

Výskumné práce z histórie

Nina Sozánska : Trenčianski filantropi a mládež

Trenčianska nadácia venovala v roku 2008 pozornosť zisťovania poznatkov histórie o existencii filantropie v Trenčíne. Projekt podporený Nadáciou Tatrabanky a Trenčianskym samosprávnym krajom bol nazvaný Trenčianski filantropi včera a dnes. Garantom projektu bola študentka Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre **Nina Sozánska**, ktorá po predbežnom zisťovaní u rôznych vytypovaných inštitúcií dospela k názoru, že dostupných informácií je veľmi málo. „Nedá sa generalizovať, ale v starých novinách sa filantropii nevenovali, zväčša iba okrajovo. Možno to má súvislosť s tým, že filantropia nebola nezvyklým javom a brala sa ako súčasť spoločenského života mesta. Počas štyridsaťročného vplyvu predchádzajúceho sa ňu zabudlo a teraz sa musíme znovu učiť pomáhať druhým, darovať niečo, pomôcť dobrej veci aj materiálne,“ zhrnula svoje poznatky zo získaných informácií z minulosti filantropie Nina Sozánska.

Jedným z prameňov štúdia, ktorý sa podarilo objaviť v knižnici Trenčianskeho múzea bola „Správa o činnosti Okresnej pečlivosti o mládež v Trenčíne za roky 1929 – 1937“.

Toto združenie získavalo prostriedky z členských príspevkov, z výťažku podnikov, z darov a z podpôr. Zaujímavosťou bola aj informácia o mliečnej akcii v školách na desiatej prestávke, keď si deťúrence pochutnávali na teplom mliečku. Združenie informovalo o svojej činnosti v regionálnych médiách, a preto považovalo za svoju povinnosť podakovať sa redakciám novín Trenčana a Trenčianskeho obzoru za ochotné a bezplatné uverejňovanie správ. Týkalo sa to najmä propagácie Sviatku matiek a Detského dňa. Na získavanie finančných prostriedkov využívali aj benefície. Ako príklad je uve-

dený dobročinný koncert dňa 13. februára 1932, ktorý vyniesol 1.284 korún.

Stravovanie a ošatenie chudobných detí

Združenie Okresnej pečlivosti o mládež v Trenčíne v rámci podpornej činnosti pripravilo zimné stravovanie detí nezamestnaných a polozamestnaných rodičov. Prvýkrát sa uskutočnilo v roku 1930 z výnosu zbierky a v súčinnosti s okresným úradom, obecnými úradmi a školami. V roku 1937 boli stravovacie stanice pri viacerých školách v Trenčíne – v Štátnej ľudovej škole, Štátnej meštianskej škole, Rímsko-katolíckej ľudovej, Meštianskej škole a Reálnom gymnáziu. Spomínajú sa aj dve školy vo vtedajších obciach, dnes tvoriace súčasť mesta – Rímsko-katolícka ľudová škola v Kubre a Rímsko-katolícka ľudová škola v Orechovom. Prostriedky použité na túto akciu boli v rozpätí od 5.900 do 16.800 korún v jednotlivých rokoch. Zaujímavé je aj porovnanie príspevku ministerstva a krajského úradu, ktorý v prvých rokoch bol takmer rovnaký s peniazmi vyzbieranými združením, ale neskôr už zbierka vysoko presahovala peniaze poukázané od štátnych orgánov. Kolísal aj počet odkázaných osôb na tento príspevok, ktorých bolo v prvom roku 185 detí, v roku 1936 až 2682 detí a o rok neskôr to bolo iba 878 detí. Vo vyhodnotení je napísané, že akcia mala dobrý vplyv na zdravie detí, školskú dochádzku i na prospech v škole. Organizátori sa poďakovali všetkým účastníkom za pomoc v každej forme v tejto sociálnej práci v prospech tých najpotrebnejších. V rámci „Ošacovacej akcie“ sa združenie staralo o ošatenie školopovinných detí, ktoré pre nedostatok šatstva a obuvi trpeli zimou a nemohli navštevovať školu. Zvláštny zreteľ sa bral na deti nezamestnaných rodičov. Celkový počet ošatených detí stúpал od roku 1931, kedy ich podporili v 211 prípadoch, po rok 1937 so 608 ošatenými deťmi. Počas prvého roku dostali deti oblečenie

v sume 7.790 korún, v roku 1937 24.362 korún.

Útulok pre nezamestnaný dorast

Medzi významné úlohy združenia Združenia Okresnej pečlivosti o mládež v Trenčíne patrila aj starostlivosť o dorastajúcu mládež. Trvajúca kríza si vynútila zriadenie útulku pre nezamestnaný dorast v roku 1935. Počas dvoch mesiacov od marca do mája rozdali 1624 stravných dávok v náklade 7.747 korún pre 43 chlapcov. Útulok bol zriadený v dome pani Kátšerovej a vykurovanie uhradil okresný úrad. V decembri 1935 sa začal druhý turnus a trval až do apríla 1936. Umiestnený bol v Hinnerovom dome na Biskupickej ulici. O 45 chovancov sa starali správca, dvaja pedagógovia a kuchárka. Rozdali 4.883 stravovacích dávok v hodnote 21.627 korún. Ďalšie náklady boli 2.742 korún. V decembri 1936 bol útulok opäť obnovený na 123 dní v dome na Vajanského ulici. Umiestnili v ňom 31 chovancov, ktorým rozdali 3.730 stravovacích dávok v sume 22.991 korún. Starostlivosť o dorastajúcu mládež predstavovala aj jej umiestňovanie na vhodné remeslá. V roku 1931 umiestnili 2 učňov, o rok neskôr 9 učňov. V roku 1933 sa hlásilo 18 chlapcov a umiestnili 5. V roku 1934 z 13 prihlásených bolo umiestnených 7 chlapcov a v roku 1935 z 39 bolo umiestnených iba 10 chlapcov. O rok neskôr sa hlásilo na remeslo 26 chlapcov a združenie ich umiestnilo 5. V roku 1937 z 19 umiestnených rovnaký počet 5 chlapcov. Združenie dostalo zdarma miestnosť pre poradňu matiek s deťmi a poradňu pre voľbu povolania. V roku 1935 umiestnilo združenie po prvýkrát 5 detí v prázdninových osadách. O rok neskôr pripravilo prázdninovú osadu v škole v Hornej Súči pre 14 detí od 4. júna do 14. augusta v náklade v hodnote 11.414 korún.

Členovia združenia a financovanie

Zakladajúcimi členmi Združenia Okresnej pečlivosti o mládež v Trenčíne boli Trenčania a trenčianske podniky : Borovičko-

vá továrňa, advokát Emil Fränkl, Okresná nemocenská poisťovňa, Okresný výbor, pokladník v. v. Felix Reháč, verejný notár Michal Slávik s manželkou Zuzannou, občan Milan Slávik, študentka Anna Sláviková, Spolok židovských žien, Tatra banka a Tiberghien fils. Zoznam prispievateľov obsahoval štyri strany. V správe sú uvedení aj dobrodincovia venujúci väčšie finančné dary. Okrem bánk, tovární, profesijných združení tu nájdeme aj Telovýchovnú jednotu Sokol, 17. Peší pluk, preláta Rudolfa Misza, rektora piaristov Jozefa Branecského, Evanjelickú a. v. cirkev, Spolok Živena a ďalších darcov. Príjmy sa pohybovali od 7.101 po 127.738 korún v rokoch 1929 až 1936. Výdavky boli v rovnakom období v rozpätí 4.883 až 96.156 korún. Predsedom združenia bol Michal Slávik, tajomníkom Vladimír Predmerský.

Info Trenčín 15.01.2009

Pomocná evidencia 20/1/09

Vít Vagovič : Stručne o cintorínoch v Zlatovciach

Dnešná mestská časť Trenčína Zlatovce vznikla zlúčením pôvodných obcí Hanzlíková a Zlatovce v roku 1952 pod spoločným názvom Zlatovce. Hranicou medzi bývalými zlúčenými obcami bol Zlatovecký potok. Takto zlúčená obec Zlatovce bola od roku 1977 pripojená k mestu Trenčín.

Cintorín v pôvodnej obci Zlatovce sa nachádzal na rozhraní ulíc Na záhrade, Na kamenci a Na vinohrady. Kedy cintorín vznikol sa nepodarilo zistiť, ale vie sa, že pochovávať sa v ňom prestalo v roku 1950. V rokoch 1989 až 1993 bolo územie cintorína upravené na pietnu lúčku. Občiansky výbor tejto mestskej časti iniciatívne zhotovili pamätník k ucteniu pamiatky všetkých zomrelých a pochovaných na tomto mieste. Pamätník bol požehnaný 12. septembra 1993 správcom orechovskej farnosti dekanom farárom **Antonom Dominom** a a evanjelickým farárom a.v. zboru v Trenčíne **Michalom Lantajom**.

Cintoríny v Hanzlíkovej majú tiež svoju históriu. Najstarším cintorínom je pravdepodobne ten, ktorý sa náhodne odkryl v roku 1930 pri ťažbe štrku v lokalite miestneho roľníckeho družstva. Nachádzal sa v blízkosti kostolíka, patriaceho hanzlíkovskému evanjelickému cirkevnému zboru, ktorý bol zakreslený aj na mape prvého vojenského zameriavania rakúskej armády. Z jeho histórie je známe, že bol vypálený a zruinovaný cisárskymi vojskami v čase rákocziovského protihabsburgského povstania a v ďalších dobách zostal neobnovený i keď na cintoríne sa pochovávalo aj na prelome 18. a 19. storočia. Na miestne cintorína skupina občanov iniciovala pod vedením miestneho učiteľa Víta Vagoviča zhotovenie a osadenie pamätného kríža na mieste pôvodného cintorína. Na výrobu kríž bolo použité drevo duba rastúceho v zlatovských lesoch a zhotovili ho v stolárskej dielni Mestských lesov

v Trenčíne. Slávnostná posviacka kríža sa uskutočnila 5. novembra 2000 rímskokatolíckym farárom **Pavlom Tomkom** z Trenčína a farárom evanjelického cirkevného zboru a.v. v Trenčíne **Mgr. Jánom Bunčákom**.

Ústnym podaním sa zachovala informácia, že v oblasti dnešného síla bol židovský cintorín.

Dnešný cintorín v Zlatovciach je umiestnený na mieste pôvodného cintorína pri železničnej trati a vznikol v roku 1952. Do roku 1980 sa smútočné obrady vykonávali v starom cintorínskom objekte – márnici, na mieste ktorého bol postavený Dom smútku. Vzhľadom k tomu, že Zlatovce nemali vhodný cirkevný objekt na bohoslužby rímsko-katolíckych veriacich, požiadal správca orechovskej farnosti o súhlas na ich vykonávanie vlastníka Domu smútku Mestského hospodárstvo v Trenčíne. Dňa 10. októbra 1997 prišlo kladné vyjadrenie a 11. novembra 1997 bola slúžená prvá svätá omša správcom orechovskej farnosti **Mgr. Martinom Poživencom** a Dom smútku bol premenovaný na Dom nádeje. Ďalším krokom bolo zhotovenie nového dreveného kríža, ktorého výtvarno – technický návrh pripravil **Ing. Jaroslav Brešťanský** zo Zlatoviec, drevo dodala firma IBO v Zlatovciach a na realizácii sa podieľala stolárska firma zo Zamaroviec. Slávnostné odovzdanie a požehnanie nového cintorínskeho kríža sa uskutočnilo 14. septembra 2004 na deň cirkevného sviatku Povýšenia Svätého kríža správcom farnosti **Mgr. Martinom Poživencom** a zlatovským rodákom, kňazom na dôchodku **Pavlom Vaňom**. Na kríž v lete 2005 bola upevnená tabuľa s textom „Kríž dali postaviť veriaci zo Zlatoviec. Požehnaný bol 14. septembra 2004“.

Poznámky Víta Vagoviča

História kostola sv. Kozmu a Damiana v Trenčianskych Biskupiciach

Najstaršie poznatky z osídlenia tejto oblasti pochádzajú z obdobia neolitu a zo staršej doby bronzovej. Pri vykonaní potrebných prieskumných zemných prác pred výstavbou obchodných centier Tesco a Laugarício bolo objavené v tejto lokalite veľké množstvo kostrových hrobov unetickej kultúry a slovanské pohrebisko zo 7. až 8. storočia.

V roku 1208 sa Trenčianske Biskupice spomínajú ako „praedium ante castrum Trenchin“. Patrili majetkom nitrianskeho biskupstva po celý stredovek, feudalizmus až na krátky čas, kedy patrili Matúšovi Čákovi.

Biskupice sa rozprestierajú na ľavom brehu Váhu na rovine bez lesov, s pasienkami a zvyškami sihotí, ktoré v minulom storočí ohrozovali povodne. V chotári tejto obce sa nachádza aj bývalá obec **Nozdrkovce**, ktorá je uvádzaná už v roku 1113 ako Nozdroguz. S Nozdrkovcami boli spojené osady **Belá**, spomínaná v roku 1208 a **Bobrovník**, spomínaný v roku 1358 ako Hodaz.

Daňové súpisy sú od roku 1532. Z roku 1582 pochádza zmienka o pánskom majeri a pivovare, ktoré podliehali pod správu biskupských majetkov v Kostolnej. V roku 1673 odvádzali poddaní Biskupíc 12 zlatých župnej dane. Najstarší urbár dediny sa spomína v roku 1582 z čias pôsobenia biskupa Forgáča. Tereziánsky urbár mal 15 sedliakov, 10 želiarov, 2 podželiarov.

Zaujímavé je sledovať demografia obyvateľstva Biskupíc :

- rok 1869 mali 243 obyvateľov,
- rok 1880 mali 261 obyvateľov,
- rok 1900 mali 351 obyvateľov,
- rok 1910 mali 658 obyvateľov,
- rok 1940 mali 1333 obyvateľov,

- rok 1948 mali 1085 obyvateľov,
- rok 1961 mali 1061 obyvateľov.

V roku 1774 je datovaná obecná pečať, ktorá pozostávala zo symbolu stromu, po jeho pravej strane bol lemeš (radlo, radlica) a po jeho ľavej strane bolo čerieslo (krájadlo na pluhu). V 18. storočí sa spomína pri Biskupiciach brod cez rieku Váh a neskôr aj kompa. V roku 1907 sa pripojili k Biskupiciam Nozdrkovce, Belá a Bobrovník. V roku 1965 sa Biskupice pripojili do Trenčína.

V 19. storočí bola v Biskupiciach cirkevná škola, ktorá za prvej Československej republiky bola štátnou školou. Cintorín v Biskupiciach bol pôvodne situovaný do priestoru okolo románskeho filiálneho kostola sv. Kozmu a Damiana. Začiatky dnešného cintorína siahajú do 19. storočia. V tridsiatich rokoch 20. storočia, keď sa začala výstavba letiska, premiestnili hroby z Nozdrkoviec do Biskupíc. Prenesené boli aj ostatky pozostalých z hrobov rodiny Motešických, majiteľov Nozdrkoviec. Na cintoríne je pochovaný aj správca školy Karol Darvaš, ktorý žil v rokoch 1884 až 1932.

Pamiatkový prieskum svätyne rímskokatolíckeho kostola sv. Kozmu a Damiana z roku 1990 priniesol zistenie, že kostol slúžil veriacim od polovice 13. storočia. Touto skutočnosťou sa kostol zaradil spolu s farským kostolom Narodenia Panny Márie v Trenčíne k najstarším sakrálnym stavbám v Trenčíne. Kostol bol pôvodne románsky, zasvätený patrónom východného kultu sv. Kozmovi a Damianovi. Predpokladá sa, že už v 14. storočí tu jestvovala samostatná fara a v tom čase tu prebýval arcipresbyter trenčianskeho arcidiakonátu.

Z roku 1410 pochádza zmienka o tamojšom farárovi Michalovi, z roku 1587 o farárovi Vavrincovi Didymovi a diakonovi Jánovi Lizitiovi. V rokoch 1591 až 1625 slúžil kostol duchovným potrebám protestantov – spravovali ho evanjelickí

kňazi Mikuláš Turčen zo Zvolena, Gašpar Mocko, Ján Urbanovič a Ján Ihriský.

Počas pôsobenia katolíckeho kňaza Štefana Čermáka vyplienili Turci v roku 1663 dedinu a kostol, takže kňaz spravoval svoj farnosť zo svojho bytu v Záblatí. Dedina a kostol utrpeli škody aj počas posledného stavovského povstania Františka 2. Rákocziho v roku 1708, kedy sa vojská kurucov pohybovali v chotári dediny. Pod správu biskupickej rímsko-katolíckej fary patrili v 17. storočí ako fília Opatovce. Niekedy na konci 17. storočia sa Trenčianske Biskupice stali filiou predmestskej fary dnešnej sv. Anny. Súčasťou majetku biskupickej fary boli okolo roku 1880 aj Farské role, čo je aj ich chotárný názov. Role vlastnila aj biskupická cirkevná škola. Po výstavbe kostola sv. Rodiny na Juhu, Biskupice sa stali jej súčasťou.

V kostole sv. Kozmu a Damiana sa nachádzajú tieto maľby :

- gotické sanktuarium s lomeným oblúkom v tvare takzv. mníšky;
- v strede južnej steny sú stopy po pôvodnom úzkom kamennom štrbinovom okne;
- dekoratívna maľba konsekračných krížov;
- vegetatívna ornamentálna výzdoba lemujúca gotické sanktuarium – ranogotická výzdoba aj s geometrickými motívami all secco.

Farské listy 1,2/2009

Pomocná evidencia 71/1/2009, 72/1/2009

Farská ulica patrí k najstarším, ale aj k najkratším uliciam v Trenčíne. V stredoveku bola spolu s hlavným námestím súčasťou vnútorného opevneného mesta. Vtedy to bol iba skal-natý, pomerne príkro stúpajúci chodník povedľa dnešných krytých schodoch, končiaci pri vstupe do reštaurácie Fatima.

Daňové knihy uvádzajú, že ulica v priebehu rokov menila svoje pomenovanie :

- ♣ v roku 1554 bola označená ako ulica smerom ku kostolu,
- ♣ o 27 rokov neskôr to bola ulička pod schodmi
- ♣ v roku 1588 ulička vedúca k Dolnej bráne
- ♣ do roku 1918 na pohľadniciach vedená ako Plebánia út
- ♣ od roku 1918 Farská ulica
- ♣ za totality Hradná ulica
- ♣ od roku 1991 sa jej vrátilo pôvodné pomenovanie na Farskú ulicu

Čo robí ulicu neobyčajnou a jedinečnou, sú farské schody. Spomínajú sa už v roku 1541, ktoré pôvodne slúžili na rýchly presun obrancov mesta k hradbám a zbrojnici, neskôr sa využívali ako spojnica hlavného námestia a hradného návršia. Schodisko má 119 schodov prekonávajúcich 25 metrov. Farské schody boli síce ozdobou tejto ulice, ale preto, že boli z dreva, zostali ľahko zraniteľné. Strecha i samotné schody viackrát vyhoreli a museli byť často opravované. Posledná rozsiahla rekonštrukcia sa uskutočnila v rokoch 1978 až 1981. Pred schodmi je umiestnená socha sv. Jána Nepomuckého, pôvodne stojaca pred liaristickým kostolom. Postaviť ju dal Ján Halweil, nemecký veliteľ cisárskeho eráru „zo zbožnej úcty v roku 1732“. Farská ulica mala pôvodne 13 domových parciel. V rokoch 1868 aj v roku 1901 tam však bolo už len 11 domov. Dominantná bola budova bývalého konviktu, už od

stredoveku evidovaná na námestí. V trojpodlažnom rožnom objekte známej Sternovej, neskôr Pollákovej kaviarne bolo kasíno, dokonca začas aj múzeum. Na poschodí sa stretávala miestna inteligencia. V zadnej časti tohto domu zriadili v roku 1912 stále kino Apollo Bioskop, do ktorého premietacia kabína a vchod boli z Farskej ulice. Ešte na začiatku 20. storočia lemovali ulicu košaté javorové stromy, ktoré boli vyrúbané pri budovaní chodníka a dlažby. Za mestskou radnicou stojí dom už bez nárožného arkiera, v ktorom býval bývalý župný lekár Karol Brančík. Ešte v roku 1927 tam bolo Androvičovo kaderníctvo s honosným francúzskym názvom. Oproti , za budovou Slovenskej sporiteľne dodnes stojí pôvodný dom Bakošovcov, u ktorých prenocoval v osudnú pamätnú noc v roku 1813, keď Trenčín zasiahla ničivá povodeň, mladý študent František Palacký. V poslednom dome pred farskými schodmi, zrekonštruovanom na Centrum rozvoja Mesta Trenčín, mal v roku 1921 sídlo filmovacích závodov Tatrafilm Trenčín Cyrila Gašpara a na poschodí prvé fotopohľadnice vyrábala mladá šikovná Poľka Mária Urbasiówna. Keď potrebovali zosilniť prívod vody do budovy, narazili robotníci na podzemnú hradnú chodbu.

Trenčan č. 3/2009

Mgr. Jozef Čery :

Z kroniky Štátnej ľudovej školy v Trenčianskych Biskupiciach

Dňa 23. februára 2009 ma oslovil občan mesta Trenčín **Ján Ježík** otázkou, že kto sa zaoberá na Mestskom úrade kronikami, lebo má doma kroniku bývalej zrušenej ľudovej školy v Trenčianskych Biskupiciach. Zrejme vychádzal cielene, keď práve mne mestskému kronikárovi položil takúto otázku. Dohodli sme, že na druhý deň mi ju prinesie. Tak sa aj stalo.

Pre čitateľa tohto článku uvediem, čo mňa, ako prvé zaujalo bolo, že pod nápisom kronika Štátnej ľudovej školy v Trenčianskych Biskupiciach bolo uvedené jej inventárne číslo 165. Bola písaná vcelku úhl'adným čitateľným písmom v linajkovom zošite s päťcentimetrovým okrajom na každej strane. Kronika bola v niektorých jej častiach doplnená nalepenými fotografiami žiakov, objektov z obce. Osobne ma zaujala aj korešpondencia kronikára so Speváckym zborom slovenských učiteľov, ktorého bol členom, keďže aj ja som bol jeho aktívnym členom v rokoch 1963 až 1975.

Z obsahu kroniky postupným listovaním som zistil, že kronika začala byť písaná v roku 1921 vtedajším učiteľom v Trenčianskych Biskupiciach **Karolom Darvašom**, teda po vzniku prvej ČSR. Z ústneho podania miestnych obyvateľov však zachytáva heslovite aj obdobie aj pred týmto rokom. I keď hlavnou témou bolo písanie kroniky školy, v jej úvode sú zaznamenané aj etapy vývoja obce postupne rozpísané ďalej. Písanie školských kroník vyplývalo a to kronikár cituje z Výnosu školského referátu v Bratislave č. 4721/II. 1921. V úvode kroniky uvádza niektoré pasáže práve z tohto výnosu, v ktorých zdôvodňuje, prečo sa zavádza písanie školských kroník, lebo „školy na Slovensku, hlavne ľudové, nemajú vo väčšine svoje dejiny zaznačené. Mnoho významných udalostí, ktoré sa uskutočnili, padlo do zabudnutia. Pomocným

prameňom pri zakladaní školských kroník by mali byť údaje z obecných a farských úradov, ktoré možno považovať za hodnoverné. A okrem toho ústne podania od hodnoverných ľudí.“ Výnos súčasne detailne uvádzal obsah školskej kroniky – štatistické údaje o žiakoch, učiteľskom zbore, zloženie školského kuratória, školské slávnosti, inšpekcie, výstavky, prednášky, ale aj hodnoteniu technického stavu budovy a jej zariadeniu. Písanie školskej kroniky bolo pravidelne kontrolované školskou inšpekciou, čo potvrdzujú podpisy školského inšpektora Gustava Šimka.

Kronika Štátnej ľudovej školy v Trenčianskych Biskupiciach však vo svojom úvode dotkla okrajovo aj založenia obce Trenčianske Biskupice. V čase založenia školskej kroniky kronikár konštatuje, že v čase založenia kroniky, rok 1921, nie je v obci občan, ktorý by bol pri založení obce. Preto pri objasnení skutočnosti okolo založenia obce Trenčianske Biskupice si pomáha zovšeobecnením informácií z ústneho podania, rozšíreného medzi občanmi. „Obec Trenčianske Biskupice leží teraz na ľavej strane Váhu, ktorý delí pasienky urbárskej obce na jej pravú a ľavú stranu. Občania vyhánajú dobytok pred spoločného pastiera aj na pravý breh Váhu. Váh tiekol v minulosti v blízkosti župnej nemocnice, okolo kaplnky sv. Anny, v trenčianskom chotári cez hony „Štvrte“, „Prostredné večerné“ a „Štvrte“. V biskupickom chotári cez hony „Konča predovsie“ a chotári nozdrkovskom cez hony „Lúky“. Túto skutočnosť potvrdzuje aj štrk nachádzajúci nie veľmi hlboko pod ornou pôdou. Obec ležala na pravej strane Váhu so svojou farou, pod správu ktorej patrili filiálky obcí Malé Záblatie, Veľké Záblatie, Rybáre, Orechové. V čase založenia školskej kroniky (rok 1921) richtárom obce Trenčianske Biskupice bol **Ondrej Janáč**, ktorý bol v úrade od roku 1892. V tom istom období sa zmenila sa cirkevná správa, keď obec bola filiálkou Trenčianskej farnosti. Obyvateľstvo

bolo podľa náboženského vyznania rímsko-katolícke, okrem troch židovských rodín. Sväté omše odbavoval každú štvrtú omšu kaplán z kaplnky sv. Anny.

V roku 1866 veľká voda Váhu zničila cintorín na Novej ulici. Aby sa malo kde pochovávať bol za majerom vytýčený nový cintorín, ktorý bol v roku 1867 vysvätený.

V roku 1875 zachvátil obec veľký požiar, ktorému podľahla takmer celá obec.

V roku 1886 bol oddelený majetok urbárnej obce od majetku biskupského.

V roku 1892 bolo v obci zriadené obecné hasičstvo.

V roku 1893 sa vykonalo ohraničenie chotáru obce Biskupice od chotárov Trenčína, Žabinca, Záblatia, Rybárov a Nozdrkoviec.

V roku 1903 bola postavená ochranná hrádza Váhu s povolením uhorského ministra Darányho a štát sa podieľal úhradou celkových nákladov. Touto stavbou sa malo zamedziť povodňiam v jarných mesiacoch.

V roku 1906 maďarská vláda zmenila názov obce na „**Trencsén – püspöki**“ a chcela obce pripojiť k mestu Trenčín. Po interpelácii richtára obec zostala naďalej samostatnou. K Biskupiciam pripojili bývalé obce Belá, Nozdrkovce a Bobrovník, ktorým pomad'arčili názvy na „**Bélatelep**“, „**Nozdrótelep**“ a „**Bobrótelep**“.

Od 15. septembra 1912 zriadená v obci štátna ľudová škola.

V decembri 1918 bolo zavedené do obce elektrické osvetlenie.

Viacerí chlapi z obce zahynuli na bojiskách prvej svetovej vojny. V tomto ťažkom období bolo ubytovaní vojaci v každom dome.

Kostolný zvon, ktorý pred vojnou zrekvirovala maďarská vláda, nahradili novým železným zvonom, na ktorý v roku 1920 prispeli občania svojimi milodarmi.

Po skončení prvej svetovej vojny občania postavili Mariánsku kaplnku na znak vďaky Bohu za živých navrátených vojakov.

Vznik štátnej ľudovej školy

Až do roku 1912 školopovinné deti navštevovali ľudové školy v Trenčíne, pretože takáto škola zriadená nebola v Biskupiciach. Podľa uhorských zákonov podmienkou pre zriadenie školy v obci muselo byť v obci viac ako 40 detí. Keďže v roku 1911 bolo v obci zaevidovaných 58 detí predstavitelia obce sa rozhodli žiadať vládu o zriadenie štátnej ľudovej školy.

Nariadením Ministerstva výučby a kultúry Uhorska zo dňa 25. septembra 1911 pod číslom 115423, podpísaný jeho tajomníkom Náray Szabo, minister súhlasil s otvorením štátnej ľudovej školy s jazykom maďarským v Biskupiciach za splnenia presne definovaných podmienok ako napríklad :

- obec musí zakúpiť pozemok a bez ťarchy ho odovzdať štátu,
- v dobrom stave udržiavať objekt školy, školského bytu,
- poistiť stavbu školy proti požiarom z vlastného rozpočtu,
- na udržiavanie štátnej ľudovej školy vyčleniť 5 % z priamej štátnej dane,
- pri vymenovaní učiteľa rešpektovať skutočnosť, aby jeho náboženské vyznanie bolo v súlade s náboženským vyznaním obyvateľstva.

Preto na deň 12. decembra 1911 obecný výbor zvolal obecné predstavenstvo, aby potvrdilo kúpu pozemku pod školu. V tento deň sa však obecné predstavenstvo nestretlo v dostatočnom počte, tak jeho rokovanie bolo odročené na 13. januára 1912, na ktorom prítomní členovia výboru odhlasovali odkúpenie pozemku o výmere 450 siah od Móra Kohna a jeho manželky Jeanetty Smetanovej za cenu 2700 Koron. Keďže

obec peniaze na odkúpenie pozemku nemala, tak richtár **Ondrej Janáč** požičal na tento účel vlastné peniaze, ktoré mu obec v rokoch 1912 a 1912 vrátila aj s úrokmi.

Na základe tejto skutočnosti vznikla štátna ľudová škola v Biskupiciach, ktorá začala fungovať od 1. septembra 1912. Za učiteľku bola vymenovaná **Blanka Petrásová**, dcéra notára v Trenčíne, ktorá učila v Biskupiciach až do štátneho prevratu 1918. V poznámke kronikár uvádza, že v škole sa mohlo rozprávať len po maďarsky. Učiteľka veľmi dbala na vlastnú disciplínu, lebo prichádzala do školy oneskorene. Po prevrate každý učiteľ musel zložiť „sľub vernosti“. Keď učiteľka Blanka Petrásová ho odmietla, tak bola zo školských služieb prepustená. Na učiteľské miesto bol vymenovaný Ministerstvom školstva ČSR s plnou mocou pre Slovensko od 1. mája 1919 učiteľ **Karol Darvaš**, predtým správca štátnej ľudovej školy v Kálnici. Ten svoju pozíciu učiteľa zaujal až 13. mája 1919, keď sa uvoľnil školský byt, ktorý predtým obec poskytla na užívanie žene, ktorá si ho odbývala za nezaplatenú mzdu pri jej čistení. V školskom roku 1918/1919, ktorý sa začal podľa vtedajších zvyklostí 15. septembra 1918 navštevovalo štátnu ľudovú školu 53 detí, z toho 29 chlapcov a 24 dievčat. Z celkového počtu žiakov bolo 50 katolíkov, 1 evanjelikov a 2 židia. Pisateľ píše, že sa riadne vyučovalo až do 28. októbra 1918, teda do prevratu.

Štátny prevrat v roku 1918

Kronikár opisuje priebeh štátneho prevratu ako dosť pokojný. Vo vzdialenejších obciach však vznikali menšie výtržnosti. Pod ne sa podpísali vojaci, ktorí sa vrátili z frontov prvej svetovej vojny a domáce obyvateľstvo. Títo si vylievali zlosť najmä na židoch, ktorí sa vyreklamovali z vojny, „zašívajú sa vo vojenských kanceláriách a potom si vylievali zlosť na niektorých úradníkoch (notároch), ktorí neľudsky zachá-

dzali s ľud'mi pred prevratom. Z obcí boli vyhnaní a ich majetok rozkradnutý. Vďaka slovenským národovcom pri prevrate netiekla krv a ochránil sa štátny majetok. Situácia v prevratovom období v Biskupiciach bola vcelku pokojná až na to, že neznámi páchatelia vdove Morovej Kohn ukradli šperky a richtárovi vojaci ukradli peniaze a rôzne veci. O situácii v Trenčíne spomína, že bola utvorená prvá Slovenská národná rada, v čele ktorej stáli Dr. Karol Štúr a Igor Pietor.

Vyučovanie v Biskupiciach po prevrate začalo v januári 1919. Prvé kuratórium školy bolo ustanovené v tomto zložení – predseda Ladislav Janovský, členovia Arnold Herzl, Ondrej Janács, Mor Kohn, Ján Janáč, Štefan Dužek a Blanka Petrášová. Už v marci bolo prerušené, pretože už spomínaná učiteľka Blanka Petrášová nezložila sľub vernosti a školská vrchnosť ju zo školských služieb uvoľnila. 27. marca 1919 učitelia Trenčianskeho a Bánovského okresu sľub vernosti Československej republike do rúk školského inšpektora Gustáva Šimku, predtým učiteľa v Kochanovciach za prítomnosti župana JUDr. Jozefa Minárika. V tomto školskom roku po prvýkrát dňa 5. júla 1919 si žiaci uctili pamiatku príchodu slovanských vierozvestov sv. Cyrila a sv. Metodeja na Slovensko, upálenie Jána Husa a učiteľa národov Jána Ámosa Komenského. Až od 13. mája 1919 prevzal správu školy **Karol Darvaš** a začal učiť. V roku 1919 bol školským inšpektorátom úradne zmenené kuratórium školy v zložení – predseda Igor Pietor, členovia Ondrej Janáč, Ján Janáč, Štefan Dúžek, Jindrich Kapasný a Karol Darvaš. Školský rok skončil 14. júla 1919.

V školskom roku 1919/1920 bola zriadená Štátna meštianska škola v budove Gymnázia piaristov v Trenčíne, do ktorej sa podarilo učiteľovi Karolovi Darvašovi nahovoriť štyroch žiakov z Biskupíc, aby ju navštevovali.

Karol Darvaš v kronike školy spomína výšku svojho mesačného platu a rôzne druhy svojich výdavkov po svojom nástupe do školy. Jeho čistý mesačný príjem po zrážke daní činil – 305,49 Kčs. Výdavky na nákup topánok – 320 Kčs, oblek – 800 až 1000 Kčs, 1 kg múky – 12 Kčs, jedna siaha palivového dreva (4 m³) – 540 Kčs. Na zlepšenie finančného ohodnotenia učiteľov prispeli priznané pôžitky upravené zákonom a vládny nariadením r roku 1919 s platnosťou od 1. septembra 1919.

Začiatok školského roka 1921/1922 sa niesol v znamení príprav na príchod prezidenta Československej republiky **Tomáša Garrigue Masaryka** na Slovensko. V rámci návštevy Slovenska dňa 20. septembra 1921, mimoriadny vlak s prezidentom T. G. Masarykom so sprievodom zastavil o 15,30 h na železničnej stanici Trenčín, kde ho privítali aj školské deti Trenčína a okolitých obcí. Učitelia sa venovali mládeži aj v mimo vyučovacom čase, hlavne nacvičovaním divadelných hier.

V kronike spomína kronikár a učiteľ Karol Darvaš v jednej osobe o divadelnej hre „Obrúsok prestri sa!“ preloženej z češtiny, ktorej inscenácia dňa 26. decembra 1921 mala veľký úspech medzi obecnstvom. Za peniaze získané zo vstupného 300 Kčs sa zakúpili knihy do žiackej knižnice. Katolícke náboženstvo učil kaplán z Trenčína **Andrej Marsina**.

Školský rok 1923/1924 sa začal až 24. septembra 1923 následkom trvajúcej choroby – šarlachu, ktorá zavítala s malými výnimkami do každého domu. Smrť zapríčinila v troch prípadoch. Od 18. do 24. mája 1924 sa uskutočnil zájazd učiteľov z okolia Trenčína do Prahy, ktorého sa zúčastnil aj Karol Darvaš, kde sa im páčili národné pamiatky. Učitelia boli trocha sklamaní, že ich nikto z českých kolegov v Prahe neprivítal. Učiteľ Karol Darvaš sa stal členom Speváckeho zboru slovenských učiteľov od jeho založenia, s ktorým

učinkoval na viacerých významných podujatiach. Spomína, že dňa 4. mája 1924 Spevácky zbor slovenských učiteľov spieval na Bradle pri zakladaní základného kameňa mohyly M. R. Štefánika.

Dňa 4. augusta 1925 je zaznamenaná veľká povodeň. Rieka Váh sa následkom veľkých dažďov rozvodnila a spustošila celé Považie. Do Biskupíc pre ich vyššiu polohu sa oproti iným obciam neboli zaznamenané veľké škody. V kronike je spomínaná udalosť, keď už po povodni išiel sluha Štefana Reháka po tehlu do Zamaroviec a pod malým trenčianskym železničným mostom vošiel do 8 metrov hlbkej jamy vymletej vodou a utopil sa v nej aj s koňmi.

Od 10. novembra 1930 Karol Darvaš už neučil pre ťažkú chorobu. Viedol len správcovstvo školy, ktoré odovzdal 7. marca 1932 novej správkyni učiteľke **Anne Ammerovej** a 23. marca 1932 náhle zomrel vo veku 48 rokov. Na jeho pohrebe, na Bielu sobotu ho vprevadilo veľa občanov. Po cirkevných obradoch na miestnom cintoríne sa s ním rozlúčili – predseda Speváckeho zboru slovenských učiteľov **Jozef Dutka**, učiteľ z Ružomberka, za učiteľov trenčianskeho regiónu **Kresánek**, za biskupického Orla mladý **Janáč**, za spoluobčanov **Adam Reháka**, v mene kňazstva a Cirkvi **Jozef Branecký**. Nad otvoreným hrobom sa s ním rozlúčil Spevácky zbor slovenských učiteľov za dirigovania **Miloša Ruppeldta**.

Od 1. septembra 1932 vymenovala školská správa za učiteľa **Ota Lehmana** na Štátnu ľudovú školu do Biskupíc, ktorý bol preložený z Rímsko-katolíckej ľudovej školy v Dolných Našticiach. Tento však zo zdravotných dôvodov žiadal o preloženie na školu na Kykulu – kopanice. Jeho žiadosti bolo vyhovené, a tak nový učiteľ po dvoch mesiacoch pôsobenia sa z Biskupíc odsťahoval na Kykulu. Na jeho miesto od 7. novembra 1932 bola preložená **Jarmila Pánková**, učiteľka zo školy na Kykule.

Od 1. marca 1933 bol vymenovaný za správcu školy v Biskupiciach **Alexander Pepich**, školský inšpektor z Uhorskej Skalice. Správcovstvo školy prevzal od učiteľky Anny Amerovej 1. mája 1933

V zázname školského roka 1932/1933 je poznačené, že už päť rokov sa vlečie otázka prístavba školy. Obec sa svojho času uzniesla, že pre prístavbu školy obec prikúpi pozemok. Dohodlo sa, že na tomto pozemku sa pristaví jedna trieda s kabinetom, byt pre slobodného učiteľa, záchody a dreváreň. Podľa tohto uznesenia boli vypracované plány, schválené krajským úradom. Na základe schválených plánov, obec pristúpila k vypísaniu súbehu, do ktorého sa prihlásilo šesť firiem. Najlacnejšiu ponuku predložila firma staviteľa Filipa z Trenčína vo výške 113.784,50 Kčs. Ku stavbe však nedošlo, lebo stavba nemala finančné krytie.

V školskom roku 1933/1934 nastala zmena v učiteľskom zbore, keď náboženstvo rímsko-katolícke vyučoval do konca októbra kaplán **Andrej Marsina**, ktorého vystriedal farár kaplnky sv. Anny v Trenčíne **Silvester Hančinský**. Evanjelické náboženstvo učil diakon **Bedrich Kubík**.

Na jeseň 1935 bol založený v Biskupiciach Miestny odbor Matice slovenskej s 35 členmi. Za jeho predsedu bol zvolený správca školy Alexander Pepich.

Kronika Štátnej ľudovej školy v rokoch 1919 až 1936 v Biskupiciach bola ukončená dňom 27. júna 1936, kedy bol ukončený školský rok 1935/1936. Túto skutočnosť potvrdil aj okresný školský inšpektor Gustáv Šimko dňa 19.12.1936.

1. Turistika v Trenčíne od svojho vzniku do roku 1918

Turistika je dnes odvetvie telesnej kultúry, ktoré je veľmi rozšírené. Nie je možno porovnávať podmienky, ktoré boli na jej pestovanie pred sto rokmi a aké sú dnes. Pokiaľ však ide o poslanie, zmysel a program sa v dnešnom období v mnohom sa zhoduje s našimi predchodcami. Poznávať prírodu, vychovávať mládež k uvedomelému občianstvu a vykonávať kultúrno-poznávaciú činnosť je stále aktuálne. Navyiac, práve v dnešnej dobe turistika sa stáva alternatívou odstraňovania negatívnych vplyvov civilizácie na človeka.

Začiatky turistiky v Trenčíne sú spojené s činnosťou Prírodovedného spolku Trenčianskej župy, založeného 1878, ktorého zakladateľom a niekoľko rokov tajomníkom bol župný lekár **MUDr. Karol Brančík**. Poslaním Prírodovedného spolku bola predovšetkým prírodovedná činnosť a vlastivedné poznávanie prírody najmä okolia Trenčína, myslí sa tým Považie, ale aj oblasti Krivánskej a Lúčanskej Malej Fatry, Fačkovského sedla, Kľaku a Súľovských skál. Čiže prírodovedná a poznávacia činnosť spolku bola začiatkom formou turistiky. Organizovanú formu nadobúda turistika až so vznikom prvého športového klubu v roku 1890. Z pôvodnej veslárskej „Regaty“ vznikol klub so širším zameraním, ktorý dostal názov „Trencsényi sport-Kör“, čo v preklade znamenalo „Trenčiansky športový krúžok“. Jeho najaktívnejšími oddielmi boli vodáctvo a turistika. Popri tom činnosť vyvíjali oddiely plávania, ľahkej atletiky, gymnastiky a zimných športov. Vďaka existencii tohto klubu začali sa oproti iným mestám na Slovensku v predstihu rozvíjať niektoré druhy športovej činnosti, ako vodáctvo, turistika a zimné športy.

Aktivitu turistického oddielu, ktorý mal 50 členov v roku 1890 charakterizuje okrem organizovaných výletov v okolí Trenčína aj vybudovanie malej zrubovej chatky na Vršatci

pod Chmelovou horou trvalého miesta na stretávanie, ktorú nazvali „Baross menház“, čo v preklade znamená „útulňa“. V rokoch 1893 až 1894 organizoval oddiel vodákov prvé diaľkové plavby po Váhu na pltiach. V roku 1896 bol založený cyklistický oddiel Sport – Kör, ktorý sa po dvoch rokoch zanikol.

Výročné valné zhromaždenia sa konali vždy v inom meste župy, alebo vo významných lokalitách turistického ruchu. Takéto valné zhromaždenie sa konalo v roku 1894 v Trenčíne, čo len potvrdzuje, že turistika v Trenčíne tu mala od svojho zrodu významné postavenie.

Na prelome storočia okrem vodáctva a turistiky činnosť Trenčianskeho športového krúžku začala postupne stagnovať, čo vyústilo do založenia nového športového klubu dňa 28. novembra 1904 „**Trencsény torna egyesület**“ – „Trenčiansky telocvičný spolok“, ktorý mal oddiely vodáctva, turistiky, atletiky, šermu, tenisu a futbalu. V nasledujúcom roku 1905 tomuto klubu Župný úrad v Trenčíne schválil stanovy. Klubovými farbami bola červená a biela.

V roku 1910 sa opäť vzkriesil už takmer zaniknutý Trenčiansky športový krúžok, ktorý si zvolil nový výbor a časť funkcionárov z Trenčianskeho telocvičného spolku vstúpila do Trenčianskeho športového krúžku. Nastalo oživenie jeho činnosti a turistika mala svoje zastúpenie v oboch kluboch.

V roku 1918 vznikol ďalší športový klub „Športový klub“, ktorého trvanie v priebehu jedného roka zaniklo a jednotliví členovia vstúpili do pôvodných športových klubov.

Začiatky organizovanej turistiky boli bezprostredne spojené s praktickou činnosťou turistov, ktorej obsahom bola poznávací činnosť prírodných krás a zvláštností. Rozdiel medzi vtedajšou a dnešnou turisticko-poznávacou činnosťou bol rozdiel len v tom, že vtedajší turisti objavovali ne-

poznanú krásu prírody, zbierali poznatky pre potreby turistickej činnosti.

2) Turistika v Trenčíne v rokoch 1919 až 1938

Vznik československej republiky v roku 1918 mal podstatný vplyv na zmeny vo všetkých oblastiach spoločenského života na Slovensku. Pochopiteľne, tieto zmeny ovplyvnili činnosť telovýchovy, športu a turistiky. Predovšetkým vyspelé české telovýchovné a športové hnutie po vzniku Československej republiky ovplyvnilo telovýchovnú aktivitu na Slovensku. To sa bezprostredne odrazilo vo vzniku rozličných telovýchovných, športových, turistických a skautských organizácií. Skúsenosti a poznatky v telovýchovnom hnutí vnášali českí učitelia, dôstojníci, úradníci a rôzni odborníci, ktorí po vzniku Československej republiky prišli na Slovensko už od jarných mesiacov v roku 1919, aby nahradili starý štátny aparát. Stali sa propagátormi a organizátormi telovýchovných, športových, turistických a skautských organizácií.

Tieto skutočnosti mali bezprostredný vplyv na rozvoj športovej organizovanej činnosti aj v Trenčíne. Dňa 22. januára 1919 bol utvorený ustanovujúci výbor a 20. februára 1919 v hoteli Alžbeta, dnešný hotel Tatra bola založená Telovýchovná jednota Sokol s gymnastickým oddielom a od roku 1925 pribudli ďalšie oddiely – ľahkoatletický, volejbalový, turistický, cyklistický a rekreačnej telovýchovy.

Dňa 19. augusta 1919 valné zhromaždenie do tej doby najpočetnejšej telovýchovnej organizácie „Trencsény torna egyesület“ v Trenčíne schválilo svoje stanovy v slovenskej reči a poslovenčili jej názov na **Trenčiansky telocvičný spolok**.

Nové politické pomery ovplyvnili organizovanosť telovýchovného hnutia. A tak vznikajú aj v Trenčíne nové telovýchovné organizácie, ako napríklad **Robotnícka telovýchovná jednota** a v roku 1920 začal svoju činnosť **Zväz skautov ČSR** a v Trenčíne bolo sídlo Považskej župy. Skauting na Slovensku bol rozdelený do piatich žúp – Pridunajská, Juhoslovanská, Podtatranská a Východoslovenská. V roku 1921 bol v Trenčíne založený **Klub československých turistov**, ktorý hneď na začiatku svojej činnosti postavil na mieste terajšej lodenice kúpalisko a tenisové ihriská. V klube okrem odboru turistiky svoju činnosť vyvíjal odbor lyžiarsky, kanoistický a neskôr atletický. Jeho počet potvrdzujú štatistické údaje o členstve – rok 1924 mal 266 členov, rok 1925 mal 314 členov v roku 1930 mal 353 členov.

Dňa 3. apríla 1921 na porade 14 odborov turistiky z celého Slovenska za účasti Dr. Jířího Jarkovského z Čiech, na ktorej sa rozhodlo o rozdelení Slovenska do piatich turistických žúp. Jednou z prvých aktivít celoslovenského Klub československých turistov bol začiatok vydávania časopisu „Krásy Slovenska“ v roku 1921, ktorý sa stal propagátorom krás a turistických zaujímavostí Slovenska. Trenčiansky klub turistov vydal v roku 1921 publikáciu „Turistická príručka Trenčína“, v ktorej autori priniesli informácie o pamätihodnostiach Trenčína, popisovala okolie od Piešťan cez jednotlivé hrady, prírodné zvláštnosti až Manínsku úžinu a Súľovské skaly. Turistický odbor organizoval vychádzky a výlety do okolia Trenčína, ako aj do vzdialenejších miest. V zime prevládali lyžiarske podujatia. Mimoriadne aktívnymi boli vodáci, ktorí spolu s vodákmi z Vrútok patrili k najaktívnejším. Potvrdzujú to i viaceré vodácke preteky i s medzinárodnou účasťou ako napríklad v roku 1925 na trati Trenčín – Piešťany.

V roku 1921 pri textilnej firme Thiberghien (terajšia Merina) vznikol oddiel turistov **Spartakoví skauti práce** pod vedením M. Gajdoša, ako súčasť Federatívnej robotníckej telovýchovnej jednoty. V roku 1924 oddiel zanikol, ale v roku 1926 jeho činnosť obnovili Andrej Kadlec a Vojtech Magát.

V lete 1922 boli založené v Trenčíne takmer súčasne dve židovské skautské organizácie Makkabi a Haschomer. Kým v Makkabi bola organizovaná mládež z chudobných rodín, tak Haschomeri bola organizovaná mládež zo zámožných židovských rodín.

V roku 1925 vznikol turistický oddiel pri telovýchovnej jednote Sokol. K propagácii činnosti turistov boli využívané Trenčianske noviny, v ktorých napríklad v čísle 19 zo dňa 7. mája 1922 bola uverejnená informácia o organizovaní zbierky na udržiavanie hradov v Trenčíne a Beckove, o termíne výborovej schôdze Klubu československých turistov, o organizovaní člňového prevozu vez Váh pod Skalkou a propagovanie turistickej príručky „Týždeň na Slovensku“.

Z iniciatívy Klubu československých turistov v Trenčíne bola v roku 1928 spracovaná mapa značených turistických ciest pod názvom „Střední Pováží“, zhotovenú Vojenským zemepisným ústavom v Prahe v merítku 1: 200 000. Mapa zobrazila pomerne veľké územie od Uherského Brodu, Lužnej, Hornej Bečvy a Javorníkov na západe, Dobrej vode a Veľkých Kostolian na juhu, Bošian, Prievidze a Necpal na východe po Oravský podzámok na severe. Klub okrem bohatej turistickej činnosti vykonával zabezpečovacie práce n Trenčianskom a Beckovskom hrade. Dokonca pod vedením svojho najaktívnejšieho člena Rudolfa Úlehlu, vrchného inšpektora ČSD postavili v roku 1931 chatu vo výške 820 metrov. Je chvályhodné, že pre záujemcov o turistiku vydal turistickú príručku „**Trenčín s okolím**“ v roku 1932

a v opakovanom vydaní v roku 1936, ktorá obsahovala zoznam značených turistických ciest s 18 fotografiami a dvomi mapkami. V roku 1935 vydala Mestská komisia pre propagáciu turistického a cudzineckého ruchu v Trenčíne informačnú brožúru o pamätihodnostiach, krásach a význame Trenčína a jeho okolia pod názvom „**Trenčín Vás zve**“, ktorú zostavil Ján Kováčik.

Sľubne sa rozvíjajúca činnosť jednotlivých odborov Klubu československých turistov a oddielov v rámci telovýchovných jednôt v Trenčíne pod vplyvom politických udalostí a spoločenských zmien v roku 1938, ktorým bolo rozbitie Československej republiky, pochopiteľne ovplyvnilo telovýchovné aktivity. Vyhlásením autonómie Slovenska v Žiline dňa 6. októbra 1938 slovenská vláda zrušila niektoré telovýchovné jednoty ako napríklad Zväz skautov Československa, Federatívna robotnícka telovýchovná jednota, Spartakoví skauti práce, židovské skautské organizácie a Telovýchovnú jednotu Sokol a ich členovia z týchto zrušených organizácií vystupovali do zatiaľ ešte povolených telovýchovných jednôt. Všetkému koniec nasadilo nariadenie slovenskej vlády č. 70 z 5. decembra 1938, podľa ktorého boli zrušené všetky telovýchovné organizácie a včlenené do Hlinkovej gardy, ako jedinej telovýchovnej organizácie. Toto úsilie skrachovalo, pretože členovia zrušených organizácií odmietli vstúpiť do tejto organizácie.

3) Turistika v Trenčíne v rokoch 1939 až 1948

Politické udalosti v rokoch 1938 až 1939 znamenali nielen narušenie telovýchovných a turistických aktivít, ale aj narušenie vzájomných kontaktov s českými a moravskými telovýchovnými organizáciami. Vzťahy sa zhoršili i potom, čo vyhlásením slovenskej samostatnosti museli obyvatelia českej národnosti opustiť Slovensko. A tak sa stalo, že Klub československých turistov, ktorý bol vedený českými funk-

cionármi sa ocitol bez vedenia a majetok nezanedbateľnej hodnoty zostal bez pána. Vďaka aktivite profesora Bučana a ďalších turistov, menovite PhMr. Jána Halašu, Mártoňa, Barényiho, Brtku, Bidlu a ďalších sa vytvoril prípravný výbor, ktorý pripravil v Trenčíne valné zhromaždenie vo februári 1939, na ktorom Klub československých turistov bol reorganizovaný na **Klub slovenských turistov a lyžiarov** s počtom 208 členov. Klub pod vedením predsedu F. Tisa, jednatel'a Rudolfa Úlehla a ďalšími funkcionármi mali voľnú ruku na to, aby sústredili všetok klubový majetok, nachádzajúci sa na rôznych miestach.

S cieľom riešiť vzniknutú situáciu a vyhnúť sa včlenenia do Hlinkovej gardy, pokúsili sa turisti dňa 6. novembra 1938 založiť klub slovenských turistov, zdôvodňujúc túto aktivitu v prínose turistiky na prílev financií a využívania prírodných krás Slovenska. Toto úsilie vyústilo na valnom zhromaždení 15. januára 1939 v Liptovskom Mikuláši, na ktorom 40 odborov Klubu československých turistov založili novú organizáciu – **Klub slovenských turistov a lyžiarov**. Za Klub československých turistov v Trenčíne sa valného zhromaždenia zúčastnili profesor Bučan a poručík Štetka. Delegáti valného zhromaždenia zvolili za ústredného náčelníka Dr. A. Pitoňáka a súčasne zvolili náčelníkov jednotlivých odborov turistiky. lyžovania, horolezectva, vodáctva, fotoamatérov a záchranej služby. Celý proces telovýchovného hnutia vyvrcholil založením **Slovenskej športovej rady**, ktorá sa členila do jednotlivých zväzov.

Tým, že sa sústredil klubový majetok a odstránili sa nedostatky finančného charakteru bývalého Klubu československých turistov mohol Klub slovenských turistov a lyžiarov v Trenčíne oživiť svoju činnosť. K tomu prospelo aj vypožičanie jednej miestnosti od mesta Trenčín v budove bývalého župného úradu, terajšieho Trenčianskeho múzeu

pre klubovú činnosť, v ktorej výbor schádzal každý prvý štvrtok v mesiaci.

Vytvorený Klub slovenských turistov a lyžiarov Trenčína v rokoch 1939 až 1944 organizoval turistickú a ďalšiu športovú činnosť ako atletiku, vodáctvo a lyžovanie v rámci možností, ktoré poskytoval Slovenský štát a neskôr vojenský konflikt. Je pravdou, že zázemie klubu sa stalo miestom na zakrytie ilegálnej činnosti odporu proti fašizmu, najmä z radov bývalých členov Federatívnej telovýchovnej jednoty. V roku 1940 Klub slovenských turistov a lyžiarov riadil výbor pod vedením predsedu a starostu mesta dr. J. Zaťka, tajomníka Pobežala a členmi – prof. Bučana, PhMr. Halašu, dr. Kováča, J. Barényiho, Š. Masaryka a Čerňanského. V tomto istom roku riešil výbor rozšírenie chaty pod Inovcom o jedáleň, pretože priestor pôvodnej chaty pre rastúci záujem o turistiku bol nedostačujúci. Dňa 15. septembra 1940 bol Klub slovenských turistov a lyžiarov v Trenčína organizátorom 2. ročníka celoštátnych pretekov vodákov na trase Nemšová – Trenčín, ktorý s prevahou vyhrali vodáci z Trenčína pred vodákmi z Bratislavy.

Dňa 27. marca 1941 na valnom zhromaždení za účasti 40 členov bol zvolený nový výbor pod vedením nového predsedu dr. Kováča, tajomníka Pobežala a členov prof. Bučana, PhMr. J. Halašu, Š. Mártona, Ripka, Brtka, pplk. Širica, dr. Vavra a lesníka Aerlebacha. Valné zhromaždenie zaviedlo funkciu čestného predsedu, do ktorej bol zvolený dr. J. Zaťko. V priebehu tohto roka sa začalo s rozšírením chaty pod Inovcom o jedáleň pre 60 osôb, ktorú odovzdali do užívania 5. októbra 1941. Chata po rozšírení mala kapacitu 35 postelí.

Z rozpočtu mesta Trenčín na návrh Klubu slovenských turistov a lyžiarov v Trenčína sa v roku 1942 začala stavať chata pod Ostrým vrchom, ktorá bola ukončená a odov-

zdaná do užívania v roku 1943. Bol to významný príspevok mestských orgánov Trenčína k rozvoju turistiky.

Na valnom zhromaždení Klubu slovenských turistov a lyžiarov v Trenčíne dňa 23. mája 1943 bol zvolený do funkcie predsedu PhMr. Ján Halaša, vzhľadom k tomu, že dovtedy úradujúci predseda dr. Kováč bo, preložený do Bratislavy. Zásluhou tajomníka klubu Štefana Mártona bola v roku 1943 vydaná mapa okolia Trenčína v merítke 1:250000. V tomto roku sa začalo s prestavbou lodenice.

Posledný spoločný výlet klubu pred zakázanými vstupmi do lesov a pred príchodom frontu sa uskutočnil 24. apríla 1944. Chatu pod Inovcom obsadili nemecké jednotky a pri ústupe ju vypálili. No to nebola jediná škoda, ktorú spôsobili nemecké jednotky. Značne bola poškodená lodenica na Váhu so zariadením a loďami.

Po oslobodení v roku 1945 vývoj v telovýchovnom hnutí sa v Čechách a na Slovensku prebiehal odlišne. Kým v Čechách sa začali rozvíjať jednotné masové organizácie podporené Košickým vládny programom dňa 5. apríla 1945, tak na Slovensku sa od tejto jednotnosti upustilo, keď Slovenská národná rada nariadením č. 51 z dňa 23. mája 1945 neobnovila telovýchovné organizácie. Podľa uvedeného nariadenia bol uznaný Klub slovenských turistov a lyžiarov a Slovenské ústredie športovej rady. Prvým opatrením, ktoré prijal Slovenské ústredie športovej rady bolo nariadenie o rozpustení nemeckých, maďarských a fašistických klubov Hlinkovej gardy a Hlinkovej mládeže. Nariadenie Slovenskej národnej rady o neobnovení telovýchovných organizácií sa dôsledne nerešpektovalo, lebo už v lete 1945 obnovili svoju činnosť Trenčiansky telovýchovný spolok, Telovýchovná jednota Sokol, vznikla skautská organizácia Junák.

Dňa 13. júna 1945 obnovil svoju činnosť Klub slovenských turistov a lyžiarov v Trenčíne a medzi svojimi prvými

úlohami si stanovil obnovenie chaty pod Inovcom. Na valnom zhromaždení 12. februára 1946 zvolili za svojho predsedu PhMr. Jána Halašu, tajomníka Antona Širokého, podpredsedov Pobežala, Macáška a Ing. Ročáka, pokladníka Brtka, zapisovateľa Štefana Masaryka a revízorov Barényiho a Reháka. Zároveň zvolili náčelníkov jednotlivých oddielov : za náčelníka turistov Štefana Mártona, lyžiarov Baligu, vodákov Ripku, fotoskupiny Michalca a kameramana Farkaša. Matrikárom sa stal Linhart. Toto zloženie členov výboru odobrilo aj valné zhromaždenie 26. marca 1947. Prvou úlohou novozvoleného výboru sa stalo obnovenie Nemcami zničenej chaty pod Inovcom, ktorú vybu- dovalo nákladom 1.350.000 Kčs. Značnú pomoc poskytlo veliteľstvo trenčianskej posádky.

4) Turistika v Trenčíne v rokoch 1949 až 1959

Začiatok tohto desaťročia bol charakterizovaný snahou po zjednotení telovýchovy v Československu. Výsledkom týchto snáh bolo vyhlásenie Predsedníctva Ústredného akčného výboru Národného frontu z 31. marca 1948 o zjednotenej telovýchove. Podľa tohto rozhodnutia sa stal Sokol jedinou telovýchovnou organizáciou a všetky ostatné zväzy, kluby, spolky a telovýchovné jednoty sa včlenia do **Jednotnej telovýchovnej organizácie Sokol**. Toto rozhodnutie vyvolalo rozpaky, pretože Sokol sa skompromitoval nielen v boji o povojnový charakter Československa, ale aj ako nositeľ buržoáznej ideológie. Klub slovenských turistov a lyžiarov odmietol vstup do tejto jednotnej telovýchovnej organizácie.

Významnou spoločenskou udalosťou v živote Klubu slovenských turistov a lyžiarov bolo v dňoch 17. a 18. septembra 1949 slávnostné otvorenie turistickej chaty pod Inovcom, s obnovou ktorej sa začalo v roku 1947.

Národné zhromaždenie 14. júla 1949 prijalo zákon o štátnej starostlivosti o telesnú výchovu a šport. Podľa tohto zákona poverilo československú obec sokolskú zjednotením všetkých telovýchovných, športových a turistických organizácií. Súčasne rozhodol o zriadení Štátneho a Slovenského úradu pre telesnú výchovu a šport s príslušnými oddeleniami pri radách národných výborov. Prijaté rozhodnutie o vytváraní závodných sokolských jednôt malo za následok likvidácie existujúcich telovýchovných jednôt ako boli TTS, Sokol a Junák. Dňa 25. septembra 1949 sa definitívne Klub slovenských turistov a lyžiarov v Trenčíne do Jednotnej telovýchovnej organizácie Sokol v Trenčíne a včlenený do Závodnej sokolskej jednoty Omnia (TOS). V činnosti turistických oddielov bývalého Klubu slovenských turistov a lyžiarov nastal chaos, pretože hospodárske oddelenie zostalo v Liptovskom Mikuláši a organizačné riadenie malo sídlo v Bratislave. Všetky tieto komplikácie v riadení zanedbali starostlivosť o majetok turistov a postupne prešli chata pod Ostrým vrchom, chata pod Inovcom, lodenica a výcvikové stredisko turistov v Drietomskej doline pod správu Závodnej sokolskej jednoty.

Dňa 7. októbra 1949 oddiel turistiky pri Závodnej sokolskej jednote Omnia zvolil svoje vedenie, keď za predsedu zvolil Pobežala, tajomníka Gašparíka a do funkcie čestného predsedu PhMr. Jána Halašu. Od roku 1950 sa zmenil názov Závodnej sokolskej jednoty Omnia na Závodnú sokolskú jednotu K.J. Vorošilova so 16 oddielmi, včítanie oddielu turistiky. Činnosť turistov v tomto období sa v tomto období orientovala na organizovanie spoločných výletov peších aj autokarových a na značkovanie turistických chodníkov.

V roku 1951 pri Závodnej sokolskej jednote Odevy bol založený turistický oddiel so 16 členmi, ktorý viedol pred-

seda Ján Hála. Pod jeho vedením turistický oddiel sa zapojil do získavania odznaku „Turista ČSR“ a odznaku „Mladý turista ČSR“, zúčastňoval sa všetkých turistických zrazov organizovaných v Československu, Slovensku i v kra-joch a spoznávali krásy Slovenska – Podbanské, Gaderskú dolinu, Nízke a Vysoké Tatry a podobne. K najaktívnejším členom okrem Jána Hála patrili Viedenský, Smrečanský, Knapp, Lihotský, Godál, Mihoková, Vojteková a Samáková.

Kritická analýza realizácie zákona o zjednotenej telovýchove v roku 1952 potvrdila skutočnosť, že turistike sa nevenovala dostatočná pozornosť. Chýbal orgán, ktorý by túto činnosť usmerňoval. Klub slovenských turistov a lyžiarov zanikol a zariadenia, ktorý vybudoval prešli do iného vlastníctva. Túto realitu veľmi ťažko znášali tí turisti, ktorí po druhej svetovej vojne sa svojou aktivitou podieľali na vybudovaní novej chaty pod Inovcom a lodenice v Trenčíne pri Váhu.

Východiskom na zlepšenie situácie v turistike už v roku 1952 bol zánik názvu závodná sokolská jednota u telovýchovných organizácií. V dôsledku toho Závodná sokolská jednota K.J. Vorošilova sa zmenila na Telovýchovnú jednotu Spartak a za predsedu bol zvolený Artúr Matiašovič. Podobne aj Závodná sokolská jednota Odeva sa zmenila na telovýchovnú jednotu Iskra Odevné závody V. Širokého s predsedom Jánom Háloom a Závodná sokolská jednota Merina sa zmenila na Telovýchovnú jednotu Iskra Merina. Avšak najdôležitejšou skutočnosťou bolo v tomto smere rozhodnutie zakladať pri telovýchovných jednotách odbory turistiky (pešia, cyklistická a vodná turistika) a podpora nových zaujímavých podujatí ako napríklad – od roku 1954 organizované zrazy turistov na počesť Slovenského národného povstania, od roku 1956 organizovaná Medzinárodná

dunajská plavba, organizovanie akcie 100 jarných kilometrov, organizovanie celoslovenských zrazov turistov. Významný činom v telovýchovnom hnutí v Trenčíne bola dňa 15. januára 1958 zlučovacia konferencia TJ Spartak Trenčín a TJ Iskra Merina, ktoré vytvorili novú TJ TTS (Telovýchovná jednota trenčianskych textilákov a strojárů) so 17 oddielmi a 2 odbormi. Za predsedu odboru turistiky zvolili Artúra Matiašoviča. Turistická činnosť v Trenčíne v tomto období zaznamenala renesanciu svojej činnosti, najmä aktivitou dvoch odborů turistiky TJ TTS a TJ Iskra Odevných závodů Viliama Širokého. Jej kvalitu ovplyvňovali bohaté skúsenosti funkcionárov a cvičiteľův. Toto podstatne vplývalo aj na rozvoj členskej základne. Väčšia časť členstva sa však sústredila v účasti na výlety a zájazdy do vzdialenejších miest (Tatry, Dobšinská priehrada, Krakow, Oswienčim).

5) Turistika v Trenčíne v rokoch 1960 až 1982

Na prelome šesťdesiatych rokov pôsobili v Trenčíne tri telovýchovné jednoty – TTS Trenčín, Odeva Trenčín a Odborné učilište Stavbár Trenčín. Odbory turistiky boli len v dvoch telovýchovných jednotách – TJ TTS s predsedom Františkom Bryndzom a TJ Odeva s predsedom Jánom Hálom. Už koncom päťdesiatych rokov sa vyvinula nezdravá rivalita medzi futbalovými oddielmi TJ TTS a TJ Odevy, čo nepriaznivo pôsobilo na vzájomné vzťahy ľudí v spoločenskom spoluzití. Na podnet orgánův sa 14. júla 1960 uskutočnila mimoriadna konferencia, na ktorej došlo k zlúčeniu spomínaných telovýchovných jednot a vznikla TJ Jednota Trenčín. V čase zlúčenia mala TJ TTS Trenčín 3.200 členův, dva odbory (turistika a ZTV) a 16 oddielův. Do jej pôsobnosti patrili i závody TOS, Merina, Konštrukta a Keramoprojekt. Odbor turistiky mal 196 členův. TJ Odeva mala v tom čase 960 členův, dva odbory (turistika a ZTV)

a ďalších 10 oddielov. Odbor turistiky mal 92 členov. Zlúčením spomínaných telovýchovných jednôt vznikla organizácia s dvomi odbormi, 17 oddielmi, v ktorých bolo 4.160 členov. Odbor turistiky mal po zlúčení 288 členov. Vytvorený odbor turistiky pracoval v zložení – predseda František Bryndza (do roku 1963), členovia Pavlík, Kadlec, Štefl, Kučeravý Mihoková. V jednotlivých trenčianskych závodoch pôsobili títo aktivisti :

- v Odeve – Viedenský, Kučeravý a Mihoková,
- v Konštrukte – Ing. Haas a Pavlík,
- v Merine – František Bryndza a Pavlíková,
- v Považských elektrárňach – Marčaník,
- v TOS – Plško,
- v AOZ – Regas a Kadlec
- na Pošte – Adamcová

Na vedení turistickej činnosti boli štyria vedúci a osem cvičiteľov. Prácu s mládežou rozvíjali Regas a Štefl.

Obsah turistickej činnosti v tomto desaťročí bol ovplyvňovaný novými úspešnými formami činnosti a akciami. Tešili sa pozornosti najmä poriadané zrazy turistov s okresnou, krajskou až celoštátnou účasťou. Zaujímavé boli orientačné preteky dvojčlenných a neskôr trojčlenných hliadok, zimné a letné prechody roklinami Slovenského raja, Malej a Veľkej Fatry, Slovenským Rudohorím, Javorníkmi a zájazdy za poznávaním Vysokých Tatier.

V priebehu desaťročia sa menil aj funkcionársky aktív. V rokoch 1964 až 1965 pôsobil ako predseda odboru turistiky Ondrej Kadlec. V rokoch 1965 až 1967 pôsobil ako predseda odboru turistiky Marčaník. V rokoch 1968 až 1970 pôsobil ako predseda odboru turistiky Vladimír Žák.

Od roku 1972 sa trenčianski turistiky zapájali do podujatí nielen miestneho a okresného, ale i celoslovenského zahraničného charakteru. A tak sme ich mohli vidieť na zrazoch

turistov v Lužických horách a Dečínských skalách, v rumunskom pohorí Fagaraš, v Českom Krumlove.

Od roku 1974 sa začala v Trenčíne tradícia organizovaných diaľkových pochodov, uskutočňovaných v poslednú májovú nedeľu. Od tohto roku sa datuje prvý ročník podujatia „**Vojenská päťdesiatka**“ na počesť oslobodenia mesta Trenčín, ktoré sa uskutočňuje do dnešných dní. Podujatie v priebehu rokov naberalo na zvyšovaní účasti turistov nielen zo Slovenska, ale aj z Čiech, Moravy a východnej časti Nemecka. Hlavnú úlohu pri organizovaní zohral obetavý cvičiteľ pešej turistiky **MUDr. Ladislav Bundala**. V roku 1974 začína drobné štiepenie odboru turistiky pri Telovýchovnej jednote, keď turisti z Leteckých opravovní zakladajú vlastný odbor turistiky a turisti z Detškého mestečka zakladajú vlastný odbor turistiky.

Po členskej schôdzi 28. novembra 1975 odbor turistiky pri Telovýchovnej jednote pracoval v zložení – predseda **Vladimír Žák**, členovia Marta Trebatická, MUDr. Ladislav Bundala, Krajčík, Mikuš, Ondrej Kadlec, Marčaník, Karol Smržík, Smržíková, Gluchová, Ing. Jánošík a Mikušat'. Funkčné obdobie výboru trvalo do záveru roku 1980. V tomto období sa odbor turistiky delí k deleniu turistiky podľa závodov.

V roku 1976 sa z odboru turistiky Jednoty Trenčín oddeľuje skupina členov z Keramoprojektu a od 1. januára 1976 vytvárajú samostatný odbor turistiky. Odboru turistiky Jednoty Trenčín bol v tomto roku udelený titul „Vzorný odbor 2. stupňa“. V mesiac august 1976 vzrušila občiansku a turistickú verejnosť tragická udalosť, keď dve členky odboru turistiky – **Tatiana Gangúrová** a **Viera Kukulská** zomreli násilnou smrťou. Na ich počesť začal odbor turistiky Jednoty Trenčín poriadat' v nasledujúcom roku turistický memoriál.

V roku 1978 bol odboru turistiky Telovýchovnej jednoty Trenčín udelený titul „Vzorný odbor 1. stupňa“.

V závere roka 1980 na výročnej členskej schôdzi došlo k zmene predsedu, keď bol zvolený **J. Cabala**.

V roku 1981 sa oddeľuje od Telovýchovnej jednoty Jednota Trenčín novo vzniknutá Telovýchovná jednota Odeva a do tejto odchádzajú aj turisti a zakladajú pri nej vlastný odbor turistiky.

V novembri 1982 na výročnej členskej schôdzi prišla zmena vo funkcii predsedu, keď do tejto funkcie bol zvolený **plk. E. Kusenda**. V závere tohto roka vzniká odbor turistiky pri Telovýchovnej jednote Základná škola Trenčín, Saratovská ul. zložená prevážne z detí tejto školy.

6) Turistika v Trenčíne v rokoch 1983 až 1989

Začiatok roka 1983 sa niesol v znamení vážnej pripravovanej organizačnej zmeny po odchode Odevy z Telovýchovnej jednoty Jednota, ktorá sa uskutočnila na výročnej členskej schôdzi Telovýchovnej jednoty Jednota Trenčín 26. februára 1983, keď zúčastnení členovia schválili zmenu názvu telovýchovnej jednoty, vrátením sa k pôvodnému názvu Telovýchovná jednota TTS. Činnosť jednotlivých oddielov odboru turistiky vyvíjala činnosť podľa plánu. Peši turisti v mesiaci august uskutočnili prechod tromi pohoriami v Bulharsku (Rodopy, Rila a Vichren). Vodní turisti pre nízky prietok vody riekami časť svojich podujatí neuskutočnili.

Začiatkom roka 1984 odboru turistiky Telovýchovnej jednoty TTS bol udelený titul „Vzorný odbor turistiky 1. stupňa s bronzovou plaketou“ a v závere roka diplom „Za vynikajúcu prácu na úseku masového rozvoja turistiky“. V tomto roku vznikol odbor turistiky pri Telovýchovnej jednote Štart Svojpomoc. Na výročnej členskej schôdzi v decembri 1984 členovia si zvolili nový výbor pod ve-

dením **Ladislava Nejezchleba**. Vedúcim oddielu lyžiarov sa stal Ing. Kudla, vedúcim oddielu vodákov Ing. Vlasák a vedúcim oddielu cyklistov Štefan Mikušat'.

Roky 1985 až 1986 boli bohaté na množstvo vrcholových podujatí, keď v zimnom období sa turisti zúčastnili na 19. ročníku spartakiádneho zrazu SNP na Kysuciach, 20. ročníka zimného zrazu SNP na Čergove a zimné prechody roklinami Slovenského raja, Veľkou Fatrou a Roháčmi. V závere roka 1985 bola ocenená dlhoročná práca MUDr. Ladislava Bundalu v turistike titulom „Vzorný cvičiteľ“, zlatým odznakom VHT a zlatým odznakom turistiky. Dňa 1. januára 1986 vznikol odbor turistiky pri Telovýchovnej jednote Červená hviezda.

V roku 1987 vznikli v Trenčíne dva odbory turistiky a to pri Telovýchovnej jednote CEVA a Telovýchovnej jednote Okresného domu pionierov a mládeže. Na výročnej členskej schôdzi 19. decembra 1987 bol zvolený nový výbor pod vedením staronového predsedu **Ladislava Nejezchleba**.

V roku 1988 bol založený odbor turistiky pri Telovýchovnej jednote Mladosť Gymnázium, v ktorom bola organizovaná mládež nad 15 rokov.

Dňa 16. apríla 1989 bol obnovený pochod „Vojenská päťdesiatka“ jeho 13. ročníkom, keď uplynulé dva roky sa neuskutočnili pre zrušenie vojenského útvaru, ktorý bol jeho hlavným organizátorom. Okrem drobných menších podujatí, na ktorých sa trenčianski turisti zúčastnili, boli i náročné, v ktorých sa plnili požiadavky výkonnostnej turistiky ako napr. na zraze českých turistov v Orlických horách a Vranovskej priehrade, medzinárodnom cyklozraze v Anglicku, mototuristike do Rumunska, splave rieky Sprévy v Nemecku, cyklozraze v Maďarsku a ďalšie podujatia. Odboru turistiky Telovýchovnej jednoty TTS bol udelený

diplom „Najlepší odbor turistiky“ za dosiahnuté výsledky v masovom rozvoji telovýchovy v roku 1988.

Voľne spracované podľa publikácie Ladislava Nejezchleba :
„Storočnica trenčianskej turistiky 1890 - 1990“

Hudobný skladateľ Anton Selecký

Je 2. jún 1958, keď profesor hudby, skladateľ a trenčiansky regenschori **Anton Selecký** berie do rúk pero a sadá za klavír. Onedlho je hotová skladba s názvom „**K trenčianskej Panne**“

Márii“. Práve v tomto roku uzatvára svoje dlhodobé, radostné a strasti plné účinkovanie v Trenčíne.

Narodil sa 2. júna 1909 v Novom Meste nad Váhom. V roku 1934 ukončil Hudobnú a dramatickú akadémiu v Bratislave organovým koncertom v kostole U milosrdných bratov. Od roku 1937 účinkoval v Trenčíne, kde viedol cirkevný zbor, usporadúval figurálne sväté omše a venoval sa vlastnej tvorbe. Okrem cirkevných skladieb skladal aj svetské diela, z ktorých najznámejšia je opereta „Čarovný ker“ a komponoval národné piesne. V roku 1947 sa vzal za manželku Evu Rečkovú.

Po roku 1948 sa stal terčom zlovôle komunistických úradov. V roku 1958 teda odchádza do Bratislavy a o päť rokov na to celá jeho sedemčlenná rodina. V Bratislave účinkoval ako zborista v Slovenskej filharmónii a najmä ako regenschori Dómu sv. Martina. Tu, najmä od roku 1968 usporadúval so synmi Pavlom, dirigentom Slovenského národného divadla a Petrom ako organistom pravidelné figurálne sväté omše najznámejších klasikov. Aj tu však mal problémy s úradmi, najmä s vtedajším ministerstvom kultúry, pretože v Dóme sv. Martina účinkovali mnohí odvážni umelci z divadla a filharmónie. Chránová hudba bola trňom v oku komunistickej moci. Po zákaze koncertu pred Veľkou nocou v roku 1985 dostal Anton Selecký infarkt a 15. mája 1985 zomrel.

Modlitba, ktorú zhudobnil sa dodnes nachádza na tabuli farského kostola Narodenia Panny Márie v Trenčíne. Svojou tvorbou a činnosťou zanechal Anton Selecký odkaz, ktorý stojí za pozornosť, za zmienku, ako aj za pamäť všetkých tým, ktorým záleží na zachovaní našej kultúrnej a duchovnej tradície.

Trenčianske noviny 25.05.2009

Spustnutý kaštieľ v Záblatí

Na okraji Trenčína, ale aj na okraji záujmu sa pred časom ocitol neskoro renesančný kaštieľ v Záblatí, pochádzajúci zo 17 storočia. Kaštieľ bol pôvodne postavený ako vodná pevnosť. V 18. storočí bol upravený do barokového slohu a začiatkom 19. storočia okolo neho založili anglický park. Neskôr

k nemu patrila majer s obcou Veľké Záblatie. Žiaľ, väčšina inventára bola po skončení druhej svetovej vojny rozkradnutá.

V rokoch 1948 až 1997 vlastnilo objekt Stredné odborné učilište poľnohospodárske. Spočiatku sa v nej i vyučovalo, neskôr tam bol umiestnený internát. Od osemdesiatich rokov objekt spustol zrušením učilišťa a výrazne ju nahlodal zub času.

Kaštieľ čiastočne prinavrátila do povedomia spoločnosti Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, keď z vlastných prostriedkov obnovila historické dvere a štukové prvky na stenách. Okrem toho bola čiastočne zrekonštruovaná príľahlá kaplnka.

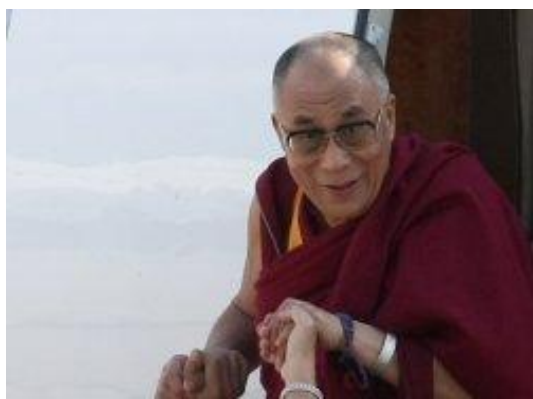
Objekt má už tri roky nového vlastníka. Urbárske spoločenstvo a lesné spoločenstvo, pozemkové spoločenstvo Trenčín – Záblatie predalo kaštieľ spoločnosť Asset Euro Job s r. o. na základe kúpnej zmluvy zo dňa 13. februára 2006.

Trenčan 12.05.2009

Pomocná evidencia 382/1/09

Dalajlama na Slovensku

Nositeľ Nobelovej ceny **Jeho svätosť 14. dalajlama** zavítal na Slovensko po deviatich rokoch v utorok 8. septembra 2009. Na Slovensko priletel 74-ročný dalajlama súkromným lietadlom

cez Mníchov z Taiwanu. Prišiel na pozvanie **Nadácie Jána Langoša**, ktorej ocenenie za boj za demokraciu a ľudské práva si dňa 9. septembra 2009 prevzal.

Po svojom prílete poskytol televízii TA 3 rozhovor, v ktorom vyjadril svoju prvoradú snahu o budovanie harmonickej spoločnosti. To sa týka aj jeho vzťahov s Čínou, ktorá okupuje už desiatky rokov Tibet. „Potrebujeme zmysluplnú autonómiu,“ povedal v rozhovore. „Aj medzi Číňanmi sú ľudia, ktorí majú pre naše snahy pochopenie,“ dodal s tým, že vidí rozdiel medzi čínskymi intelektuálmi a predstaviteľmi čínskych komunistov.

Dňa 9. septembra 2009 dalajláma prevzal ocenenie boj za demokraciu a ľudské práva spolu so slovenským disidentom **Fedorom Gálom**. Okrem toho počas svojej trojdňovej

návštevy si hosť pozrel pripravovanú výstavu o Himalájach a Tibete v bratislavskej Starej tržnici a prijal ho aj primátor mesta **Ing. Andrej Ďurkovský**. Následne sa zišiel s predsedami opozičných politických strán Kresťansko-demokratického

dalajlama po prílete na Slovensko

hnutia **Ing. Pavlom Hrušovským**, Slovenskej demokratickej a kresťanskej únie – Demokratická strana **Ing. Mikulášom Dzurindom**, Strany maďarskej koalície **Ing. Pavlom Čáky** a predsedom nedávno vzniknutej strany Most – Híd **Bélom Bugárom**. V poobedňajších hodinách prednášal v Športovej hale na Pasienkoch.

Vlastné poznámky

Radovan Jambor – BirgLife Slovensko

Medzi environmentálne mimovládne organizácie a občianske združenia pôsobiace na území Trenčína patrí aj pobočka Slovenskej ornitologickej spoločnosti - **BirdLife Slovensko**. Vznikla v roku 2000, ešte ako pobočka **Spoločnosti pre ochranu vtáctva na Slovensku** a jej členovia sa po celý čas aktívne venovali najmä ochrane a výskumu ornitologicky hodnotných lokalít trenčianskeho regiónu, sledovaniu miestnych populácií ohrozených druhov, ich ochrane, mapovaniu vtáctva, fotografovaniu a „vtácej“ turistike.

SOS - BirdLife Slovensko vznikla v roku 2006 zlúčením Spoločnosti pre ochranu vtáctva na Slovensku a Slovenskej ornitologickej spoločnosti. V súčasnosti má spoločnosť takmer 1000 členov a viacero pobočiek po celom Slovensku. Pri ochrane a monitoringu vtáctva spolupracuje aj s inými krajinami a je plnohodnotným partnerom medzinárodných organizácií BirdLife International, Euring a Association of European Rarities Committees. Hlavnou náplňou jej činnosti je praktická ochrana vtáctva, monitoring populácií ohrozených druhov a významných území, propagácia ich ochrany a ekovýchovné aktivity. Vydáva odborný časopis **Tichodroma** a vedecko-populárny časopis **Vtáky**, ktorý vychádzal do roku 2006 pod názvom Vtáčie správy.

Trenčianska pobočka SOS - BirdLife Slovensko združuje miestnych ornitológov a ochrancov vtáctva pôsobiacich na území už od roku 1990. Niektorí jej starší členovia sa venujú tejto oblasti aj oveľa dlhšie. Počiatky ornitológie a ochrany vtáctva na území Trenčína siahajú niekde až do 50 – tých a 60 – tých rokov minulého storočia, kedy prvé práce z územia publikoval **Juraj Varga** a s odchytní a krúžkovaním vtáctva začínal **Jaromír Polanský**.

Od roku 2000 zrealizovala trenčianska pobočka niekoľko projektov zameraných na ochranu a výskum vtáctva. V rámci nich sa vykonával manažment cenných lokalít, podpora hniezdnych príležitostí vybraných vtáčích druhov, monitoring území, konali sa exkurzie, ukážky odchytovtáctva a ochrannárske tábory pre verejnosť a prednášky na školách. Cieľom týchto aktivít bolo zlepšenie environmentálneho povedomia miestneho obyvateľstva a poskytnúť pomoc ohrozeným druhom a ich biotopom.

Keďže ornitologické údaje sú využiteľné aj pre posúdenie vplyvu ľudských činností na životné prostredie, výsledky priebežného monitoringu vtáctva Trenčína a okolia, a najmä

tých najcennejších lokalít, boli zahrnuté do pripomienok k viacerým tunajším plánovaným stavbám a aktivitám. Členom pobočky sa podarilo usmerniť tiež mnohé negatívne vplyvy ohrozujúce hniezdne biotopy vtáctva. Včasným zásahom a adekvátnou intervenciou sa podarilo napríklad regulovať ťažbu štrku v navrhovanom Chránenom vtáčom území Dubnické štrkovisko a zachrániť tak hniezdnu kolóniu rybára riečneho pred zničením. Podobne, len vďaka zásahu, aj keď v hodine dvanástej, sa podarilo v lokalite Trenčiansky luh usmerniť odstraňovanie drevín po veternej kalamite. Tým sa zachoval pralesovitý ráz aspoň v zbytku porastu lužného lesa. V spolupráci s Mestom boli na tejto lokalite inštalované informačné tabule. Členovia pobočky zasahovali a pomáhali v nespočetných prípadoch pri zachraňovaní zranených jedincov a vypadnutých mláďat vtákov. V spolupráci s rehabilitačnou stanicou živočíchov pri Chránenej krajinskej oblasti Strážovské vrchy sa podarilo takto mnohé doložiť naspäť do hniezd, prípadne zrehabilitovať a vrátiť späť do prírody. Vďaka pravidelným praktickým aktivitám sa podarilo obnoviť hniezdnu populáciu rybára riečneho na Strednom Považí. Vďaka údržbe sprašových stien v nive Váhu mali každoročne kde hniezdiť brehule a rybáriky. Desiatky vyvesených vtáčích búdok a umelých hniezdných podložíek poskytli ročne príležitosť pre vyvedenie stoviek mláďat mnohých vtáčích druhov.

V týchto aktivitách chce trenčianska pobočka SOS - BirdLife Slovensko pokračovať aj v budúcnosti. V súvislosti s postupujúcou urbanizáciou okolia mesta však bude nutné venovať oveľa väčšiu pozornosť práve pripomienkovaniu plánovaných investičných aktivít. Mnohé z nich totižto postupne ukrajujú z trenčianskej prírody a bez odborného prístupu prakticky nie je možné takéto zásahy usmerniť. Je smutné, že súčasná doba núti ornitológiu a ochranu vtáctva, v minulosti čisto praktické činnosti, meniť na „úradnícku“ prácu.

Mesto Trenčín miestom činnosti archeológov

Mesto Trenčín a jeho najbližšie okolie sa stalo pre archeológov miestom, kde sa vykonávajú archeologické prieskumy a ich výsledky postupne vykrývajú biele miesta na mape nášho poznania. Významné archeologické objavy z miest určených pre výstavbu obchodného domu Tesco a Laugaríciu, ako tiež v centre mesta pri výstavbe podzemných garáží pred Domom armády či hroby pod farským kostolom v Trenčíne pri rekonštrukcii Mariánskeho námestia. Najzáhadnejším priestorom pre archeológov však stále zostáva Trenčiansky hrad. Preto nikoho neprekvapila správa, že archeológovia našli počas prieskumu bývalých kasární na Trenčianskom hrade nálezy z prelomu letopočtu asi dva metre pod úrovňou terénu.

Nachádzala sa tam keramika, črepiny, mlynské kamene, drobné bronzové predmety, ako sponky a prívesky. Žiaľ hrob Matúša Čáka sa ešte nenašiel. No uvidíme, snád' neskôr. „Nálezy z Trenčianskeho hradu sa datujú do neskorej doby laténskej, okolo 50 rokov pred našim letopočtom až do prelomu letopočtu,“ komentoval nálezy **Jaroslav Somr** z Trenčianskeho múzea. Trenčianske múzeum podľa jeho slov získalo ďalšie poznatky o tom, čo sa na kopci nad Trenčínom nachádzalo ešte pred vybudovaním Trenčianskeho hradu. Jaroslav Somr tvrdí, že na strmom svahu nad riekou Váh bolo hradisko s príbytkami ľudí, čo potvrdzuje prepálená mazanina a obhorené drevo. Či boli obydlia chránené aj valmi, sa podľa neho už zistiť nedá. Počas stáročí hrad prešiel rôznymi terénnymi úpravami. Vtedajších obyvateľov stredného Považia neodradil od bývania na kopci strmý svah, ani skutočnosť, že na hradnom kopci nebola voda. Jaroslav Somr hovorí, že aj tak nejde o veľké prekvapenie. Už počas desaťročného archeologického prieskumu na prelome 70. a 80. rokov minulého storočia na hrade našli aj staršie podobné nálezy zo staršej bronzovej doby. Počas prieskumu územia o rozlohe asi 20x5 metrov našli aj jeden hrob. Patril asi päť - až šesťročnému dieťaťu. „Malo pri sebe milodary, železný nožík, kostený prívesok. Vyzerá to tak, že hrob pochádzal asi z 9. storočia,“ uviedol Somr.

História Trenčianskeho hradu sa datuje približne od 11. storočia. Prvou kamennou stavbou bola rotunda. Podľa Somra ju postavili asi v 10. storočí. Ostali z nej len základy, ktoré Trenčianske múzeum prezentuje výsledky prieskumu v prístavbe Barborinho paláca na hornom hrade. Súčasný archeologický prieskum Trenčianskeho hradu sa sústredil na bývalé kasárne, umiestnené v dolnom hrade, pretože Trenčiansky samosprávny kraj sa rozhodol tieto kasárne zrekonštruovať, vzhľadom na to, že zvetralé múry kasární zo začiatku 15. sto-

ročia ohrozovali návštevníkov hradu. Na tento rok bolo na prieskum vyčlenených jeden milión eur. V rámci investície sa plánuje odvodniť celý hrad. Zrážková voda na hrade spôsobuje najväčšie problémy, ktorými sú vlhnutie a padanie múrov.

www.sme.sk 30.07.2009

PhDr. Janka Karlíková – Námestie SNP

Histórie pomenovania námestia

Dnešné námestie SNP získalo charakteristickú podobu až koncom 19. a začiatkom 20. storočia. V stredoveku sa táto severná časť predmestia za Hornou bránou nazývala **Za hradbami** a po založení parku ako **Parkgasse** (Parková ulica). Medzi rokmi 1899 až 1919 mala ulica pomenovanie **Liget utca** (Hájová ulica) a po vzniku Československej republiky jej zostal názov **Pri lesíku**. Neskôr do roku 1945 nieslo námestie meno rímskeho cisára **Marca Aurélia**.

Návrh na premenovanie po druhej svetovej vojne po M. R. Štefánikovi neprešiel. Naopak, v roku 1947 bol schválený politicky motivovaný názov po komunistickej funkcionárke na **Námestie Márie Turkovej**. Od roku 1962 zmenilo námestie

názov na **Námestie Ľudových milícií**, ktoré trvalo do roku 1992. Od tohto času nesie námestie názov **Námestie SNP**.

Urbanizácia predmestia

Táto časť predmestia pred Hornou bránou bola zaujímavá iba ojedinelými budovami - mýtnicou, jatkou, ľadárňou, krčmou a brodom cez divočiaci Váh, ktorý práve v týchto miestach často menil koryto, keď raz tiekol tesne popod hradnú skalú, inokedy zas zostalo po ňom len slepé rameno. Ešte pred poslednou veľkou povodňou v roku 1813 rozvetvené ramená Váhu pripomínali chápadlá veľkej chobotnice, ktoré zasahovali do celého priestoru podhradia a dnešného parku. Park bol založený v roku 1863. O desať rokov na to zbúrali časť Hornej brány a uvoľnil sa vstup do mesta. Až po dokončení ďalšej etapy Považskej železnice v roku 1883 sa začala dotvárať celková urbanistická zástavba severného predmestia. V roku 1887 sa dobudoval rozsiahly komplex kasární arcikniežaťa Fridricha.

Zástavba predmestia

Oproti parku, na mieste, kde sa rozprestierali lúky a pasienky, dal postaviť trenčiansky staviteľ **Ján Dieter** z ušetreného stavebného materiálu vojenských budov v roku 1888 tri viacposchodové domy. Tak sa vytvorila nová cesta, neskôr ulica, idúca cez železničné priecestia na Hornú Sihoť. Známe sú kolorované pohľadnice Dieterových domov, ako ich dnes Trenčania volajú s dreveným mostom ponad Kubranský potok, ktorý po úpravách v rokoch 1906 až 1912 preložili za železničnú trať do Váhu s vyústením powyše železničného mosta. Staré koryto Kubranského potoka bolo zahádzané zeminou a zarovnané s okolitým terénom. Súčasne sa zmenilo i bezprostredné okolie a usporiadanie dnešného námestia, keď asanáciou starého prízemného zájazdové hostinca **K červenej hviezde** získal barón **Armin Popper** v roku 1901 miesto pre

výstavbu hotela **Alžbeta** (Erszébet szálló), dnešného hotela **Tatra**. Oproti hotela Alžbeta na začiatku dnešnej Palackého ulice okolo roka 1896 nadstavili a rozšírili pôvodný dom dr. Frankla a upravili záhradu s altánkom.

V roku 1931 v priestore parku, kde predtým boli tenisové kurty vybudovali budovu **Finančného riaditeľstva**, v ktorej po druhej svetovej vojne mal sídlo **Okresný národný výbor**. Po vybudovaní novej budovy pre Okresný národný výbor v lokalite Sládkovičovej ulice a Hviezdoslavovej ulice v roku 1977 sa tento objekt uvoľnil, do ktorého sa presťahovala **Základná umelecká škola a Verejná knižnica Michala Rešetku** a sídli tam dodnes. V roku 1938, vedľa už spomínanej budovy bolo odhalené monumentálne **súsošie generála M. R. Štefánika** od sochára Pospíšila.

Keď sa začala v 30 - tých rokoch 20. storočia zástavba v lokalite Hornej Sihote a začala narastať intenzita automobilovej dopravy, tak tieto zmeny podmienili úpravy dopravných pomerov v tejto lokalite. Tento priestor sa stal najdôležitejšou križovatkou v Trenčíne. V roku 1941 bol otvorený podjazd na Hornú Sihuť a námestí vznikol kruhový objazd s parkovou úpravou v strede. Toto dopravné riešenie bolo odstránené v roku 1982, kedy asanáciou objektov na Hasičskej ulici sa vytvoril široký koridor pre štvorprúdovú dopravu a umožnilo zrýchlenie priechodu vozidiel mestom.

Trenčan 19.09.2009

PhDr. Janka Karlíková – Štefánikova ul. v Trenčíne

Štefánikova ul. v Trenčíne sa začína pri reprezentatívnom hoteli Tatra a končí na križovatke sídliska Pred polom za nákupným strediskom Billa. Je najdlhšou ulicou v Trenčíne. Aj v minulosti viedla v tejto trase krajinská hradská (ešte v roku 1868 **Krajinská ulica – Orság utca**) popod hradnú skalú pozdĺž novozałożeného a udržiavaného parku v línii opusteného koryta Váhu ďalej smerom na Žilinu, Táto komunikácia budovaná z kameňa hradných zrúcanín a povrchovo upravená v roku 1835, vytvorila hlavnú kompozičnú os, okolo ktorej sa začalo stavať po výstavbe železnice, ale hlavne na začiatku 20. storočia. Vznikla tak najpriemyselnejšia, východná časť mesta s významnými podnikmi, ako Prvá trenčianska borovičková a likérová továreň, Thiberghien – Merina, Titanit – továreň na výbušniny a Valcový mlyn. Nové pomenovanie dostala ulica po arcikniežaťovi Fridrichovi – **Frigyes főherceg** až po dostavbe kasární v roku 1887. Za rok

a pol vyrástlo podľa projektu staviteľa Šalamúna Grúna zo Žiliny dvanásť vojenských budov pre sídlo 71. pešieho pluku. V roku 1935 dostala ulica meno **Štefánikova cesta**. V päťdesiatich rokoch bola ulica premenovaná na Ulicu Slovenského národného povstania a v roku 1991 jej vrátili pôvodný názov **Ulica Milana Rastislava Štefánika** a po ňom pomenovali aj blízky park.

Rozsiahly priestor podhradia bol v minulosti pravidelne zalievajúci rozvodnenými ramenami Váhu. Na pamiatku veľkej povodne v roku 1662, pri ktorej akoby zázrakom sa zachránili dvaja pltníci, umiestnili do výklenku skaly hneď pri ceste pamätný kríž s nápisom. Neďaleko neho vytesali do hradnej skaly reliéf Víťaznej Hungárie na počesť padlých vojakov 15. honvédskeho regimentu. Promaďarský motív nahradil o šesť rokov neskôr mohutný reliéf Jána Jiskru z Brandýsa, výjav z Jiráskovho Bratstva. I dnes sa nájdú nielen turisti, ale i nevzdelaní domáci občania, ktorí si ho zamieňajú za pamätný rímsky nápis. Táto jedinečná pamiatka z roku 179 n.l. je viditeľná jedine z hotela Tatra. Popperov hotel otvorený v čase plesovej sezóny v roku 1902 na mieste zájazdového hostinca **K červenej hviezde** je i dnes zaujímavou dominantou mesta. Za ním, na mieste, kde dnes stojí **Múzeum kolies**, mala sídlo Autoopravovňa trenčianskeho podnikateľa Víteka a určitý čas veľa neho pracoval vo svojom ateliéru fotograf F. Krajíček. Z pôvodných budov pravostrannej zástavby zostalo len zopár, ako napríklad prízemná budova Prvej borovičkovej továrne. Dodnes stoja domy pre dôstojníkov armády, Bluerova vila, mestská zástavba pri križujúcej Kukučínovej ulici, ale i známe krčmy U Furku či Schultzov hostinec, kedysi známe ako kantína pre vojakov. Žemberov dom, prakticky na konci Štefánikovej ulice prežil všetky režimy a poskytuje svoje priestory dodnes.

Ľavostranná zástavba secesných budov vedľa parku padla za obeť necitlivej rekonštrukcii Štefánikovej ulice v osemdesiatich a deväťdesiatich rokoch minulého storočia. Ako maják v moru zostala stáť osamotene stojaca vila starostu Reihela. Ďalej zostala Herbária, továreň na likéry, uhličité nápoje a veľkoobchod s vínom, bývalý majer, oproti cez cestu cholera špitál pozostávajúci z 31 prízemných barákov, vybudovaných za kasárni po roku 1914, kedy nemocnica nestačila prijímať ranených. Dnes na Štefánikovej ulici je moderný obchodno-zábavný dom MAX, predajne automobilov, moderne zrekonštruované penzióny, sídlo významných štátnych inštitúcií ako Okresný úrad práce a rodiny, Krajský úrad práce a rodiny, Obvodný úrad životného prostredia, Krajský úrad dopravy, Krajský úrad Hasičského a záchranného zboru.

Trenčan č. 10/2009

Pomocná evidencia 874/1/09

Sté výročie kostola Notre Dame v Trenčíne

Z dostupných materiálov projekt pôvodného kostola Notre Dame v Trenčíne je z roku 1908. Posviacka kostola zasväteného titulu Nepoškvrneného počatia Panny Márie bola dňa **23. októbra 1909**. Znamená to, že výstavba kostola trvala len jeden rok. Trenčania tým preukázali veľký elán pri jeho výstavbe. Bol dokončený za pôsobenia farára a titulár-

neho opáta **Rudolfa Misza**.

V kostole sa nachádza obraz Sedembolestnej Panny Márie v bočnej kaplnke od F. Schumachera z roku 1909. Nástenné maľby a krížová cesta sú dielom slovenského maliara Petra J. Kerna z roku 1924.

História kostola je neodmysliteľne spojená s Kongregáciou školských sestier de Notre Dame, ktorá v roku 1919 prevzala po sestrách Vincentkách kláštor s kaplnkou, dievčenskú základnú školu a meštiansku školu.

V roku 1928 bola pristavená ku kostolu veža, na ktorú boli umiestnené tri zvony a bočná loď. V tom istom roku postavili vedľa kostola dievčenskú školu, ktorú spravovali školské sestry de Notre Dame. Na ľavej strane je umiestnená bohato zdobená drevená kazateľnica. V pravej bočnej lodi je oltár sv. Terézie z Lisieux. O bohatú maliarsku výzdobu sa veľkou mierou zaslúžil páter **Emil Prekop**, ktorý patrilo do rehole verbistov. V Trenčíne pôsobil takmer tridsať rokov. Za pôsobenia dôstojného pána **Petra Masarika** v roku 2004 bola pristavená zákristia a vymenená krytina na streche hlavnej lode kostola.

K stému výročiu kostola Nepoškvrneného počatia Panny Márie v roku 2009 sa chrám obliekol do nového šatu, keď sa vykonala pod vedením dekana **Mgr. Milana Kupčíka** vymenili kovové okná za drevené dubové, zreštaurovali sa vchodové dvere do kostola, opravila sa poškodená fasáda.

Vlastné poznámky

**Dr. Ján Mjartan, kustos múzea : Pamätnica Mestského
múzea MUDr. Karola Brančika v Trenčine za roky
1877 - 1937**

Múzeum

Múzeum je miestom účelného usporiadania pamiatkových predmetov, najmä starožitných, vo verejne prístupných miestnostiach s cieľom zachovania týchto predmetov pre terajšie a budúce pokolenie.

Účelom múzea je :

1. zbierať pamiatkové predmety;
2. tieto predmety prehľadne ukladať, aby návštevník múzea si vedel predstaviť vývin duše národa, pomerov spoločenských, kultúrnych, politických, hospodárskych a vojenských v tej ktorej dobe;
3. tieto predmety zachovať konzervovaním, zaistiť pred rozkladom.

Náuka o pravekej kultúre a starožitných pamiatkach na základe sídlisk (kultúrnych jám), pravekých hrobov, opevnených

miest (hradísk) a iných nálezov (nástrojov), nazýva sa archeológiou.

Doba, ktorá nezanechala písomných pamiatok je dobou pravekou, alebo dobou predhistorickou. Pravek začína sa prvým človekom a v strednej Európe končí sa okolo 500 rokov po narodení Krista Pána. Ľudstvo sprvu žilo bez kovu. Robilo si nástroje z kameňa, ktorý hrubšie a neskôr jemnejšie opracovalo. Neskôr ľudstvo svoje nástroje z kameňa, kostí a dreva zamenilo nástrojmi z medi, neskôr prešlo na bronz (zlúčenina medi a cínu) a nakoniec na železo. Podľa tohto poznáme tri doby – kamennú, bronzovú a železnú, z ktorých ktorá sa delí každá na menšie obdobia.

Doba kamenná má dva časové úseky :

1. Doba paleolithickú (staršia doba kamenná, alebo diluviálna), kedy s človekom žil i mamut a človek používal hrubšie opracované nástroje z kameňa (pazúrky, kosť a drevo);
2. Dobu neolitickú (mladšia doba kamenná, doba nástrojov z brúseného a prevrútaného kameňa), ktorá skončila niekedy v druhom tisícročí pred Kristom.

Doba bronzová končila asi v deviatom storočí pred Kristom a po tejto dobe nasledovala doba železná.

Po praveku nastúpila doba historická, ktorá nám zanechala písomné pramene, knihy, obrazy, fotografie, fonografy atď.

Múzeum zbiera pamiatky najmä z odboru archeológie, z národopisu čiže etnografie (hospodárstvo, obchod, priemysel, stavby, kroj, výšivky atď.), z vied prírodných (nerastopis alebo mineralógia, rastlinopis čiže botanika, živočíchopis alebo zoológia) a z numizmatiky (mince, peniaze). Múzeá podľa ich rozsahu delíme na ústredné a vidiecké. Medzi posledné patrí aj Mestské múzeum dr. Karola Brančíka v Trenčíne, ktoré sústreďuje nielen pamiatky, ktoré majú vzťah k Trenčínu a Považiu, lež i z ostatných štátov Európy a z krajín mimo Európy

ležiacich, takže toto múzeum prerástlo ráz vlastivedný. Muzeálna hodnota jeho je nad 10 miliónov korún československých. Spravuje ho Vlastivedná spoločnosť múzea dr. Karola Brančíka v Trenčíne, pričom celé múzeum zostáva vlastníctvom mesta Trenčín, ktoré má vo výbore väčšinu zástupcov. Mesto Trenčín a trenčiansky okres výdatne podporujú toto múzeum, ktorý každý rok predkladá doplnený inventár a rozpočet mestskej rade. Vrchný dozor nad ním má Ministerstvo školstva a národnej osvety.

Vlastivedná spoločnosť múzea dr. Karola Brančíka v Trenčíne svoju činnosť nadviazala na činnosť „Prírodovedného spolku stolice trenčianskej“ a „Muzeálnej spoločnosti stolice trenčianskej“, a tak zostala v nepretržitej kontinuite s predvojnými úlohami tohto múzea. Keďže však z pochopiteľných príčin politických pred prevratom národopis nebol dostatočne pestovaný v tomto múzeu, preto naša spoločnosť rozšírila činnosť múzea v tomto smere a rýchlejším tempom začala pestovať folklór (ľudové výtvarné umenie, ľudový vkus vo výšivkách, krojoch a v ľudovom staviteľstve). Spoločnosť sa usiluje, aby z každej obce okresu trenčianskeho sa získal tamojší kroj mužský, ženský, výšivky atď., lebo tieto nám miznú pred očami. Je v záujme týchto obcí, aby ich kroj bol zachránený aspoň v múzeu, a preto i touto cestou žiadam predstavenstvá obcí, aby verejní činovníci pamätali v obecných rozpočtoch na zakúpenie krojov vo svojich obciach.

Trenčín už svojou polohou stal sa archeologickou vzácnosťou, lebo na hradnej skale je vytesaný latinský nápis, viditeľný z obloka jedálne hotela Tatra, podľa ktorého v roku 179 po Kristovi legionárska posádka rímskeho cisára Marka Aurélia a jeho syna Commoda tu zvíťazila nad Kvádmi. Na tejto strmej skale stojí stáročiami vzdorujúci krásny a veľmi rozsiahly hrad „pána Váhu a Tatier“ Matúša Trenčianskeho (1301 – 1321). V Trenčíne sa našli kultúrne jamy a popolnice,

rímsky peniaz z roku 172 po Kristovi, čím je dokázané, že Trenčín bo obývaný už v staroveku.

Keďže Mestské múzeum v Trenčíne má takéto veľmi cenné a zriedkavé starožitnosti napríklad krčencov, kurucké zástavy, galériu trenčianskych županov, husitské zbrane atď. je povinnosťou každého občana z okresu trenčianskeho všemožne podporovať toto múzeum, stať sa jeho členom a odvádzať mu každú významnejšiu pamiatku.

Toto múzeum je pokračovaním „Prírodovedného spolku stolice trenčianskej“ založeného dňa 12. mája 1877 a „Muzeálnej spoločnosti stolice trenčianskej“ založenej začiatkom 20. storočia v Trenčíne, ktoré dňom 1. januára 1912 splynuli pod spoločným menom „Muzeálna spoločnosť stolice trenčianskej so sídlom v Trenčíne“ Táto 60-ročnica (Pamätnica) je obnovením bohatej publikačnej činnosti oboch týchto spoločností. Okrem správ spolkových a muzeálnych chce prispieť k vlastivednému výskumu okolia, najmä za spolupráce miestnych výskumníkov. Je zároveň uctením neúnavnej a svedomitej práce prvého tajomníka a neskôr predsedu tohto spolku dr. Karola Brančíka a jeho horlivého spolupracovníka a podpredsedu dr. Jozefa Holubyho a ich ostatných spolupracovníkov.

V Trenčíne dňa 1. mája 1937

podpísaný Dr. Michal Slávik, predseda Vlastivednej spoločnosti múzea dr. Karola Brančíka

Funkcionári a členovia Vlastivednej spoločnosti múzea
MUDr. Karola Brančíka

- **čestný predseda** : Július Szalavszký
- **predseda** : Dr. Michal Slávik, verejný notár
- **podpredsedovia** : Ján Zeman, evanjelický farár a senátor
Jozef Reihel, starosta mesta Trenčín
- **kustos múzea** : Dr. Ján Mjartan, profesor

- **pokladník :** Kamil Ripka, Vrchný účtovný official
- **zapisovateľka :** Anna Pavlíková, kancelárska sila v múzeu
- **revízori :** Miloš Zhrbený, hlavný účtovník Nemocenskej poisťovne, Štefan Markovič, obchodník
- **členovia výboru :**
 1. Jaroslav Borovička, profesor
 2. Jozef Branecký, provinciál piaristov
 3. František Charvát, štábny kapitán
 4. Otto Fritsche, traťmajster
 5. Dr. Eduard Galváneek, okresný náčelník
 6. Dr. Pavel Gönczi, policajný tajomník
 7. Karol Jelinek, notársky riaditeľ
 8. Jozef Jendraššák, riaditeľ gymnázia
 9. Ladislav Korbel, učiteľ
 10. Rudolf Misz, farár – opát
 11. Igor Pietor, riaditeľ banky
 12. Imrich Solčiansky, profesor
 13. Gustav Šimko, riaditeľ meštianskej školy
 14. Ľudevít Vaníček, profesor
 15. Dr. Ján Zaťko, advokát
 16. Ján Zverec, pokladník Okresnej nemocenskej poisťovne
- **čestní členovia :**
 1. MUDr. Jozef Babor, univerzitný profesor, Bratislava
 2. PhDr. Ján Eisner, univerzitný profesor, Bratislava
 3. PhDr. Ján Hoffman, radca osvetovej služby, Bratislava
- **zakladajúci členovia :**
 1. Dr. Ľudevít Dohnányi, hlavný magistrátny radca, Bratislava
 2. Ladislav Korbel, učiteľ
 3. Dr. Michal Slávik, verejný notár
 4. Ferdinand Weiss, súkromník, Pruské
- **riadni a podporujúci členovia :**
 1. Gustáv Ábel, správca školy, Veľká Chocholná

2. František Ardó, obchodník, Jihlava
3. Izabella Árvayová, správkyňa školy, Zamarovce
4. Vojtech Badík, hlavný radca policajnej správy, Bratislava
5. Emil Balažovjeh, hlavný adjunkt, ČSD Trenčín
6. Dr. Alfréd Barač, advokát, Trenčín
7. Dr. Mikuláš Barényi, advokát, Trenčín
8. Vojtech Barna, zasielateľ, Trenčín
9. Blanka Bellosicsová, učiteľka, Trenčín
10. Berta & Kováč, stavitelia, Trenčín
11. Jaroslav Borovička, profesor, Trenčín
12. Ing. Karol Bošek, priemyselný inšpektor, Trenčín
13. Jozef Branecký, provinciál piaristov, Trenčín
14. Dr. Eduard Brežný, okresný lekár, Trenčín
15. Anton Buchta, úradník, Ilava
16. Viktor Buchta, štátny inšpektor ovocinárstva, Trenčín
17. Dr. Karol Calábek, advokát, Trenčín
18. Karol Celler, obchodník, Trenčín
19. Emil Ciho, továrnik, Trenčín
20. Otto Čačala, bankový úradník, Trenčín
21. Rudolf Császtka, súkromník, Trenčín
22. Rudolf Čepelák, správca školy, Zlatovce
23. Milan Čerňanský, vedúci notár, Horná Súča
24. Jozef Čevela, staviteľ, Trenčín
25. Dr. Ernest Csillagi, lekár, Trenčín
26. Rudolf Čižmár, obchodník, Trenčín
27. Viktor Delerue, generálny riaditeľ, Trenčín
28. Karol Dembovský, správca elektrárne, Trenčianska Teplá
29. Ing. Gustáv Dohnányi, staviteľ, Trenčín
30. Miroslav Dukát, účtovný oficiál, Trenčín
31. Jozef Ďuriš, správca školy, Orechové
32. Alojz Faith, správca školy, Opatová n/Váhom

33. Dr. Emil Frankl, advokát, Trenčín
34. Dr. Móric Fränkl, lekár, Trenčín
35. Dr. Klement Fränkl, zubný lekár, Trenčín
36. Armin Fried, obchodník, Trenčianske Teplice
37. Max Fried, kníhkupectvo, Trenčín
38. Otto Frische, traťmajster, v.v. Trenčín
39. Dr. Eugen Fürst, lekár, Trenčín
40. Mikuláš Fürst, obchodník, Trenčín
41. Fridrich Fussgänger, továrnik, Trenčín
42. Dr. Eduard Galvánek, okresný náčelník, Trenčín
43. Štefan Galúsek, učiteľ, Ladce
44. Leopold Gansel, kníhkupectvo, Trenčín
45. Dr. Timot Gočár, obvodný lekár, Trenčín
46. Dr. Pavel Gönczi, policajný tajomník, Trenčín
47. Dr. Vojtech Groag, finančný komisár, Bratislava
48. Bratia Grümbaumovi, obchod s drevom, Trenčín
49. Štefánia Hajduková, učiteľka, Kubra
50. PhMg. Ernest Hajdú, lekárnik, Veľká Bytča
51. PhMg. Ján Halaša, lekárnik, Trenčín
52. Hugo Hirschfeld, mestský pokladník, Trenčín
53. Valerián Husár, vedúci notár, Nemšová
54. František Charváth, štábny kapitán, Trenčín
55. Jozef Igaz, bankový úradník, Trenčín
56. Ing. Václav Janečka, technický radca, Trenčín
57. Jozef Janík, hostinský, Trenčín
58. Elena Jankovská, úradníčka, Trenčín
59. Pavla Jankovská, učiteľka, Zamarovce
60. Jednota „Sokol“, Trenčín
61. Jozef Jendraššák, riaditeľ gymnázia, Trenčín
62. Dr. Stanislav Juna, štátny zástupca, Trenčín
63. Dr. Ivan Jurecký, advokát, Nitra
64. Max Kaspárek, hospodársky správca, Ivanovce
65. Pinkas Keller, vrchný rabín, Trenčín

66. Ľudovít Kirchner, podplukovník v.v., Trenčín
67. Dr. Róbert Klier, súdny radca, Trenčín
68. Jozef Klíman, vedúci obchodu, Trenčín
69. Jozef Knöpfelmacher, obchodník, Trenčín
70. Ján Kočiš, štábny rotmajster v.v., Trenčín
71. Dávid Kohn, obchodník, Trenčín
72. Dr. Ján Kohoutek, advokát, Trenčín
73. Mikuláš Kontšek, obchodník, Trenčín
74. Karol Kostka, mäsiar a údenár, Trenčín
75. Dr. František Krátky, profesor, Trenčín
76. Móric Kraus, hostinský, Trenčín
77. Jozef Martin Kristín, štábny kapitán, Bratislava
78. Rudolf Kubo, vedúci notár, Istebník n/Váhom
79. Kúpele Trenčianske Teplice
80. Ignác Landstein, kníhtlačiar „Grafie“, Trenčín
81. Ing. Emil Löwenbein, obchodník, Trenčín
82. Desiderius Löwy, drogista, Trenčín
83. Koloman Marček, vedúci notár, Podolie
84. Ján Mališ, profesor, Trenčín
85. Štefan Markovič, obchodník, Trenčín
86. Msgr. Ondrej Marsina, farár, Trenčín
87. Rudolf Misz, opát – farár v.v., Trenčín
88. Dr. Ján Mjartan, profesor, Trenčín
89. Ján Mráz, práporčík, Přelouč
90. Ing. Ladislav Musil, profesor, Trenčín
91. Emil Mytýzek, vrchný oficiál, Trenčín
92. Štefan Mýtny, stolár, Ilava
93. Obec Adamovce – Malé Bierovce
94. Obec Bánovce n/Bebravou
95. Obec Bošáca
96. Obec Dolná Súča
97. Obec Dolné Záriečie
98. Obec Dubnica n/Váhom

99. Obec Haluzice
100. Obec Hámry
101. Obec Hanzlíková
102. Obec Hrabovka
103. Obec Horné Motešice
104. Obec Istebník n/Váhom
105. Obec Ivanovce
106. Obec Klúčové
107. Obec Kochanovce
108. Obec Krivosud - Bodovka
109. Obec Kubra
110. Obec Kubrica
111. Obec Luborča
112. Obec Malá Chocholná
113. Obec Malé Stankovce
114. Obec Melčice
115. Obec Mníchova Lehota
116. Obec Moravské Lieskové
117. Obec Nemšová
118. Obec Nové Mesto n/Váhom
119. Obec Omšenie
120. Obec Opatová n/Váhom
121. Obec Opatovce
122. Obec Orechové
123. Obec Považská Bystrica
124. Obec Púchov
125. Obec Rozvadze
126. Obec Sedličná
127. Obec Selec
128. Obec Skala
129. Obec Skala Nová Ves
130. Obec Soblahov
131. Obec Štvrtok n/Váhom

132. Obec Topolčany
133. Obec Trenčianske Biskupice
134. Obec Trenčianske Bohuslavice
135. Obec Trenčianska Teplá
136. Obec Trenčianske Teplice
137. Obec Trenčianska Turná
138. Obec Trenčianska Závada
139. Obec Újezd
140. Obec Veľké Bierovce
141. Obec Veľké Stankovce
142. Obec Záblatie
143. Obec Zamarovce
144. Obec Zlatovce
145. Obec Zemianske Lieskové
146. Obec Zemianske Podhradie
147. Berta Odehnalová, obchodníčka, Trenčianske Teplice
148. Ján Oppelt, obchodník, Trenčín
149. Karol Panzner, štábny kapitán, Praha
150. MUDr. Belo Papp, zubný lekár, Trenčianske Teplice
151. Anna Pavlíková, úradníčka, Trenčín
152. Margita Pecháňová, učiteľka, Nemšová
153. JUDr. Gejza Pereszlényi, advokát, Trenčín
154. Rudolf Peške, riaditeľ pošty, Trenčín
155. Igor Pietor, riaditeľ banky, Trenčín
156. Rudolf Pobežal, dirigent Živnostenského úverového ústavu, Trenčín
157. MUDr. Emil Polák, lekár, Trenčín
158. JUDr. Štefan Polyák, statkár, Záblatie
159. Prvá slovenská továreň na droždie, lieh a pokrmové masti, Trenčín
160. Prvá trenčianska borovičková a likérová továreň, Trenčín
161. Mária Rajnincová, učiteľka, Košeca

162. Štefan Rakovský, profesor, Trenčín
163. Rudolf Rebhán, majiteľ penziónu, Trenčianske Teplice
164. Emil Rehák, obchodník, Trenčianske Teplice
165. Jozef Reihel, starosta mesta, Trenčín
166. Bernát Reiss, obchodník, Trenčín
167. JUDr. Leopold Ringwald, advokát, Trenčín
168. Kamil Ripka, vrchný účtovný oficiál v.v., Trenčín
169. Bruno Ripka, profesor, Trenčín
170. Aristid Ripka, veliteľ mestských hasičov, Trenčín
171. Ján Řičicas, okresný zverolekár, Trenčín
172. Ing. Jaroslav Ročák, staviteľ, Trenčín
173. Gustav Rosinský, riaditeľ nemocenskej poisťovne, Trenčín
174. Ernest Roth, riaditeľ banky v.v., Trenčín
175. Bohumil Roubinek, vrchný berný inšpektor, Trenčín
176. František Ružička, štátny prokurátor, Bratislava
177. Ferdinand Rybníček, zlatník a hodinár, Trenčín
178. MUDr. Jozef Sázel, lekár, Trenčín
179. JUDr. Karol Sedlák, prezident krajského súdu, Trenčín
180. Alojz Skopal, zástupca prednostu pošty, Trenčín
181. MUDr. Oskár Smetana, lekár, Trenčín
182. Jaroslav Smutný, obchodník, Trenčín
183. Karol Sokáč, úradník Pozemkového úradu, Trenčín
184. Imrich Solčiansky, profesor, Trenčín
185. Správa ľudovej školy, Trenčín
186. Pavel Stacho, súkromný úradník, Trenčín
187. JUDr. Adolf Süß, advokát, Trenčín
188. Alžbeta Szarková, správkyňa školy, Trenčianska Závada
189. Klára Szarková, učiteľka, Nemšová
190. JUDr. Gerhard Šebák, súdny radca, Trenčín
191. Engelbert Ševčík, kníhkupec, Trenčín
192. Rudolf Schaner, mäsiar a udenár, Trenčín
193. Eugen Scindlay, poslucháč univerzity, Trenčín

194. JUDr. Emil Schlwesinger, statkár, Klúčové
195. Sigmund Schwarz, obchodník, Trenčín
196. Gustav Šimko, školský inšpektor, Trenčín
197. Václav Špála, riaditeľ meštianskej školy, Trenčín
198. Michal Štefánek, hostinský, Trenčín
199. Štefan Štefánek, profesor, Trenčín
200. Alexander Taub. súkromný úradník, Trenčín
201. Július Thaler, lekárnik, Trenčín
202. Fraňo Tiso, Hlavný účtovník firmy Thiberghien, Trenčín
203. Ing. Ladislav Todt, vrchný technický radca, Trenčín
204. Dr. Pavel Tofler, lekárnik, Trenčín
205. MUDr. František Toman, lekár, Trenčín
206. Rudolf Ulehla, prednosta staničného úradu, Trenčín
207. Rudolf Urbánek, hostinský, Trenčín
208. Ľudevít Vaníček, profesor, Trenčín
209. JUDr. Jozef Veselý, súdny radca, Trenčín
210. Vojtech Vikár, profesor, Trenčín
211. Anton Vitek, majiteľ autodielne, Trenčín
212. František Vorsa, staviteľ, Trenčianske Teplice
213. Vladimír Voženílek, bankový úradník, Trenčín
214. Mária Vrbová, úradníčka, Trenčín
215. Všeobecná úverová banka, Trenčín
216. Ladislav Wágner, súkromný úradník, Trenčín
217. Albert Weiner, obchodník, Trenčín
218. JUDr. Róbert Weil, advokát, Trenčín
219. Mikuláš, Weil, obchodník, Trenčín
220. MUDr. Leo Weiss, lekár, Trenčianske Teplice
221. Václav Wolf, majiteľ autodielne, Trenčín
222. Štefan Zamaróczy, kominársky majster, Trenčín
223. Jozef Zachystal, profesor, Trenčín
224. JUDr. Ján Zaťko, advokát, Trenčín
225. Ján Zeman, evanjelický farár a senátor N. S., Trenčín

226. Miloš Zhrebený, hlavný účtovník nemocenskej poisťovne, Trenčín
227. Firmy Zoltán a Földvary, hodinári a zlatníci, Trenčín
228. Ján Zverec, pokladník nemocenskej poisťovne, Trenčín

Muzeálna správa za rok 1936

1. Stav členstva

V roku 1936 sa prihlásilo za riadnych členov našej Spoločnosti ďalších 19 obcí, čím akcia podniknutá v roku 1935 k získaniu politických obcí za členov sa považuje za skončenú, hoci zostáva ešte 5 až 6 obcí, ktoré pre naše kultúrne snahy nemajú pochopenia. Pristúpením spomenutých 19 obcí bola vyrovnaná strata vystúpením a úmrtím členov s konečným stavom 228 členov. Pokus o získanie nových členov bude vykonaný pri príležitosti 60. – ročného jubilea múzea v roku 1937. Získanie obcí z iných politických okresov bude možné až vtedy, keď bude vykonaná rajonizácia činnosti múzeí zákonom. Členské príspevky ročné 20,- Kč (riadni členovia) a 100,- Kč (podporujúci členovia) boli až na malé výnimky riadne zaplatené. Členovia, ktorí za viac rokov svoje pozdĺžnosti nevyrovnali, boli vyčiarknutí z členstva.

2. Stav zbierok

Pri získavaní muzeálnych predmetov bola venovaná pozornosť najmä tým oddeleniam, ktoré boli v múzeu zastúpené najslabšie. Keďže v roku 1935 získalo od predstavenstva mesta Trenčín bohatú numizmatickú zbierku po MUDr. Karolovi Brančíkovi, tak táto sa dopĺňovala ďalšími zbierkami mincí a papierových peňazí. Najväčší prírastok obsahoval 340 rôznych mincí (medzi nimi 19 rímskych), ktorý zakúpil predseda Dr. Michal Slávik. Ďalej sa podarilo obohatiť nález 41 strieborných mincí uhorských zo 16. až 17. storočia, ktoré boli nájdené pri stavbe železničnej dráhy na

úseku Púchov – Horný Lideč. Ich určenie zhodnotila Dr. L. Kraskovská, numizmatička Vlastivedného múzea v Bratislave.

3. Stav archeológii

V archeológii sa zachraňovali sporadicky paleolithické pamiatky v Zamarovciach. Najviac neolithických artefaktov črepov kanelovanej keramiky bolo nájdených v Polákovej tehelni. Získaný bol inventár unětického hrobu, objaveného pri stavbe prírodného kanála hydrocentrály v Hloží, ktorý odkryla tajomníčka Štátneho archeologického ústavu v Ilave Šárka Križanová.

4. Stav v historickom oddelení

Prírastok na tomto oddelení bol veľmi pestrý, pretože zachytáva široké spektrum – umenie cirkevné a svetské, dejiny remesiel, cechovníctvo, hudobné pamiatky a podobne. Z najdôležitejších písomných pamiatok treba spomenúť napríklad :

- vyše sto listín z obdobia 17. až 19. storočia z Bošáce,
- darovanie niekoľkých listín prof. Hvižd'alom z obdobia rokov 1848 – 1849,
- písomné pamiatky zo štátneho prevratu v roku 1918 a to najmä plagáty vydané Slovenskou národnou radou v Trenčíne,
- Vlasta Fuchsová z Lednických Rovní a Júlia Adamcová z Trenčína darovali dva zachovalé fonografy značky Edison súce na reprodukciu nahrávanie na voskové valce a veľký počet valcov,
- Ján Částka z Trenčína daroval staré slnečné hodiny a starý stereoskopický fotoaparát so všetkým príslušenstvom,
- model Trenčianskeho hradu, vyrobení väzňami, bol darovaný Trenčianskemu múzeu,

- JUDr. Gerhard Šebák daroval sochu Matúša Čáka Trenčianskeho s vitrínou,
- A. Gábor daroval staré mapy Trenčína,
- Černík daroval písomné pamiatky po slovenskom básnikovi Michalovi Kiššovi,
- návšteva prezidenta Eduarda Beneša dokumentovaná fotografiami a zlatým perom, ktorým sa zapísal do mestskej kroniky.

5. Stav v národopisnom oddelení

Oddelenie sa začalo budovať od základov v roku 1935, preto bolo v múzeu zastúpené najslabšie. Pri jeho budovaní prispel spolok žien „Živena“ v Trenčíne, ktorý daroval jeden kompletný ženský kroj z Trenčianskej Teplej, Spolok slovanských žien v Trenčíne daroval kompletný ženský kroj zo Zlatoviec, dr. Michal Slávik daroval kompletný ženský kroj z Bošáce, starosta z Trenčianskej Teplej daroval starý ženský čepiec, šesť starých výšiviek a dve súčasti mužského kroja. Okrem toho kompletné krojové súčasti a výšivky z Hornej a Dolnej Poruby, Pruského, Valašskej Belej, Trenčianskej Teplej, Kubry, Nemšovej, Dobrej, Zlatoviec, Trenčianskej Turnej, Mikušoviec, Soblahova a ďalších obcí.

PhDr. Jana Karlíková „Legionárska ulica

Najdlhšia a najvýznamnejšia komunikácia dolnej časti mesta Trenčín je Legionárska ulica, ktorá vedie od Námestia sv. Anny okolo Keramoprojektu, nemocnice až mestskej časti Biskupice. Na starej mape z roku 1868 je táto ulica pomenovaná ako Korház utcza (Nemocničná ulica), neskôr Ráko-cziho ulica. Táto lokalita – chotár Barcové a Dlhe Honi v tomto období boli iba záhrady, lúky a polia. Južnejšie od tejto ulice k Váhu viedli ulice Kereszt utcza (Križová) dnešná Jilemnického ulica a Major utcza (Majerská), dnešná Jesenského ulica. Pod úpäťm Breziny viedla Mély utcza, neskôr Priekopy, dnes Partizánska ulica. Na jej začiatku po ľavej strane bol postavený ženský starobinec, dnešná budova Colného úradu a na pravej strane kasárne Maďarskej kráľovskej domobrany, dostavané v roku 1889. Sídlil v nich 15. honvédsky pluk. V roku 1924 boli tieto kasárne premenované na Masarykove. V tom čase boli v kasárňach umiestnené automobilové opravárenské dielne Československej automobilovej zbrojovky, ktoré sa v roku 1943 presťahovali do Zlatoviec. Kasárne boli z časti dvora pavlačového typu, tie sa neskôr zastavali a urobili z nich ubytovacie priestory pre

vojakov. Oproti kasárňam stáli hneď pri ceste prízemné domy drobných remeselníkov a obchodníkov.

Legionárska ulica sa končila za nemocnicou. Základný kameň prvej budovy dnešného areálu nemocnice položil v roku 1845 opát Starek. Najvýznamnejšou budovou nemocnice bol chirurgický pavilón (dnešná geriatra) a pavilón interného oddelenia, ktorý bol pristavený v rokoch 1910 až 1913. Moderná budova psychiatrického a neurologického oddelenia so sto lôžkami bola pristavená v roku 1928.

V posledných desaťročiach došlo v tejto časti mesta značným zásahom do pôvodnej štruktúry ulíc a to sanáciou starých rodinných domov v tejto ulici a výstavbou nových administratívnych objektov ako Slovenská poisťovňa Alianz, Daňový úrad, Úrad Trenčianskeho samosprávneho kraja, DV Centrum, Veliteľstvo logistiky Ozbrojených Armády Slovenskej republiky, PIO Keramoprojekt.

Trenčan č.12/2009

Juraj Fojtík : História Kubry

Úvod

V obci Kubra je pomerne málo písaných dokladov zo stredoveku. Prvá a najstaršia zmienka o obci je v listine kráľa Bélu 4. z roku 1265, kedy daroval zem Kubra (terram Kobra vocatum) Tomášovi, synovi Martina, zemana zo Železnej župy. Stalo sa tak na príhovor trenčianskeho grófa Heranda, ktorému Tomáš slúžil a v čase, keď predošlý majiteľ tejto zeme, trenčiansky podnikateľ Celinus zomrel bez potomkov a zem pripadla panovníkovi. Keď sa po Belovej smrti ujal vlády Štefan, tak Tomáš syn Martina mu v roku 1270 predložil Belovú listinu a požiadal ho o potvrdenie donácie. Kráľ Štefan to aj obvyklým spôsobom urobil, keď prepísal celú Belovú listinu a pridal k nej svoj potvrdzujúci dodatok. Listina potvrdzuje aj chotárne hranice zeme Kubra. Okrem všeobecných znakov (kopec, strom, les) spomína sa rieka Váh, susedstvo dediny Zamarovce, potôčik Kubra, susedstvo Motešíc a Trenčína, potok Teplica.

V listine z roku 1381 spomína sa obec ako possessio Kubre, v roku 1439 sa spomínajú už obce possessio seu villa **Noghkwbre** (Veľká Kubra) a **Kyskubralehota** (Malá Kubra Lehota) v listine kráľa Alberta, keď odobral Trenčiansky hrad s príslušnými obcami kráľovnej matke Barbore, pretože

paktovala s nepriateľom a daroval ho svojej manželke Alžbete. Táto listina dokazuje, že Malá Kubra mala v tomto čase ešte tzv. „lehotu“, ktorá bola oslobodená od istý čas od poddanských povinností. Znamená to, že musela byť len nedávno založená a ďalej, že v tom čase už nepatrila Veľká a malá Kubra) potomkom niekdajšieho majiteľa Tomáša, ale tvorila už trvalé príslušenstvo Trenčianskeho hradu ako poddanská obec.

Keď v roku 1527 pripadol Trenčiansky hrad s panstvom Uhorskej kráľovskej korune, spravovali ho väčšinou záložní majitelia a kapitáni Trenčianskeho hradu.

Podľa daňového súpisu bolo v roku 1532 v Kubre 8 port, ale richtár odprisahal, že dve sú pusté, a tak zaplatili 6 fl.

V roku 1534 dal Ferdinand 1. Trenčiansky hrad s príslušenstvom do zálohu krajinskému sudcovi Alexejovi Thurzovi a jeho manželke Margite Székely. Podľa daňového súpisu z roku 1548 mala Kubra už 10 port a okrem richtára bolo 8 rodín želiarov, 2 chudobní, 1 slobodník a 1 pastier. O rok neskôr vo Veľkej Kubre zapísali už zas len 6 port a okrem richtára bolo tu 8 želiarov, 2 pastieri a 2 usadlosti boli opustené, O Malej Kubre tento súpis z roku 1549 hovorí, že čistia Trenčiansky hrad a sú jeho služobníkmi. Za tieto služby boli od daní oslobodení,

Z roku 1550 sa zachoval aj prvý urbár Trenčianskeho panstva. Podľa neho vo Veľkej Kubra bol richtárom Benedikt Palyo a títo sedliaci – Juraj Lyzka, Peter Iano (oslobodený na 5 rokov), Pavol Durah, Štefan Kowach, Michal Petrowych, siroty Jána Bagyaka, Mikuláš Zabolth, Jakub Magyak, Ján Lyska, Valentín Rehor, Michal Zlywa, Kobyla. Ďalej tu bolo 9 želiarov - Michal Kalka, Michal Demo, Matej Kohwth, Ján Usko, Ondrej Gogow, Peter Petraczko, Matej Wylchychky, Benedikt Wzalathy a Peter Palowy.

Poplatky povinnosti sedkliakov boli :

- na Juraja platili spoločne 2 florény;
- na Michala platili spoločne dve florény, osemnásť meríc pšenice, dvanásť meríc jačmeňa, šesť meríc chmeľu a sto hlávok šalátu;
- za vozenie vody na hrad každý dve merice ovsa;
- na Vianoce spoločne dva florény od stohov a od stodôl každý po päť denárov. Ďalej spoločne jedného brava, dve sličky, dva koláče, jeden a pol súdky piva a libru vosku;
- na fašiangy dávali spoločne tridsaťpäť vajec, dva syry a tri holby masla;
- v pôste dávali spoločne jednu mericu hrachu, jednu mericu konopného semena, jednu mericu prosa a tri viazanice konope;
- na Veľkú noc dávali spoločne jedno jahňa, 35 vajec a dva syry;

Urbár ďalej poznamenáva, že je tam panský mlyn, ktorý pre nedostatok vody a príjmov dodáva správcovi panstva každý tretí týždeň päťdesiat pecňov chleba.

Pracovná povinnosť sedliakov bola :

- každý musel doviešť voz dreva;
- okrem toho mal orať, siať, žať, kosiť, zhrabávať a zväžať.

V Malej Kubra bol v tomto roku slobodný richtár Ondrej a želiari Juraj Alberthove, Ladislav Walachove, Tomáš Brwkachko a Juraj Repnyk. Títo kedysi dávali na Juraja a na Michala spoločne 50 denárov a na fašiangy pol pôlta slaniny. Pre malosť miesta, ale sú teraz od všetkého oslobodení, lebo nemajú žiadne polia. Čistia za to každú sobotu hrad a komín.

Pri daňovom súpise v roku 1553 zapísali vo Veľkej Kubre 5 port; bol tam 1 slobodník, 2 znova vystavené usadlosti, 1 usadlosť nedávno opustená a 8 želiarov.

Od roku 1560 mal panstvo a Kubru vo vlastníctve zať vdovy po Thurzovi gróf Peter d'Arco a po jeho smrti ho založil

cisár Maximilian 2. spolu so Súčou za 68.000 zlatých jeho vdove Magdaléne a jej dcéram Anna a Júlii.

V roku 1561 poveril palatín Tomáš Nádasdy Ostrihomskú kapitolu, aby obnovila chotárne hranice medzi Veľkou Kubrou, patriacou k Trenčianskemu hradu a Zamarovcami, ktoré ju porušili. Keď to však chcela Kapitula urobiť za prítomnosti župných úradníkov a niektorých susedov urobiť, urodzený Ján Zamarovský to s vyťahnutým mečom nedovolil. Cotárne spory so Zamarovcami potom pokračovali a v roku 1569 sa obec znova sťažovala, že Ján Zamarovský so svojimi ľuďmi „silu a moc dela, travy na lukach pokosil aneb pokositi dal, zeme pooral a i dobytky pasti dal, nedbajice na právo“. A pani Magdaléna Syéchy z Hornej Lindvy, grófka z Arku žiadala, aby zemepán obce, aby župa vec vyšetřila.

Od roku 1573 nastúpil vo vlastníckych právach na panstvo a Kubru Ladislav Popel, barón z Lobkovic, ktorý bol zaťom Magdalény Széchy. V roku 1582 postúpil Ladislav Popel záloh Trenčianskeho panstva grófovi Imrichovi Forgáchovi z Gýmeša.

Podľa daňového súpisu z roku 1588 odanili síce vo Veľkej Kubre ešte stále len 5 port, ale okrem richtára tu už bolo 8 sedliakov, 1 chudobná vdova, 12 želiarov a 1 mlyn.

O Malej Kubre je zmienka, že slúžila hradu a neplatila nič.

V roku 1591 upísal Imrich Forgách sedliacku usadlosť zv. Lieskovská vo Veľkej Kubre svojmu tajomníkovi Gabrielovi Ribscherovi za verné služby. Dom bol na konci dediny v ulici „Na záhradu“ a býval v ňom Matej Kováč. Z dolnej strany bola usadlosť Martina Duraza. Z hornej strany bola želiarska usadlosť nebohého Jakuba Kováča. Forgách túto usadlosť daroval Ribscherovi doživotne a oslobodil ju od všetkých zemepanských a župných povinností.

V roku 1594 prevzal záloh Trenčianskeho panstva so súhlasom Rudolfa 2. gróf **Štefan Illésházy** a keď zaplatil

panovníkovi 204.065 toliarov, získal od neho **21. februára 1600 darovaciu listinu** na hrady a panstvá Trenčín, Súču, panstvo Šurany s príslušnými obcami a majetkami. Štefan Illésházy sa stal súčasne dedičným županom Trenčianskej a Liptovskej župy. Tým sa začala 241 rokov trvajúca slávna éra vlastníctva jeho rodu na Trenčianskom panstve, ku ktorému patrila aj Kubra.

Daňový súpis z roku 1596 zaznamenal, že richtárom vo Veľkej Kubre bol Ondrej Petrovič a bolo v nej už 10 polovičných sedliakov a 13 želiarov s domami. Bola tam aj jedna opustená usadlosť a jeden slobodník Martin Tobolka. Mlyn patrilo panstvu. Obec odanili na 4 porty. V roku 1602 tu bolo postavených 13 domov. V tomto roku sa sťažoval a protestoval u župy veľopát Skalky Marcel proti poddaným Štefana Illésházyho z Veľkej Bubry, že na príkaz Štefana Illésházyho a jeho správcu zorali a obsiali kopanicu zvanú Janákovská, ktorá od nepamäti patrila k opátstvu Skalka.

Koncom roka 1603 musel Štefan Illésházy pre podozrenie z účasti na Bocskayovskom povstaní utiecť do Poľska a Kráľovská komora mu zhabala všetky majetky. Keď ale v roku 1606 sprostredkoval mier s Bocskayom a Turkami, dostal všetky majetky späť a stal sa palatínom.

V roku 1608 dal Štefan Illésházy spísať nový urbár Trenčianskeho panstva. Podľa neho bolo vo Veľkej Kubre okrem richtára 10 sedliackych usadlostí. Richtár Ondrej Mateják mal jednu usadlosť, pri ktorej mal 66,5 meríc výsevu, lúky na 4 vozy sena, choval 4 kone a 2 voly. Sedliaci Ján Malián, Mikuláš Mateják, Ján Bajza, Juraj Hlaváč, Filip Palio, Ondrej Duras, Ján Šebian a Ondrej Petrovich vysiavali po 50 meríc, z toho jeden len 36 a druhý 60. lúky mali na dva vozy sena a takmer všetci mali po tri kone a dva voly (jeden mal štyroch volov a traja žiadneho). Okrem týchto usadlostí bola tu ešte usadlosť Gabriela Ribschera, ktorú užívalo panstvo a usadlosť

rodiny slobodníka Kobolku. Okrem nich v Veľkej Kubre bolo 15 želiarov domami – Korýtko, Ďurčo, Krátky, Palo, Vandrovny, Liška, Uško, Janíček, Hašo, Kubrický, Suchánek, Valášek, Kováčik, ktorí vlastnili po dva kone alebo voly, alebo niektorí mali aj kone aj voly. Napokon tu bolo 21 želiarov bez domov – podželiari, ktorí bývali u druhých. – Král, Sukeník, Bormy, Horniak, Borvik, Klúčovský, Ďurčo, Duras, Kudlatý, Sabolt, Vlna, Mateják, Somarnik, Šebian, Senak, Straško, Holičko, Pinko, Babindal.

Poplatné povinnosti sedliakov, okrem richtára boli takéto :

- na Juraja každý po 17 denárov, t.j. 1 floren,
- na Michala každý po 17 denárov, t.j. 1 floren,
- na Gála spoločne 90 hlávok kapusty,
- chmeľu spoločne päť štvrtiek alebo po 25 denárov, t.j. 1 floren;
- na Vianoce museli zaplatiť všetci po 17 denárov a odovzdať jedného vykrmeného brava (alebo 4 floreny), dve sliepky, dva koláče, 1,5 okova piva, 1 libru vosku, tri viazanice konpe;
- na fašiangy dávali spoločne jednu štvrtku hrachu, jednu štvrtku pšena, jednu štvrtku konopného drmena;
- na Veľkú noc dávali spoločne jedného baránka, dva syry, 32 vajec;
- od stodôl a stohov platili päť denárov;
- slobodník Kbolka platil ročný cenž dva floreny.
- každý sedliak dával 1,5 merice pšenice, jednu mericu jačmeňa a dve merice ovsa;
- od varenia piva platil každý sedliak ročne dva floreny.

Od kopaníc platili všetci, sedliaci aj želiari a to tak, že podľa veľkosti kopanice odovzdávali určitý počet hydiny, alebo platili miesto nej podľa stanoveného kľúča :

- ♣ 1 kura – 4 denáre
- ♣ 1 sliepka – 8 denárov

- ♣ 1 kopún – 10 denárov
- ♣ 1 hus – 12 denárov
- ♣ desiatok z oviec, kôz a medu dávali od čias Forgácha.

Prakticky každý sedliak i želiar mal nejaké kopanice. Spomedzi podželiarov len deviati. Okrem toho mali v chotári obce kopanice aj „cudzí“, teda 18 ľudí z iných susedných miest – z Trenčína piati, Soblahova, Opatovej, Malej Kubry a Beckova. Boli to však všetko malé kúsky. A tak celý poplatok od všetkých kopanic v chotári Veľkej Kubry prepočítaný na peniaze vynášal 23 florénov a 26 denárov.

Z tohto prehľadu je vidno, že poplatné povinnosti sa oproti urbáru z roku 1550 dost' zvýšili. Jediným kladom bolo, že naturálne povinnosti bolo možno zameniť peniazmi v hotovosti. Vo všeobecných poznámkach urbára sa píše, že je tam panský mlyn, od ktorého dáva mlynár 32 meríc pšenice, 2 merice pšena alebo 60 denárov za mericu; vykřími dvoch bravov, alebo keď nevykřími zaplatí za každého 2 florény.

Je tam majer, do ktorého sa zväža panská úroda. Oráčiny zvané „Panská niva“ a polia pustej usadlosti Ribscherovskej sa obrábajú pre panstvo. Ďalej tu bola malá lúka „U kyselej vody“ užíva a pre seba kosí panský úradník.

V obci bol rybár, ktorý dodával každý piatok do panskej kuchyne rôzne ryby, niekedy aj pstruhov a rakov. V potoku sú nasadené pstruhy a raky. Pri behu Váhu je aj druhá voda, zvaná „Toňa“, ktorá oplýva šťukami a inými rybami. Je tu aj dubový les, ktorý bol chránený pod pokutou 12 florenov. Okrem neho sú tu aj iné slobodné lesy, v ktorej občania rúbu drevo pre svoje potreby a na oheň. Veľká Kubra má susediace chotáre s Trenčínom, Opatovou, Soblahovom, Malo Kubrou, Neporadzou a Zamarovcami.

V Malej Kubre bol podľa toho istého urbára škultétsky richtár Juraj, ktorý obsieval 12 meríc poľa, lúku mal na jeden voz

sena, mal tri kone a dva voly. Okrem neho tam žili štyria sedliaci – Ondrej S traka, Ladislav Šebian, vdova Michaličková a Ondrej Zaťko. Títo vysievali len 8 meríc poľa, lúky mali na pol voza sena a každý choval dva kone a dvoch volov. Len Zaťko mal osem volov. Ďalej tu žili štyria želiari bývajúci vo vlastných domoch a piati podželiari, ktorí bývali u iných. Mali tieto poplatkové povinnosti voči vrchnosti :

- ♣ na Juraja platil každý sedliak, okrem richtára 50 denárov, spolu dva floreny;
- ♣ okrem toho oddávna dávali polovicu boka slaniny pre malosť miesta ich kňazná oslobodila od všetkých cenov, ale pod podmienkou, že museli byť pripravení týždenne čistiť hrad a komíny na hrade, ak by bolo treba.
- ♣ bol tam pstruhový potok, ktorý bol chránený pod pokutou 12 florenov a richtár bol povinný ho chrániť.
- ♣ bol tam jeden nechránený les, zvaný Okrúhle, v ktorom sa mohlo slobodne rúbať drevo.

N konci bol tento dodatočný zápis z neskoršej doby – cenz neplatia žiaden, lebo pracujú na hrade.

Podľa daňového súpisu z roku 1609 bol richtárom vo Veľkej Kubre Juraj Hlaváč. Žilo tu desať štvrtinových sedliakov, jedna opustená usadlosť, ktorá sa obrábala pre panstvo a 14 chudobných. Pretože im Váh narodil veľké škody, odanili obec iba na 2,5 porty. V Malej Kubre žilo osem želiarov, ktorí slúžili hradu a predtým dane nikdy neplatili. Tento rok ich však župa odanila na jeden floren.

V roku 1609 zomrel Štefan Illésházy bez potomkov a väčšinu majetkov s Trenčianskym panstvom odkázal synovcovi Gašparovi Illézházymu, ktorý bol stupencom reformácie.

V daňovom súpise z roku 1613 Veľkej Kubra je zaznamenané, že mala richtára Martina Palia, desať štvrtinových sedliakov, z ktorých dvaja boli vo veľkej biede, a preto sedliakov odanili len na dva porty. V obci žilo 14 veľmi chu-

dobných želiarov, ktorých odanili na jeden port. Žil tu aj jeden slobodník. V Malej Kubre žil škultétsky richtár Juraj, štyria chudobní štvrtinoví sedliaci a štyria želiari. Aj ich, ako služobníkov hradu neplatiacich dane, v tomto roku župa zaťažila daňami jedným florenom.

V roku 1616 sa konala obhliadka chotára medzi Opatovou a Kubrou na žiadosť opáta Skalky Pavla Davida, ktorý sa sťažoval na Kubranov, že v mieste „Za Košnovcom“ prekopal Martin Kobolka z Kubry opatovský chotár, nižšie odtiaľ prekopali Jano Bajza a matej Duras do kopaníc Šykovských. Podobne aj Jirik Hlaváč a Martin Matekoviech sa prekopali do kopaníc Hrehalových, všetko v chotári Opatovej.

V roku 1623 dal Gašpar Illésházy spísať nový urbár Trenčianskeho panstva. Podľa neho v Kubre oproti urbáru z roku 1608 nenastali veľké zmeny. Richtárom vo Veľkej Kubre bol Ondrej Duras a žilo desať sedliackych usadlostí na 50 až 66 meríc výsevu – Tobiáš Hudec, Ondrej Duras, Martin Palyo, Juraj Petrovich, Martin Mateják, Ján Malan, Ján Kochanovský, Mikuláš Bajza, Filip Halváč, Juraj Petruš. Želiarov s domami žilo 15 rodín – Valyko, Pekar, Martinkov, Janíček, vdovec Hoška, Šebány, Duras, Ondrej Liška, Chalupa, Uško, Palyo, Kubrický, Kováčik, Rybár. Želiarov žijúcich v cudzích domov klesol 12 rodín – Neradni, Chalkovich, Hajni, Valkovich, Hudec, Palyo, Slota, Trigel, Vavrušek, Babindal. Poddanské povinnosti sa oproti roku 1608 nezmenili. Vo všeobecných poznámkach sa uvádza, že tône pri Váhu už boli dve a to Horná a Dolná, chránené pod pokutou 12 florenov. V chotári obce sa nachádzali polia obrábané pre panstvo – niva zvaná „U žebráckej hrušky“ a druhá niva „Na trhovej“, najnovšie zamenená za iné polia, ktoré obrábajú Teplania, Dobrania a Veľkokubrania. Úrodu z nich zväžajú do novopostaveného majera pod hradom. Lúčku pri kyselke kosil panský úradník. Okrem tam bola aj druhá lúčka zvaná „V tônech“,

ktorú kosili pre panské kone. Od kopaníc sa platili poplatky tak ako v roku 1608, ale bol zaznamenaný zvýšený počet kopaníc, lebo v celku zaplatili 32 florenov. Ján Pekár platil od kotlíka jeden floren. V chotári obce aj niekoľko polí, určených na vydržiavanie kostola v Dobrej. Poddaní, ktorí ich obrábali, odovzdávali kostolu štvrtinu úrody.

V Malej Kubre žil škultétsky richtár Štefan s bratom a štyria sedliaci – Ondrej Straka, Michal Šebáň, Juraj Michalička a Juraj Zaľko. Richtár vysieval 40 meríc, sedliaci po 25 mericiach. Ďalej tu žili štyria želiari vo vlastných domoch . Štrbák, Kasník, Šebáň a Puškár, ale až jedenásť podželiarov v cudzích domoch – Slatinský, Porubský, Lukovský, Bohunický, Zabolt, Moravčík, Tragel, Šebáň a Straka. Platobné povinnosti platili z roku 1608. Vo všeobecných poznámkach sa uvádza, že je tam malý mlyn, ktorý patrí richtárovi a nič sa od neho neplatí. Pod pokutou 12 florenov bol chránený les, zvaný „Starý haj“. Miesto robotnej povinnosti iba pomáhali na hrade v kuchyni, čistili hrad a nosili na hrad drevo a vodu. Kopanice nemali žiadne.

V roku 1632 vyšetřovala župa sťažnosť Kubry proti obyvateľom Opatovej Vsi, ktorí 11. augusta v tomto roku vtrhli do chotára Veľkej Kubry na tzv. „Bajzovú kopanicu“, kde skosili proso, pohubilo ho a navnivoč obrátili. Opatovčania tvrdili, že to bolo v ich chotári.

O tri roky neskôr, v roku 1635 požiadal richtár Jano Malan, prísažní Mikuláš Bajza, Jano Hlaváč a ďalší obyvatelia Veľkej Kubry zemepána Gašpara Illésházyho, aby dal vyhotoviť slovenský preklad latinskej chotárnej listiny, aby sa mali pri chotárnych sporoch malo čoho držať. Chotárne hranice obce išli podľa prekladu takto : „...počali sme od brehu, kdežto jest jedna zem v chotári kubránskem a pánskem položená, proti kamenu oblému vedle Váhu, ktorú zem prievozníkom dávali sme užívat do vôle panskej a dedinskej, kdežto sme s Opato-

vanmi (susedi). Odtud sme se pohnuli dalej k miestu, to jest k stromu topolovému, odtud hore na luku až sme prišli na cestu, kde sa schodia dva potočky, ktoré padajú do Váhu. Odtud sme postúpili dalej, prišli ke studni, ktorá se zove široká. Odtud pohnuli sme se k východu k velikej hore dubovej, odtud vrchy pravo cestu chotarnu, vedle salaše Havran. Odtud sme se pohnuli pravo cestu k javorovému drevu, na kterem jest znameni položene a odtud išli sme hore luku až k vapenici, ktorá jest vyše cesty položena v chotari kubranskom. Odtud sme išli až k Blatu čiernemu pod luku Kopecského, kde sa schodia chotary tri, kubransky a opatovsky, s pana Motešického poddanymi. Odtud sme se pohnuli vrchom, až sme prišli ku kopcu, ktery jest ze zeme udelany. Odtud sme išli až k lukam kubranskym, kde sa schodia štyri chotary – peťovský, neporadzky a kubranský. Odtud sme se obrátili k západnej strane, pustili sme se pravo chodnikom, až sme prišli k potoku kubranskemu, tade sme išli cestu vedle potoka až k trsticu, išli sme od soblahovského, až sme prišli k luce malomocného, ktera se menuje Teplice. Odtud sme išli dolu potokem powyše mostu, až sme se vynesli na vrchy, kde sú položene kresane kameny. Odtud sme išli pravo kopcu, ktery jest položený nad Kolavu dolinu. Odtud sme se pustili dole vrchy, až sme prišli k miestu kamenu Marmun menovany.“

Ale už v nasledujúcom roku 1636 sa sťažovalo zase mesto Trenčín na obyvateľov Veľkej Kubry, že pasú dobytok a kone vo vrbinách na ostrove pri Váhu, ktorý je medzi poliami a lukami mesta a je v jeho chotári a robia tam škodu. Bolo to v mieste na dolnom konci chotára Veľkej Kubry pri mostíku, ktorý určoval hranice chotára medzi Kubrou a mestom.

Po smrti Gašpara Illésházyho v roku 1648 si jeho synovia Gabriel a Juraj pri delení trenčianskeho panstva podelili aj Kubru. Delenie panstva malo neblahý vplyv na jeho stav – nevedeli ho udržať a značné časti popredali alebo pozakladali.

Pritom vo finančnej tiesni zvyšovali poplatné povinnosti poddaných, a tak v urbároch z rokov 1648 až 1651, ktoré dali spísať hneď po rozdelení panstva, pribudli povinnosti na prácu vo vinohradoch (sedliak 75 denárov, želiari po 50 denárov), na plat krčmára po 50 denárov, od páleníčných kotlíkov po toliari, zvýšil sa tiež zosyp o tzv. husársky ovos a panstvo okrem toho monopolne nanútilo poddaných, aby od neho odoberali pivo, soľ, bryndzu, syr a haringov.

Chotárne spory so susedmi pokračovali a ťahali sa s menšími – väčšími prestávkami až do začiatku 19. storočia. V roku 1651 sa sťažoval opát Skalky, že Kubrania vtrhli do chotára Opatovej v miestach od meznej dolinky, od Homolky, od Sniežneho vrchu, od Širovej studne, Na Hrachovej, Pod Okrúhlym od Dubravy, od Javorníka a Trubárky a zajali im tam dobytok.

Ale ešte v tomto roku protestovali Gabriel a Juraj Illésházy proti násilnostiam Opatovčanov v chotároch Kubry a Dobrej, počnúc v mieste zvanom „Od kostelika“, k Váhu na Okrúhly kameň a lipu. Ďalej odtiaľ na vrch do hory dubovej, ktorá je vyrúbaná skrz Kubranov pre časté vznikajúce ohne a odtiaľ touto cestou cez horu na veľký vrch až do chotára zemanov z Motešíc. Richtárom Veľkej Kubry bol Martin Malan.

V roku 1652 dali Gabriel a Juraj Illésházy vyšetriť nové násilnosti Opatovčanov, ktorí na Mateja v mieste „Dubravy nad Valkovu kopanicu“ napadli obecného pastiera z Kubry Jura Hrvola a vzali mu sekeru. Ďalej, že v mieste nad Volarovou lúkou pásli svoj dobytok a v mieste zvanom Vrchy zajali 76 oviec Štefanovi Malanovi, Jánovi Malanovi a Štfanovi Bajzovi. A napokon v mieste „U stranie“ dobili a dorážali Pavla Magara z Kubry, že sám ani nemohol vstať. Kubrania však nezostávali Opatovej nič dlžni a oplácali.

Opát Skalky Ján Lippay protestoval u župy, že poddaní Veľkej Kubry zajali 12. apríla 1652 poddaným z Opatovej

„dobytky valaské“ v dúbavách zvaných „Vinné stráné“, ďalej pri Janákovskej kopanici zabili jedného vola, kde Kubrania „v nemalom počtu zbrojnými rukami bili a mordovali“ pastiera Michala Závadského, pritom jedného vola zabili, druhého porúbali a zajali niekoľko kusov dobytky. Ďalej na poli zvanom Od Kubry vzali železné brány čeladi Ondreja Vojtechoviech, inde im pásli Kubrania kone v žite a keď ich chceli hájníci v škode zajať, Jano, syn Ondreja Durasa z Kubry bežal za nimi a jedného hájníka tak uderil kyjom do hlavy, že padol na zem. Slúžny a prísazný pri obhliadke škôd potvrdili, že videli toho zabitého vola i „Kubranov v doline ležících, v nemálem počtu stojících a volajících, že ďalej nas pustiti nechtej, že by to jich chotár bil.“

V roku 1656 založili Gabriel a Juraj Illézházy za 126 florenov 50 denárov pol sedliackej usadlosti zvanej Kobilkovská vo Veľkej Kubre Tobiášovi Desiatnikovi. Túto polousadlosť od jeho potomkov vykúpil späť pre panstvo aj Jozef Illézházy v roku 1746, vtedy už bol na nej slobodník Já Dobiaš, zvaný tiež Tobiaško.

V roku 1659 Opatovčania zase vzali reťaz Ondrejovi Palovi Z Veľkej Kubry v miestne zvanom „Vinné stráné“. V hore zvanej „Kobelnačky“ zbili Martina Malana so sluhom a vzali im reťaz a sekeru. Pri súdnom vyšetrowaní svedkovia vypovedali, že tieto miesta patrili vždy do chotára Veľkej Kubry.

Gabriel a Juraj Illézházy v nedostatku peňazí často vyplácali dlžoby a platy služobníkom tým spôsobom, že im často dávali do zálohu jednotlivé usadlosti v obciach panstva. Tak v rok 1663 upísal Juraj Illézházy Alžbete Puxlerovej (verne slúžila jemu a jeho dcére od detstva až do vydaja), ako aj jej manželovi Aronovi Fraitslagovi, kľúčiarovi Trenčianskeho hradu, hošták zvaný „Hošovský“ vo Veľkej Kubre (z hornej strany hošták Kubrického, z dolnej strany Ondreja Pale) v sume 25 florenov a oslobodil ho od poddanských povinností.

V decembri roku 1664 zase založil Gabriel Illézházy za 300 toliarov svoj majetkový podiel v obci Malá Kubra Žófii Illézházy, ktorej zostal dlžen za 6 zápražných koní. Už v roku 1666 jej však obnos vyplatil a majetok zasa prevzal. V tomže roku založil aj Juraj Illézházy za 4.000 florenov svoje podiely vo viacerých obciach Trenčianskeho panstva grófovi Jurajovi Berényimu. Boli medzi nimi aj podiely Veľkej a Malej Kubry, ale bližšie sa v listine nerozpisovali.

Gabriel Illézházy zomrel v roku 1667 bez mužského potomka a jeho polovičný podiel Trenčianskeho panstva, teda aj Veľkej a Malej Kubry pripadol Jurajovi Illézházymu a panstvo sa opäť scelilo v rukách jedného majiteľa. Juraj Illézházy sa pokúšal usporiadať majetkové pomery, to sa mu ale nepodarilo, lebo sa zaplietol do Thökölyovského povstania a zbavili ho hodnosti župana. Navyše aj on dal súhlas, aby dedičia Ondreja Segnera postúpili dve sedliacke usadlosti v Hrabovke a Veľkej Kubre, ktoré dostal ich otec za 400 florenov ako záloh od Juraja Illézházyho, aby tento záloh postúpili v rovnakej sume Gašparovi Sirchiczovi. Okrem toho dal Sirchiczovi možnosť, aby si miesto sedliaka Ondreja Malana vo Veľkej Kubre scelil, aby to mal pokope. Na druhej strane usadlosti boli Juraj a Ján Petrech. Obe tieto usadlosti vykúpil späť pre panstvo až Mikuláš Illézházy v roku 1711, keď vyplatil Sirchiczovým dedičkám Judite Sirchoczovej a Žófii Balassovej po 200 + 200 florenoch.

V januári 1674 upísal Juraj Illézházy za 200 florenov jednu celú pustú sedliacku usadlosť so všetkým príslušenstvom, zvanú Bajzovské v chotári Kubry, za verné služby svojmu kuchárovi Jurajovi Bukovickému a jeho manželke Lide Fabriciusovej a oslobodil ho od poddanských povinností, okrem kráľovského desiatku. O mesiac na to zasa dovolila grófka Mária Forgáčová, manželka Juraja Illézházyho, aby sa jej úradník Imrich Bobotský, ktorému dala do zálohu poddaného

v Kubre, dohodol s tým sedliakom na určitom ročnom plate miesto roboty a poddanských povinností. Bobotský sa dohodol so sedliakom Jánom Petroviechom tak, že mu bude sedliak platiť ročne 20 florenov a že mu v žatve dodá na osem dní po dvoch žencoch. V roku 1679 zvýšil Juraj Illézházy hodnotu zálohu o 150 florenov, ktoré pridal Bobotskému za verné služby ako veliteľovi hajdúchov.

V chotárnom spore obce s Opatovou v roku 1674 vypovedalo 32 svedkov zo susedných obcí, že miesta Proti oblému kameňu, U prievoza, Janakov vrch, Kobolnačka, Nad okrúhlym, Na Dubovci a na Hrachovej patria od nepamäti do chotára Veľkej Kubry napriek tomu, že si ich privlastňujú Opatovčania a robia tam škody.

V roku 1675 požičali si Juraj Illézházy s manželkou ďalších 400 florenov od trenčianskeho tridsiatkára a poštmajstra Gašpara Sirchocza a odovzdali mu za ne do úžitku dve celé poddanské usadlosti Juraja Petroviča a Ondreja Hlaváčoviech vo Veľkej Kubre až do vrátenia pôžičky. Ale o pol roka neskôr dňa 11. júna 1675 si od neho požičali ešte 475 florenov a dali do zálohu majetok v obci Dolná Kubra pozostávajúci zo želiarov – Juraja Janáčka, Juraja Kubrického, Jána Krátkeho, Ondreja Lišku, Jána Šebána a podželiarov – Jána Durasu, Jána Hlaváča, Juraja Vančeka, Jána Nedabola a Jána Petrovicha, tiež do navrátenie pôžičky. Obe tieto zálohy vymenil až 16. augusta 1711 Mikuláš Illézházy, keď vrátil peniaze dedičkám Gašpara Sirchicza. Juraj Illézházy nebol v stave tieto zálohy vymeniť, skôr naopak, ešte svoje dlžoby rozmnožiť :

- V roku 1677 dal za 449 florenov Gašparovi Sirchiczovi do zálohu pole zvané Kubranská niva vo Veľkej Kubre na účet vína, ktoré si od Sirchicza kúpil, ale nezaplatil. Toto pole v krátkom čase kúpil.
- V roku 1679 si znova požičal od Sirchicza 2000 florenov a okrem polí v iných obciach panstva dal mu za ne do

zálohu znova Kubranskú nivu, jednu ľúku, roľu zvanú Malá nivka o veľkosti 12 trnavských meríc výsevu a slobodníka Jána Tobiáša, všetko vo Veľkej Kubre.

- V roku 1683 si na toto všetko od Sirchicza pripožičal ešte 150 florenov.
- Napokon v roku 1688 dal Juraj Illézházy za 100 florenov do zálohu želiarsku usadlosť zvanú Poláčkovská vo Veľkej Kubre Jánovi Vranovi a jeho manželke Kataríne Malanovej, z hornej strany Ján Matejoviech, z dolnej strany Ondrej Sütö.

Všetok majetok založený Sirchiczovi vykúpil zo zálohu až v roku 1711 Mikuláš Illézházy.

Juraj Illézházy tiež nemal mužského potomka, a preto adoptoval synovca Mikuláša z druhej strany vetva rodu. Tento prevzal funkcie hlavného župana Trenčianskej a Liptovskej župy, ale majetky zdedil až po Jurajovej smrti v roku 1689.

Mikuláš Illézházy si dal za úlohu usporiadať rozhárané majetkové pomery a povykupovať založené časti panstva. Hneď v roku 1689 prevzal založený majetok v Kubre od Imricha Bobotského, predbežne do prenájmu, neskôr ho vymenil celkom. Ako už bolo spomenuté vyššie, podstatnú časť zálohov v Kubre vykúpil späť pre panstvo od Sirchicza v roku 1711.

V roku 1693 sa zasa obnovili chotárne spory s Opatovčanmi, ktorí skosili ovos na tzv. Zaťkovej roli na Hrachovej v chotári Malej Kubry, inde sa píše Kubrica. Svedkovia, ktorých vypočúvali na žiadosť Mikuláša Illézházyho vypovedali, že táto roľa patrí do chotára Kubrice a pasienky Vrch Kobolasce rečené do Kubry.

V roku 1696 dal Mikuláš Illézházy súhlas, aby Ondrej Malan prevzal tzv. Bajzovský grunt vo Veľkej Kubre a aby vyplátili terajších jeho miestodržiteľov. Oslobodil pritom Malana ako slobodníka od plnenia poddanských povinností, iba za

slobodníctvo musel platiť 18 florenov ročne a obvyklý desiatok z oviec a včiel. Okrem toho sa Illézházymu pritrafilo ísť do vojny, bol povinný mu dať jedného koňa do záprahu.

Chotárne spory s Opatovou pokračovali aj v roku 1699. Pri obhliadke chotára svedkovia vypovedali, že vrchy, ktoré sa volajú Vinná stráňa, ďalej cesty nad Vinnou stráňou vždy bývala chotárna až po Čierne blato pri studienke súce, kde sa schodia tri chotáre – Kubranský, Opatovský a Petrolehoťiansky. Miesta Homolka a navyše Kobilnačka Plešina pri tejto ceste vždy patrili do chotára Kubry. Pochôdzka chotára sa v listine popisuje takto : Vyšli z Veľkej Kubry, ... prišli k rieke Váh ku skale, od pradávna zvanej Oblý kameň, na vrchole ktorého býval postavený kostolík – tempellum; Odtiaľ zabočili trocha vľavo pri chotárnom znaku zvanom Medczny sklad, ktorý delí chotáre Veľkej Kubry a Opatovej, zostúpili na sever a prišli k doline Usky jarek, ktorá tiež delí spomenuté chotáre. Vystúpiac na vrch nad spomenutou dolinou, zo severnej strany ukázali nám v druhej prirodzenej doline istý pramienok, zvaný Široká studnia, ktorý tiež tvoril chotár medzi Opatovou a Veľkou Kubrou. Odtiaľto sa prišlo na cestu nad Vinnou stráňou, Homolku, Kobilnačku a napokon na lúku na Dubovci, kde si Opatovčania narobili kopanice, hoci patrí do chotára Veľkej Kubry.

Vzájomné napádanie sa a žaloby pokračovali aj v roku 1700, keď bol richtárom vo Veľkej Kubre Štefan Duras i v roku 1701, keď bol richtárom Veľkej Kubry Juraj Malan. Raz sa sťažovala Kubra, že Opatovčania zajali trom Kubričanom voly a jedného Kubričana pri tom chytili a dobyli. Inokedy sa sťažoval opát Skalky, že Kubrania zajali a uväznili richtára Opatovej, ktorý rúbal drevo v údajnom opatovskom chotári.

Po skončení kuruckých vojen dal Mikuláš Illézházy spísať v roku 1709 škody, ktoré počas nich utrpeli obce Tren-

čianskeho panstva. O Kubre súpis hovorí nasledovné skutočnosti : Vo Veľkej Kubre má pán gróf 7 obývaných usadlostí, ktoré majú 12 párov zápraže. Slobodníci obrábajú dve usadlosti a majú štyri zápraže. Želiarskych obývaných usadlostí je päť, majú tri páry zápraže a podželiarov bez záprahu je päť. Okrem toho sú tu štyri opustené želiarske usadlosti. Mlyn Vypálila cisárska armáda do základov. Podobne vyhorela aj celá dedina, takže zostalo iba prázdne miesto, kde bola obec. Sami obyvatelia sa dosť biedne ubytovali v dedine. Posádka Trenčianskeho hradu pod velením podplukovníka Morelliho narobila obyvateľom obce škody na náradí, šatstve a iných veciach v hodnote 80 florenov a vzali im aj osem koňov a dve kravy. Okrem toho , keď išli posily k Ilave, pokradli občanom niektoré veci v hodnote do 18 florenov a ukradli im dvadsať koňov.

V Malej Kubre sú dve sedliacke usadlosti so štyrmi pármí zápraže. Jedna želiarska usadlosť má pár volov. Opustená želiarska usadlosť je jedna. Táto obec utrpela na viac razy škody na pokradnutom šatstve a obilí v hodnote do 120 florenov.

Chotárny spor Veľkej Kubry a Opatovej pokračoval. V roku 1711 protestovali jezuiti zo Skalky, že Kubrania zbili v mieste zvanom Na vrškoch istého Opatovčana. Ale Opatovčania oplácali a v nasledujúcich rokoch sa vyšetrovali násilnosti Opatovčanov a škody, ktoré narobili v chotári Veľkej Kubry, pričom zbili aj viacerých Kubranov.

Život poddaného ľudu v týchto časoch veľmi pekne ilustrujú inštalácie – prosby, ktoré v núdzi a v ťažkostiach podával k zemepánovi. V roku 1715 sťažovali sa „ubohi poddani Malej Kubre“ Mikulášovi Illézházymu, že pre búrky a veľké suchá prišli tohto roku na mizériu, lebo búrky im obrátili chotár na jarky. Ďalej sa sťažovali, že predtým sa im dávalo na hody a k sviatkom po jednom okove piva, teraz už po bečke a že sa

prideľuje aj veľa syra. „Skrze takovuto nasilnu strovu do veľkej chudoby upadame.“ Prosili preto zemepána, aby im niečo odpustil z cenov i osypov. V závere prosili, aby im pomohol urovnať chotárny spor so Soblahovom, ktorí sa im tlačia do chotára.

V apríli roka 1717 sťažoval sa úradník Trenčianskeho panstva Ondrej Sambokréty Mikulášovi Illézházymu na Kubranov, že hoci ich držal pre nezaplatený cenaz aj vo väzení, vzdorujú aj naďalej, lebo im vraj voda Váhu vzala z polí.

V roku 1717 podala Malá Kubra zemepánovi túto prosbu : „Vysoce osvíceny pane, pane k nam ubohym poddanym velice milostivy a laskavy ! Psota velika a nemožnost naša k tomu nas prinucuje, že by sme na dvere našeho milostiveho pana grofa klopali a za uleveny, anebožto polehčeny nejakove jeho osvícenost žadali; a to síce ponajprve v tejto veci, ponevač predešlymi časmi my nic vice sme nadávali, pomimo po jednom zlatem, jako tež i p. Žircsiczovi kdy jsme bili založeny, a v tento čas velice sme natisknuti, od pana perceptora skrze takovichže penezi kantrovnych, ktoery do konce nechce nam v tej veci polahčít, pokavadž by nemel od pana osvíceneho poručeny. Potom nas poradku nas tež tak ženu, jako jiných poddanych, ač bilo poručeno p. oficirum, žeby nam krivdy nečinili, mezitym tak sporadali, že musime tri dni s lichvu a tri s pešúrom zbyvat, a tak polehčeny žadneho neny. Odkud viduce od os. panuv oficiruv, že nas tak držia i pani stolični nas na takove danky pritahuju, čo nam neni vec možna to znesti, neb chotar náš na same mrtvirni a jarky skrze privaly jest obraceny. Kdyby sme odjinud chleba nevyhledavali, museli by sme sa přeč rozjit. K tomu tež mnohe jine veci, jako su : kmin, liskovce a plankyod nas pytaju, jako od jinych sedlaku, nemajice my žadnych luk, kde by sme to mohli nazbirat, ale musime na jinych chotarech takove veci pohledavat. Naposledy i v tom mame zretedelnu krivdu, že So-

blahovanie znovu od tych zemi, ktore su za našimi humny na portie do svojej dediny pytaju, čo nam neni možné na dvoje platit. Jedenkratnam byla sice dala vaša osvícenost, že sme naplatili, než zase k rukam vaši osvícenosti taze sprava. Proto tito šetky veci prednašeice pred našeho milostiveho pana prosime pre milosrdenstvi pana Boha, žeby nas oslyšat neračil, ale laskavu odpoved za uniženu prosbu našu dati račil, zastavujice vaši osvícenosti najmizernejši poddaní Malej Kubry.“

Gróf Mikuláš Illézházy 6. októbra 1717 rozhodol, „žeby otcovsku lasku a milosrdenstvi naše vicej skusiti mohli“ – aby robotovali len tri dni v týždni s dvojzáprahom. Peši nemusia. Kmín, lieskovce a plánky tiež nemusia, ale kantry a iné kuchynské urbárne veci sú povinní dávať, okrem osypov. Čo sa stoličných daní týka, majú sa včas ohlásit' úradníkovi panstva, prefektovi i požupanovi, aby sa im krivda nediala.

Už v nasledujúcom roku 1718 sa Malá Kubra sťažovala znova : „Osvícena a velikomožny pane, pane nam milostivy. Zdravy a prodluženy života vašej osvícenosti od pana Boha vinšujeme a žadame. Pričina ktera by byla jina neni toliko za myslotive vyslyšani od osvícenosti žadame ponížene. Ponevadž v našej mizernej dedince nejsme toliko štyrie na gruntoch osadli mizerni sedlaci. Takže ponevadž se ještě nachadzaju takovi lidie stari, kteri to pamatuju, že predkom ano i vaši osvícenosti neplatili jeden každý gruntovník a sedlak osadil toliko po dvuch zlatych kantrovych penez na cely rok. Včilej pak namesnik, to jest perceptor vaši osvícenosti od nas mizernych ludi žada po šjesti zlatych, ale to mluvice pan perceptor, žeby mel informaci, aby sme toliko dve častie platili a tretia aby sa nam porazila, že nam osvícenost' račili odpustiti. Ale i to nam neni možna vec vyplatit, ponevadž náš mizerny chotar nije aby sa popravil, ale čo dal se vice kazi a na vniveč prichadzi. Na to unižene pokorne prosime vašu osvícenost'“

nost'jako unižene instujeme žeby aspon nas račili jedneho každého zanechať na tiech dvoch zlatých ročnie kantrových peniezi platit. Ponevač my jestli s cepami a srpy svůj kus chleba nevyhledavame z inšihó chotara a užitkov nemůžeme se vyživiti ani čeledi svéj. K tomu take unžene set užime vašej osvícenosti že neni pamati od našich predkov ani i za nas, aby sme takove poradky kdy vykonavali jako pomínuleho roka pred Velikonocou z rozkazu panov oficieruv museli sme do Pezinku jeden vuz najimat štrky voziti a to nas stalo dvanast zlatých. Ani i o pivo davame znamost vašej osvícenosti, že ponevadž malo obyvatelov u nas jest, na každé vyročite svatky a slavnosti s panskeho dvochoťku musime s pivovara turnianskeho niekedy dvojku aneb i bečku brati. To neni možna vec, aby se mohlo u nas miniat, ponevadž jest stran cesty, to a takove pivo když sa neminie, musime ho medzi sebou dielit a za takove panom namestkom platit, to jest nam z veliku krivdu a ubliženim. V tychoť vecach zvrchu doložených unižene a pokorne pre odpaltu mileho pana Boha prosime, aby čo nebyvalo, to aby sme nevakonali ano i dalej pod ochranu mileho pana Boha a vašej osvícenosti mohli zustavati, jine pak povinnosti naše podľa našej največej možnosti budeme usilovati služiti. Laskavej odpovede občekavajíce zustavame v ochranu mileho pana Boha poručejíce vašej osvícenosti nejmenši a mizerni poddani Kubrae dne 17. ianuarii anno 1718. Malo Gubranje.

Gróf Mikuláš Illézházy rozhodol o prosbe takto : „Vyrozumeli sme žadost suplikantuv : čo se furuvani jejich dotyče, s takovými povinni nejsou, a tak nemaj ich uradnik naš na takove fury nutit. Kantrových penez, čo sa tyka, maju platit vedla extraktu priloženého. Strany piva poručujeme uradnikovi našemu trenčanskemu, aby zatym len po jednom okove na vyročite svatky do tej malej osady daval a nic vice, čo oni

vedle tej ceny jako se v jiných šenkoch našich šenkuje do duchodkuv našich perceptorovi zaplatiti mají.“

Datum Viennae dne 28. ianuarii 1718 Comes Nicolaus Illézházy m.p.

Ale aj Veľká Kubra sa obracala s prosbami na zemepána. Okolo roka 1720 mu podala túto správu : „Milostivy a osvíceny pane grofe, k nam chudobnym laskavy. Nemaice po panu Bohu všemochucem ineho zastupce toliko ve vašej osvícenosti, jakožto v milostivem našem panovi a v laskavej vrchnosti všetku našu nadeju a ufani skladame, majice i teraz takovi teškost, kteru ani nemůžeme znašat. Totišto deset muškatyrov a jedneho kaprala každodenne nas nekolko chudobnych lidi musime chovat, čo by až takdo konce melo byt, naša vec nemožna by byla znašat, krome, aby sme všetko na puste nechali, ponevač takmer každoročne skrže povodne Váhu, nemalu v našich malých živnostach škodu mavame jak v obili, tak v lukach. K tomu pripadaju na nas časte zhory i zdoly marše a odvašky i panu komendantovi trenčanskemu až nahle i inym oficerom potreba odvaška. Tu my najvice znašat musime, v kterých našich taškostiach ! Malan Ondrej (nevime odkud majice tak velku slobodu) nam ani od lichvy ano od kopanic a včel v ničem pomahat nechce. Ani s nami dedinskeho poradku nedrži, ponevač i do richtarskeho domu chodit se protivi. Druhy pak slobodník Tobiaš všelijaku tarchu s nami znaša, skrz ktere veci od vašej osvícenosti i pre milosrdenství Boží žadame rady i spomoženi a za nas chudobnych zastupeni., laskavej odpovedi očekavame. Vaši osvícenosti poniženi povolni poddani obyvatele Velkej Kubry.

Tiež v tom čase panský richtár z Veľkej Kubry Ondráš Duras, ktorý mal pol hoštáka s malým príslušenstvom, prosil zemepána, aby ho oslobodil od povinnosti platiť danky, lebo pre „urad svuj a povinnosti panske“ musí zanedbávať svoje

prace. Okrem toho, inde sú vraj panskí richtári takto oslobovení.

Koncom roka 1720 sťažovali sa „uniženi a nehodni poddani Velko Kubranie.“, že v roku 1715 boli za úradníka Juraja Bánoczyho veľmi preťažení ubytovaným vojskom. Dňa 16. mája 1716 im veľká povodeň urobila škody na viac ako polovici posiateho chotára a značnú časť Váh aj „odrúcal“, navyše „my ubohi lidie majice na krkoch kvartilnikov, na ten čas „španielov,“ žiadali aj župu o odhad škody. Napokon v roku 1720 pre veľkú povodeň nemohli za 14 dní obilie ani vidieť a všetko vzalo skazu a čo posiali na jar, pre veľké sucho sa im nevrátilo ani semeno. Prosili preto grófa o odpustenie časti povinností. Mikuláš Illésházy im vzhľadom na škody spôsobené Váhom odpustil okrem povinnej roboty štvrtinu všetkých urbárskych povinností.

Mikuláš Illésházy zomrel ako kancelár Uhorskej kráľovskej dvorskej kancelárie vo Viedni v roku 1723. Keď po ňom nastúpil jeho syn Jozef Illézházy, rozkvet panstva dosiahol vrchol. Jozef Illézházy neodmietol žiadnu inštanciu, ktorú mu poddaní podali a dosiahol v rode najvyššie štátne funkcie.

V roku 1731 prosili poddaní z Kubrice Jozefa Illézházyho, aby im odpustil z censov, lebo vlani im búrka zbila polovicu chotára a teraz im zase na štyroch gruntoch a štyroch hoštákokoch uhynulo v krátkom čase 31 kusov hovädzieho dobytku. Gróf im odpustil 10 florenov z peňažných plátov.

Podľa daňového súpisu Veľkej Kubry za rok 1738/1739 žilo tam 23 sedliakov (päť s celou, jedna s trištvrtovou, dvanásť s polovičnou a päť so štvrtinovou usadlosťou), 21 želiarov (päť s celou, šesťnásť s polovičnou usadlosťou) a devätnásť podželiarov. Richtárom bol mäsiar Ondrej Švecoviech. S po medzi sedliakov mal remeslo zapísané on, krajčír Ondrej Liška a obuvník Ondrej Švecoviech. Medzi želiarmi boli obuvníci Štefan Polievka, Michal Švitel a Pavol Švitel., tkáč Ján Tka-

dlec a kováč Jozef Kunis. Okrem toho tu žili mlynári Ondrej a Ján Baš a Ján Krčmár. Páleníčné kotlíky mali šiesti a hodnotili sa na 5 až 10 florenov ročného dôchodku. Je zaujímavé, že 21 sedliakom, teda skoro všetkým a 9 želiarom a podželiarom sa pod titulom „obchodu každého druhu“ vyrúbilo 1,25 až 3 florenov k daňovému základu. Išlo zaiste najviac o obchod s drevom, obilím a podobne.

V Malej Kubre v tom čase žilo 11 sedliakov (dva celí, štyria s polovičnou, traja so štvrtinovou a dvaja s osminovou usadlosťou), štyria želiari (všetci s celou usadlosťou), šesť malých želiarov a päť podželiarov. Richtárom bol Ondrej Straka. Remeslo mal zapísané len malý želiar Ján Kočišov ako vtáčnik. Podobne ako vo Veľkej Kubre, aj tu mali všetci sedliaci, traja želiari a jeden malý želiar vyrúbené pod titulom obchodu 1,25 až 2,50 florena dane. Ďalej desať sedliakov a štyria želiari mali odanený úžitok zo záhrad od 30 denárov do 1,65 florena. Páleníčné kotlíky mali traja odanené od 1,25 do 7,5 florena, päť sedliackych mlynov bolo odanených od 2,5 do 5 florenov a napokon chovali 19 úľov včiel.

V roku 1748 sa sťažoval „nehodny a ubohy poddany Ondrej Liška, obyvateľ kubransky“ zemepánovi Jozefovi Illézházymu, že kedysi mal aj on jeden slobodný grunt, ktorý gróf spolu s inými v roku 1743 vymenil, od ktorého platil panstvu ročne 18 florenov miesto roboty. Za celý čas užívania tohto gruntu ani jeho predkovia ani on nezostali nič dlžen. Naopak za života grófovho otca dodal podľa povinnosti slobodníkov jedného ozbrojeného husára i s koňom a aj teraz počas insurekcie dodal jedného koňa súceho pod husára a nedostal ho späť, ani náhradu zaň. Napokon sa sťažoval, že pri vymieňaní tohto gruntu dostal o 75 florenov menej, ako je vyznačené v cesionálskom (inskripčnom) liste. Prosil preto o nápravu krivdy.

Gróf rozhodol takto : „Pretože v inskripčnom liste mal suplikant povolenú stavbu do 70 florenov, prikázal fiškálovi

a úradníkovi panstva jeho stávanie ošacovať a za koľko dreva z panských hôr sa v ňom nájde, nech zaplatí z pokladne panstva.“

Okolo roku 1750 vykonal richtár Ondrej Král „hodnoverneho svedoma urad kubransky“ súpis škôd, ktoré spôsobila povodeň Váhu v chotári obce. Podľa súpisu škodu utrpelo 26 obyvateľov, ktorým voda podomlela spolu 94,5 meríc oráčín (v tom bolo aj niečo kopaničnej pôdy) a lúky na 25 vozov sena. Niektorým v tom roku skapal aj dobytok. Spolu uhynulo 13 kusov hovädzieho dobytku a 6 koní. V závere bolo poznamenané – „potom take vyšla nam voda ponajprv hned z jari do pola, ktera nam urobila škody v lukach. Z nich sme nevzali ništ a zbožie nam zhubila tež v trave. Po druhej vyšla v žatve, ktera nam zhubila zbožie v klasoch a nektere sa nevzalo ništ. Všetko temer na skazu vyšlo, ani krma ani zrno ničomu sa nehodilo, na prosa, maky a semence kade zašla, tedyš na skazu vyšlo a nevzalo žadneho užitku.“

V roku 1751 protestovala Judita Tolvay – vdova Motešická u župy pri obyvateľom Kubry a Kubrice, že v roku 1749 vtrhli na nepochybné miesto v chotári Petrovej lehoty v miestach, ktoré Petrolehoťania nazývajú Zrebíky, Kubričania Prieložky a že si tam vykopali kopanice a robili ďalšie škody.

Okrem poddanskej robotnej povinnosti sa obyvatelia museli zúčastňovať aj na prácach verejnoprospešného záujmu, ako bolo treba. Napríklad, keď hrozil v júni 1758 vpád pruských vojsk do Trenčianskej župy, opevňovali hraničné priesmyky. Na upevňovaní Vlárskeho priesmyku sa zčiatkom júna 1758 zúčastnilo tri dni aj 16 mužov z Veľkej Kubry.

Jozef Illézházy zomrel v roku 1766. Jeho syn Ján Babtista štedro podporoval slovenské písomníctvo a stovky zlatých ročne rozdal na podporách chudobným v šatstve, obuvi i v hotovosti.

V roku 1764 prosil Jano Bas, mlynár z Kubry zemepána, aby mu pomohol pri vyslobodení syna z vojenčiny. Syn sa nedávno oženil a pred niekoľkými týždňami, keď bol v Trenčíne, opil sa tam a dostal sa medzi vojakov, ktorý bo zverbovali do pešieho pluku princa Ferdinanda. Prosbu zdôvodňoval, že na jednej strane sa jeho syn Jano Bas za vojaka nehodí, lebo je chorý na nohy, na druhej strane by to bolo panstvu na škodu, lebo je dobrý remeselník mlynárskeho remesla a pilný v odbavovaní robôt.

Najvýznamnejšou udalosťou v živote poddaného ľudu v 18. storočí bolo uskutočnenie Tereziánskej urbárskej reformy v rokoch 1770 až 1772. Pri jej zavádzaní prišla do Veľkej a Malej Kubry v roku 1770 župná komisia, ktorá položila zástupcom obce deväť otázok ohľadne úžitkov a škôd, aké má obec vo svojom chotári a o rozličných doterajších povinnostiach poddaných. Na otázky okrem iného vo Veľkej Kubra odpovedali, že polia majú úrodné na žito, raž a suržicu. Pretože majú málo chotára, strukoviny sadia do úhorov. Lúky môžu kosiť dva razy, ale tiež ich majú málo. Drevo na kúrenie a stavby im dáva panstvo každoročne zdarma v tunajších horách, iba polesnému sa dáva pri cajchovaní sedmák a hájnikovi groš. Obecnú zem majú ovsennú, zvanú Na vrse na tri merice, lúku na sedem koscov niže dediny a močidlá blízko okolo Váhu. Mlyny sú dva, ktoré stačia mlieť im aj vidiečanom i trenčianskym pekárom. Škod y majú v tom, že najmä v tomto roku im Váh odomlel veľa pozemkov. Jeden „celodómnik“ vysiela asi 28 meríc a lúky má na troch koscov dve z troch lúk sa môže kosiť dva razy. Z polí sú úrodné asi dve tretiny a sejú tam raž, žito a suržicu v honoch Pod horu, Pod lipovu, Za luhy, Na Dlhej, Na Homolovskej. Stredné úrodné polia asi z jednej šestiny zo všetkých sú u Kleničov, U barin, Na Trhovem a Pod Skalim. Napokon vrchových či ovsenných zemí je tiež jedna šestina, ktoré sú v honoch – dvoje na

Prieložkách, Pred Čiernym, Pred Sigot'ú, Pri Kubrických jame a na Prieložkoch od neporadzkého a peťovského chotára. Robotujú od každého celého gruntu každý deň s dvojzáprahom alebo dvomi pešiarimi. Cez žatvu a hrabačku dávajú po štyroch pešiaroch. Miesto deviatku dávajú zosyp – tri merice ovsa a tri merice jačmeňa. Predtým, asi pred rokom dávali jednu celú a jednu osminu merice žita, tri osminy jačmeňa, tri osminy suržice a tri merice ovsa. Desiatok od oviec a včiel dávajú in natura, alebo od každého kusa, alebo kláta jeden denár. Danky panské platia od každého gruntu po šesť florenov a päťdesiat štvrtín denára. Z hydového dávajú dve husi, alebo tridsať šesť denárov, jedného kopúna alebo 12 denárov, osem slielok alebo pod osem denárov za každú a 25 vajec alebo pol denára za každé jedno vajce. Napokon ešte dva lyčáky, alebo po tri denáre. Od 12 hoštákov platí každý za robotu od vlašajška po šesť florenov, keď predtým platili päť florenov. Ale za to, že berú v hore proti zákazu surové drevo a predávajú ho sa im poplatok zvýšil. Kántry (peňažný plat) platia želiari už 40 rokov po jeden a pol florena, za hydové 65 štvrtiek denára, alebo môže dať in natura jednu hus, polovicu kopúna, štyri slielky, dvanásť a pol vajca a jeden lyčák (polovicu toho, čo sedliaci). Okrem toho dáva obec jedno teľa, alebo 75 denárov. Menší hoštátnici nedávajú žiaden plat, ale sú povinní chodiť s listami alebo rezať sečku. Od páleníčných kotlíkov platia po jeden a pol florena. Od šenkovania páleného 28 florenov. Dary nedávajú žiadne a vyššie uvedené povinnosti plnili od starodávna aj ich predkovia. Zápisnicu podpísali a všetci krížikom potvrdili richtár Ján Sokol a prisažní a z obce Ondrej Liška, Adam Masár, Adam Hlaváč, Juraj Janíček, Ondrej Martinka, Ján Duras, Michal Matejka a Ján Krátky.

Malá Kubra odpovedal na deväť bodov v úvodnej časti, podobne ako Veľká Kubra. V texte bolo napísané, že obec Malá Kubra má zem o výmere 3 meríc Na Šarkance a dve lúčky na

troch koscov; v obci je jeden mlyn, ktorý im stačí. Naproti tomu, ale majú málo lúk, a preto chovajú len rožný statok a kone nie. Nemôžu si zarábať furmankami. Na jeden grunt vysievajú asi štyridsať meríc. Polovica na Záhumní je úrodná, ale druhá polovica je súca len na ovos. Na jednu usadlosť pripadajú lúky na dvoch koscov. Robotujú od celého gruntu tri dni v týždni s dvojzáprahom, alebo s dvomi „pešiarimi“ od Jura do Michala každý deň, potom len s jedným pešiarom. Príchod a odchod sa im prijímal do pracovného času. Na pánske prichodili okolo ôsmej až deviatej hodiny. Za starodávna dávali miesto deviatku zosyp až do roku 1717, kedy im to panstvo po inštancii odpustilo. Desiatok z oviec a včiel dávali in natura, alebo od každého kusa, alebo kláta po desiaty deň. Ďalej platili ročne od jedného celého gruntu tieto „dan-ky“ :

- peňažný plat (kantry) – 4,30 florenov;
- hydové ako Veľká Kubra;
- od páleníčných kotlíkov platili jeden floren a 50 denárov;
- od šenkovania páleného platili 10 florenov
- napokon celá obec dávala pol teľaťa, alebo 37,5 denára;

Toto všetko platili podľa starej obyčaje a dary nedávali žiadne. Zápisnicu podpísal dedinský richtár Adam Fabo.

Podľa urbárskeho súpisu z roku 1770 bolo vo Veľkej Kubre 32 sedliakov, 45 želiarov a 4 podželiari. Veľkosť usadlosti sedliakov bola $\frac{1}{4}$ – $\frac{1}{2}$ – $\frac{3}{4}$ usadlosti. Ale trojštvrťtinovú mali len dvaja sedliaci. Intravilán pri polovičnej usadlosti bol $\frac{7}{8}$ bratislavskej merice. Štvrtinová usadlosť mala 7 b.m. poľa a lúky na $\frac{1}{2}$ kosca, väčšie usadlosti primerane k tomu. Celá usadlosť mala teda 28 b.m. poľa. Želiari mali len intravilán pri dome o výmere $\frac{1}{8}$ – $\frac{1}{2}$ - 1 b.m.

Zásadnou zmenou, ktorú priniesla urbárska reforma, bolo prehodnotenie pôvodných sedliackych a želiarskych usadlostí. Do stavu sedliakov preklasifikovali aj želiarov, ktorí mali

okrem domu aj polia a lúky, ako aj niektorých želiarov s väčšou výmerou kopanič. Usadlosti sa už potom neviazali na jeden pôvodný názov, ale sa rozdelili podľa skutočných majiteľov – držiteľov na podielové usadlosti, ku ktorým sa pripočítali aj kopaničné polia. Tým stúpol počet sedliakov – „večítých sedliakov“ na 56, z ktorých 23 boli bývalí želiari, ale výmera pôvodnej usadlosti klesla asi na 18 bratislavských meríc poľa a lúky na dvoch koscov. Želiarov s domami potom zostalo len 25 a želiarov bez domov zostali štyria.

Veľkosť usadlosti sa pohybovala od $1/8 - 1$, intravilán bol $1/2 - 1$ b.m. Povinnosti poddaných stanovila Tereziánska urbárska reforma jednotne pre celú krajinu. Z nej vyplynuli pre jednu usadlosť vo Veľkej Kubre tieto povinnosti :

- 52 dní roboty s dvojjáprahom, alebo 104 dní roboty ručne;
- ročný cenž od domu – jeden floren;
- miesto deviatku – štyri floreny;
- usadlosť musela doviešť fúru dreva na kúrenie;
- usadlosť musela dodať jednu holbu topeného masla, dvoch kopúnov, dve kurence a dvanásť vajec;
- menšie usadlosti mali povinnosti primerané k tomu.

Želiari s domami pracovali 18 dní do roka ručne a platili jeden floren cenžu. Podželiari pracovali len 12 dní do roka ručne a neplatili nič.

Podľa tohože súpisu bolo v Malej Kubre 12 sedliakov, 14 želiarov s domami a jeden podželiar. Sedliaci mali $1/4 - 1/2$ usadlosti, iba Adam Fabo mal celý grunt. Intravilán pri celej usadlosti bol 2 b.m. a na celú usadlosť tu pripadalo 40 b.m. polí a lúky na dvoch koscov, teda viac ako vtedy vo Veľkej Kubre. Intravilán želiarov mal $1/16 - 1/2$ b.m., domy s intravilánom $1/2$ b.m. mali 7 b.m. poľa, ale domy s intravilánom $1/16 - 1/8$ b.m. nič.

Po prehodnotení podľa tereziánskej urbárskej tabuľky tu potom v roku 1772 bolo 18 sedliakov, 8 želiarov s domami a jeden podželiar. Veľkosť usadlosti bola $2/8 - 5/8$ b.m. (iba Adam Fabo mal $1 \frac{2}{8}$, intravilán $1/2 - 1$ b.m (Fabo 2 b.m.). Výmera pôdy pri jednej celej usadlosti klesla aj tu a to na 22 b.m., lúky zostali na dvoch koscov. Nové poddanské povinnosti boli rovnaké, ako vo Veľkej Kubre.

Tereziánska urbárska reforma priniesla isté úľavy hlavne pôvodným sedliackym usadlostiam. Naopak želiari, ktorí mali veľa kopaníc a preradili ich za sedliakov, boli v istej nevýhode, lebo im pribudli povinnosti, ktoré predtým nemali.

V roku 1779 vyšetroval slúžny na žiadosť správy Trenčianskeho panstva žalobu na niektorých Kubranov, že na sviatok sv.Štefana minulého roka prefanovali v kubranskej krčme cirkevné obrady tým, že napodobňovali kňaza, slúžiaceho omšu. Svedok Martin nepokoj z Veľkej Kubry vypovedal, že keď prišiel do krčmy, našiel tam okrem iných Štefana Valasčina, Ondreja Vaculu a Adama Ďadíka a videl, že Valasčin chodil s pohárom po krčme dvíhal ho ako kalich, memlajúc „dominus vobiscum“ a „oremus“. Oslovoval Vaculu a Ďadíka, aby mu miništrovali, hovoriac, že on je sv. Štefan. Vacula mu povedal, že on nie je sv. Štefan, keď pije pivo. Ján Záhorák ich potom napomenul, aby tak nerozprávali. Bol tam aj pánsky richtár Juraj Vaníček a ten ich so smiechom oslovil „cito“ (rýchlo) chlapi.

Na župnom zhromaždení, ktoré sa konalo 25. októbra 1785 zamietli sťažnosť Kubranov, že im panstvo zakazuje predávať suché drevo. Toto právo patrí v zmysle urbárskej regulácie panstvu a pri zavádzaní urbára sa ani obci neponechalo.

V roku 1791 podala Veľká Kubra proti pánskému richtárovi Ondrejovi Ševcech ku grófovi túto žiadosť :

„Excelencia osvícená ! Milostivý a láskavý pán gróf !

Obec naša uboha Kubranska z prinucenosti sve, ponevadž neni možná vec na neporadnosti panského richtara hladet. Z uniženosti tehdy pred jeho excelenciu osvicenu, jakožto sveho dedičneho a milostiveho pana grofa, na jeho žalobu tuto podava a vyslyšana byti žada. Mezi jinymi vecmi, to dava k vedomosti predne jeho excelencii chudoba vecka kubranska, že panský richtar velice poddanych na všecek spůsob sužuje a trapi, ponevadž pri jednej každej poradce žada to, aby mu od každej vysluhu dali. Aj mu ju davaju, nebo sa jeho velice obavaju. Potom nespravne služi slavnemu panstvu, to dava znati odtud, ponevadž jekove prutie pre slavne panstvo pomínulej jesene sa rubalo na Sigoti. Aj on na seba nezapomnel a z narubanej hromady, čo poradnici narubali, sebe tež voz vždy nabral, takže tejto jesene radneho si bol zebrať.

Potom jemu chudoba tak mosi robit a podany jako slavnemu panstvu z tej príčiny, že sa ho boja, žaden zprotiviti sa nesmí.

Pekny kusek na sebe bol ukazal, že je spravedlivy služebnik. Slavnemu panstvu toho času jako poddani s.v. trusvozili do vinohradu a záhrady. I tu bol na sebe pamatlivy, jemu tež museli poddani z domu panskeho brat ana jeho roli vyvažat ostatek totižto čo pozustalo či mu dovoleno bylo nebo nie, o tom my sudit nechceme, ale slavnemu panstvu k vedomosti davame, dosti na tom, že tak ti čo jemu vozili jako by slavnemu panstvu boli vybavili poradku dali.

Potom ubohym vdovam a sirotam, kde može veliku krivdu čini, nebo dopustil sa takej smelosti, že dal timto nevolnym aj take mista, čo sa plati od toho, kosit; jest sice pravda, že od slavneho panstva rozkaz vyšel, čo je vykučovaneho, aby sa take mista pokosili, ale on kosil aj čo je urbare a tak robi čo chce, nie vatšeho pana v dedine nad neho.

Za kosenie musili chudobne vdovy platiti, snadno toho vyneslo na 7 zlatycha adotud nešel sam k poradnikom, dokud ti

penize nestrovil, hajnikov toliko vystrajal a on pel a muziku si držal, nebol na senach panskych ani raz, len za ty penize hoduval.

Jedna žena mizerna Janova Polenka rečena, v tom popisovani, mala v svej zahradce peknu presadu, tak ho prosila z plačom, aby jej to nechal, že sa chce obživit a predat, on ale jej vytahel všecku a kdesik obratil.

Dvum poddanym Psotovi a Tobiaš Janovi vzal zalohy, slubel vydat, až mu pojdu žat.

Do hory stavnej panskej slobodne ide, tolko ma dreva pekneho na svem dvore, jako excelencia v svej rezidencii či je mu dovoleno, to na sud jeho osvícenosti nechame. Naša osada chatrna Kubranska neni potrebna panskeho richtara, obzvlšt takeho šafara, nebo mame blizko nas jeho milost pana polkraba v Trenčanskom zámku, ked nam najmenší rozjaz orijde od s. panstvi, a on by nam povedel, my chceme ochotne vykonat. Mame tež hajnikov panskych, i ti na to su postaveni, aby na nas pozor meli, i takovych my posluchat chceme.

Potom už tohto richtara sme všetci nasyceni, nebo velice spyšnel a velike krivdy od neho mame, až dalej on bude nad nami rozkazovať, musime na skazu vyjiti a toto jeho excelencia vime, nerada, ale na poddanych jako otec ditky sve uprimne miluje a štesti nam praje. A tak prosime jednomyseľne my chudobny, žeby na nas vzhlednuti a žadost naši z vyloženych spravedlivych pričín vyslyšiti dobrotive a nas od čilejšiho richtara osloboditi račila. My do upnej smrti všecku poddanost, poslušnost naproti nam poručenym rozkazum od slavneho panstvi preukazovat chceme a zo toto velike dobrodeny, ktore žadame, za stale zdravy, štesti a požehnani slavneho dvoru jeho excelencii, na modlitbach našich modliti nikdy neprestaneme a na tuto našu prosbu, žadostivu resolutiu občekavat budeme.

Jeho excelencii osvícenému p. grofovi verni a poslašni podani cela obec Kubranska a zvlášť chudoba za gratiu žadajici.“

Panský fiškál potom 13. októbra 1791 sťažnosť vyšetrol. Za obec boli prítomní richtár Adam Masarech, prisažní Ján Krátky, Martin Malan, Ján Kubričan a niekoľko ďalších občanov z obce, medzi nimi aj panský krčmár Ján Martinka.

Keď fiškál prečítal sťažnosť, richtár, prisažní a občania z obce popreli, žeby niečo o sťažnosti vedeli. Napokon sa zistilo, že pôvodcom žaloby bol krčmár Ján Martinka, Ján Martinka, Juraj Kubrický a niekoľko ďalších, ktorí na tomto prejednávaní sťažnosti neboli prítomní. Richtár Ševcech jednotlivé body žaloby buď poprel, alebo vysvetlil, že tak konal na príkaz panstva.

Na jeseň v roku 1793 sa obrátila Veľká Kubra na župu so žiadosťou, aby im pomohla dokončiť ochranné hrádze na Váhu. Oni už s veľkými ťažkosťami a na úkor poľnohospodárskych prác uložili do nich niekoľko sto zväzkov prútia a vyše dvesto siah kameňa a hrozí nebezpečie, že prípadná veľká voda zničí doterajšiu nedokončenú prácu a pritom aj verejnú cestu. Žiadali prikázať Opatovej, aby si aj oni vo svojom chotári urobili ochranné hrádze v náväznosti na ich hrádze a aby im pomohli aspoň tri obce. Župa na generálnom zhromaždení 27. novembra 1793 rozhodla, že pre pokročilú jeseň sa bude môcť v stavbe pokračovať až na jar. Zatiaľ vypracuje župný geometer projekt.

Po smrti Jána Babtistu Illesházyho v roku 1799 prevzal majetky Štefan Illesházy. Bol posledným členom významného rodu, lebo nemal potomkov, a tak pomaly dožíval bez väčších zásahov do majetkovej podstaty panstva.

Dňa 7. novembra 1801 sa riešil chotárny spor medzi Veľkou a Malou Kubrou z jednej strany a Bošianskou Neporadzou z druhej strany o horu a miesto zvané Svitava. Sporné miesto rozdelil geometer čiarou, na ktorej postavili 10 chotárnych

kopcov. Čiara začínala tam, kde sa stretali chotáre Bošianskej Neporadze, Poťovky a Veľkej Kubry a končili tam, kde sa stretávali chotáre Bošianskej Neporadze, Kubry a Soblahova. Obnovenia chotárnych hraníc sa okrem úradníkov župy a panstva zúčastnili za Veľkú Kubru richtár Ján Malan, prísažní Martin Krátky a Michal Janíček, z obce Ján Martinka a Ján Hlaváč; za Malú Kubru tu bol richtár Ján Záhradník, prísažní Pavel Božik a Adam Sýkora a z obce Ján Fabo a Martin Vlna.

V októbri 1807 sa sťažoval Jozef Zamárdy zo Zamaroviec inšpektorovi Trenčianskeho panstva, že Kubrania nedodržiavajú dohodu o ostrove zvanom Pod skalú, na ktorý si robia sporný nárok. Navyše 24. októbra vpadlo asi 80 obyvateľov Veľkej Kubry cez obed na ostrov a kravy, ktoré tam pásli jeho a synovcov pastieri, zčasti rozohnali a z jeho kráv bez všetkej príčiny zajali a odviedli 8 odjníc a 4 jalovičky. Keď poslal svojich ľudí k richtárovi do Kubry, miesto odpovede, dostalo sa im nielen nadávok a vyhrážania, ale istý Kubran menom Hausnecht jeho sluhu aj vyfackal. Takéto nepriateľstvo nemôže prejsť mlčaním, a pretože sa kravy pásli na jeho vlastnom, žiada ich vrátiť a Hausnecht nech dá zadosťučinenie zbitému sluhovi.

V júni 1811 postavením chotárnych kopcov a znakov úradne potvrdili obnovenie chotárnych hraníc medzi Veľkou a Malou Kubrou z jednej a Peťovkou z druhej strany, v mieste hory zvanej Javorník. Za Veľkú Kubru bol prítomný Ján Hlaváč s prísažnými obce Ondrejom Ševcechom, Jánom Liškom, Adamom Masárom a Martinom Krátkym. Za Malú Kubru boli prítomní prísažní Pavel Božik, Martin Vlna, Ján Záhradník a Ján Šebán.

V roku 1828 sa konal celokrajinský súpis pre daňové účely. Nezachytával síce úplny stav obce, lebo evidoval len obyvateľov vo veku od 18 do 60 rokov, predsa však poskytol o obci zaujímavé údaje, ako napríklad :

- bol vykonaných súpis 73 mien daňových poplatníkov, s ktorými bývalo spolu 223 osôb vo veku od 18 do 60 rokov;
 - v obci bolo 73 domov s 34 sedliakmi a 39 želiarmi;
 - ako remeselníci boli zapísaní len dvaja mlynári – Ján Záhradník a Juraj Babuša, ktorí mali v nájme panské mlyny;
 - veľkosť výsevu u sedliakov sa pohybovala od 5 do 10 bratislavských meríc;
 - Adam Krátky mal 15 bežných metrov;
 - Adam Krátky mal lúky pre 4,5 kosca;
 - niektorí želiari mali po 3/8 poľa, ale lúky nemali žiadne;
 - polia mali 444 bežných metrov a lúky na 7 koscov;
 - zapísaných bolo 35 zápražných volov, 71 kráv, 11 kusov junčoviny, 86 koňov, 165 oviec a 11 bravov;
 - polia obrábali trojpoľným systémom a z celej výmery bolo 47 bežných metrov 1. triedy, 95 bežných metrov 2. triedy a 302 bežných metrov 3. triedy, od ktorých platili dane 47 grajciarov za jeden bežný meter 1. triedy 36 grajciarov za jeden bežný meter 2. triedy a 24 grajciarov za jeden bežný meter 2. triedy;
 - podľa kalkulácie polia boli mierne stratové, ale lúky a chov kráv ziskové;
- Vo všeobecnej charakteristike bolo napísané, že :
- obyvatelia obce si zarábali ručnou prácou a záprahmi v susednom meste Trenčín;
 - iba 1/6 chotára obce leží na rovine, čo je asi tá označená za 1. triedu;
 - ostatná časť chotára bola rozložená vo vŕškoch a horách;
 - pôda bola ílovitá a na rovine zmiešaná humusom;
 - oziminy boli siate do 1/3 a jariny do 2/3 polí;
 - jednotlivé polia boli hnojené každých päť rokov, hoci by potrebovali každoročne;
 - polia boli orané na jar a jeseň dvakrát dvojzáprahom;
 - trh mali na pol hodiny v Trenčíne;

- z Váhu, ktorí tečie pri chotári nemajú osoh, ba naopak majú z neho len škodu pri povodniach;
- ako susedov Trenčína ich zaťažujú prechody vojska;

V Malej Kubre zachytil tento súpis 25 mien daňových poplatníkov, s ktorými bývalo spolu 73 osôb vo veku od 18 do 60 rokov;

- v obci bolo postavených 25 domov so 17 sedliakmi a 8 želiarmi;
- ako remeselníci bolo zapísaní dvaja mlynári – Jozef Zachara a Jozef Záhradník;
- sedliaci mali polia o výmere 165 bežných metrov a lúky pre 45 koscov;
- piati želiari mali polia o výmere dva bežné metre a ostatní nemali nič;
- polia obrábali trojpoľným systémom a z celej výmery bolo 17 bežných metrov 1. triedy, 33 bežných metrov 2. triedy a 114 bežných metrov 3. triedy. za jeden bežný meter poľa 1. triedy platili 36 grajciarov, za jeden bežný meter poľa 2. triedy platili 18 grajciarov a za jeden bežný meter poľa 3. triedy platili 9 grahciarov;
- vo všeobecnej charakteristike obce je poznané, že občania si zarábajú mlátením v panských humnách a drevorubačstvom;
- z celkovej výmery chotára 1/10 je 1. triedy, 1/5 je 2. triedy a ostatok je 3. triedy;
- oziminy sejú len do pôdy 1. triedy;
- prechodmi vojsk netrpia.

Daňové súpisy poskytujú cenný materiál o majetku poddaných i obce. Možno však predpokladať, že skutočný stav pri hnutel'nom majetku bol o niečo vyšší, ako priznaný pre daňové účely.

Dňa 21. mája 1835 predal štefan Illésházy panstvá Trenčín, Bánovce a Brumov za 1.400 tisíc zlatých konvenčnej meny barónovi Jurajovi Sinovi a v roku 1838 zomrel.

Novým majiteľom Veľkej a Malej Kubry sa stala bankárska rodina gréckeho pôvodu Sina z Hodosu a Kizdie. Juraj Sina 2. sa zaslúžil o rozvoj domáceho priemyslu a obchodu v Uhorsku, za čo ho cisár František 1. v roku 1822 povýšil na baróna. Po jeho smrti v roku 1856 zdedil Trenčianske panstvo jeho syn Simon a po Simonovej smrti v roku 1876 zdedila panstvo jeho dcéra Iphigénia, ktorá sa najprv vydala za francúzske knieža de Castries a po jeho smrti v roku 1877 sa vydala za francúzskeho grófa d' Harcourta. Bola poslednou majiteľkou Trenčianskeho panstva až do roku 1910, keď banka predala grófkino panstvo jednotlivcom, a tak po vyše tristoročnej existencii sa rozpadlo.

Tak ako bola v 18. storočí pre život poddaného ľudu najvýznamnejšou udalosťou Tereziánska urbárska reforma, tak v druhej polovici 19. storočia boli pre obyvateľstvo a obce najdôležitejšie segregácia a komasácia. V segregácii išlo hlavne o vyčlenenie hôr a pasienkov pre bývalých poddaných z hôr a pasienkov vlastníctva bývalého zemepána, ktoré boli od zrušenia poddanstva stále ešte v spoločnom úžitku v rámci chotára obce.

Pretože segregácia ustalovala majetkové pomery bývalého zemepána i bývalých poddaných, snažili sa bývalí zemepáni o jej najskoršie uskutočnenie. V Kubra sa tak stalo okolo roku 1857. Obec sa snažila získať pre seba čím viac lepších pasienkov a lesov, naopak bývalý zemepán sa snažil, aby obec z jeho majetku dostala, čo najmenej nad mieru ako určovali zákonné predpisy. Okrem toho sa snažili, aby pasienky a lesy boli menej hodnotné. Z toho vznikli viaceré spory, ktoré musel riešiť Krajský súd v Trenčíne.

Bol zaznamenaný spor, ktorý viedol barón Šimon Sina od roku 1857 proti Veľkej Kubre v záležitosti urbárskeho usporiadania a vyčlenenia lesov a pasienkov, ďalej v súvislosti riešil aj záležitosti komasácie, ktoré skončili až dohodou až 12. marca 1881. Podstata sporu bola v tom, že Simon Sina sa dodržiaval urbárskeho stavu pred Tereziánskou reformou, kedy bolo vo Veľkej Kubre $9 \frac{2}{8}$ celých urbárskych usadlostí a 38 želiarova obec naproti tomu stavala argument, že podľa urbárskej tabuľky z roku 1772 tam bolo $21 \frac{1}{2}$ sedliackych usadlostí a 16 želiarov. Tvrdili tiež, že 92 urbárskych gazdov vo Veľkej Kubre malo predtým právo ísť dva razy do lesa na palivové drevo a ponuka panstva tejto potrebe zďaleka nestačí. Mlynári z Veľkej Kubry Štefan Kubrický, Štefan a Ondrej Záhradník, Ján Ševčík a Ondrej Zaťkosa tiež zapojili do sporu s tým, že podľa zmluvy majú nárok na drevo kurivo a pod.

Simon Sina totiž rátať $9 \frac{2}{8}$ pôvodných celých usadlostí a 38 želiarov, ktorí sa počítali podľa kľúča : 8 želiarov = jedna celá usadlosť, čiže 38 želiarov sú ďalšie $4 \frac{6}{8}$. Po sčítaní $9 \frac{2}{8} + 4 \frac{6}{8} = 14$ usadlostí. Na tieto usadlosti ponúkal po 6,5 jutár lesa, spolu 91 jutár a 6 jutár pre farára.

Veľká Kubra naproti tomuto tvrdila, že podľa urbárskej tabuľky má $21 \frac{4}{8}$ celých usadlostí a podľa tvrdenia majiteľa 38 želiarov, ktorí predstavujú ďalšie $4 \frac{6}{8}$ usadlosti, spolu teda $26 \frac{2}{8}$ usadlostí a podľa toho žiadali les. Spor sa preťahoval preto, že Veľká Kubra žiadala 16 jutár lesa na jednu usadlosť, kým Šimon Sina bol ochotný dať najviac 8 jutár, teda tak ako dal Malej Kubre. Presné znenie dohody panstva (vtedy už grófký d'Harcourtovej) s Veľkou Kubrou z roku 1881 sa nezachovalo.

Pri komasácii, ktorá sa vtedy uskutočnila, bol chotár obce rozdelený na takzvané Dolné pole a Horné pole a vyslovila sa zásada, že ktorý gazda má role a lúky v Dolnom poli dostane les tiež tam. A podobne, kto mal lúky a polia v Hornom poli

mal by les tiež tam dostať. V Dolnom poli boli hony : Za Valchovou, Pod lipovú, Za luhy, Na Prieloškách, Pod Skálím, V Čiernem, Panské pole, U pažitiek, Pred polom, Na trhovej, Na tone, V druhej doline, Prudove, Pod humnom hore Váhy, Pod horu. V Hornom poli boli hony : Vančalka pod kamene, Dubník vinohrad, dolina Žajdlíkova, Dolné kopanice pri kyslej vode, Pod háj, V jarkoch, Magárova, Slivovec, Kút, Komárová na Zábranie a Peťovka.

Spor o urbárske usporiadanie a vyčlenenie lesov a pasienkov, ktorý začal Simon Sina proti Malej Kubre od roku 1857 sa podarilo ukončiť dohodou 14. novembra 1864. V Malej Kubre bolo v tom čase $5 \frac{2}{8}$ celých urbárskych gruntov a 5 želiarskych. Okrem toho tam boli na dvoch urbárskych gruntoch postavené mlyny Jozefa Záhradníka a Jozefa Reháka, ktoré mali tiež nárok na drevo, a preto ich rátali ako dva želiarske grunty.

Keď sa želiarske usadlosti prepočítali na sedliacke ($8=1$), bolo v čase dohody v Malej Kubre $6 \frac{5}{8}$ celých usadlostí, ktoré dostali po 8 jutár lesa, ale v skutočnosti o niečo viac 60 jutár 478 štvorcových siah lesa a 136 jutár 360 štvorcových siah pasienkov.

Pridelené lesy boli v honoch : Oplatky – 19 jutár a 523 štvorcových siah, Mniškov – 26 jutár a 782 štvorcových siah, Nad kyselu vodu – 5 jutár a 592 štvorcových siah, Janov vrch 8 jutár a 981 štvorcových siah, čo bolo spolu 60 jutár a 478 štvorcových siah. Pridelené pasienky bolo v honoch : Lúčne – 1133 štvorcových siah, Stranie – 36 jutár a 473 štvorcových siah, Mniškov – 2 jutrá a 1149 štvorcových siah, Rigel – 65 jutár a 900 štvorcových siah, Palov vrch – 18 jutár a 287 štvorcových siah, Sečiny – 2 jutrá a 244 štvorcových siah, Nad kyslú vodu Stranie – 9 jutár a 994 štvorcových siah, čo bolo spolu 130 jutár a 360 štvorcových siah. Vo výmere prideleného pasienku bola zarátaná už aj plocha na ovocnú

škôlku a na rozšírenie centorína. Právo poľovačky a lapania rýb zostalo panstvu.

Na čele obecnej samosprávy boli richtári. Povinnosťou richtára bolo nielen dozerať na poriadok v obci, ale aj sprostredkovať styk so zemepánom a jeho úradníkmi, riadne hospodáriť s obecnými peniazmi, vyberať dane, vyplácať potrebné účty a každý rok v určenom termíne vyúčtovať. Účet richtára sa skladal z dvoch častí :

- súpis príjmov
- súpis výdavkov

V príjmovej časti najväčšiu položku tvorila daň od gruntu a majetku. Vo výdavkoch prvou a najväčšou položkou bol odvod peňazí na takzv. „kráľovské kantum“, čiže štátne dane a potom na takzv. „domestiku“ dane pre župu. Potom nasledoval prípadný výdavok na verbunok a dežmu a napokon výdavky na „nevýhnutelné obecné potreby“, napríklad na výdavok portášom, na rozličné drobné práce a vybavovanie pre obec, na plat pre richtára a notára, ktorý obyčajne zostavil richtárovi vyúčtovanie, aj ho napísal. Potom tu boli výdavky na papier, atrament.

Richtári oboch obcí používali pri potvrdzovaní písomností obecnú pečať. Najstaršia známa a pravdepodobne aj prvá pečať Veľkej Kubry pochádza z roku 1713, ktorá mala priemer 28 mm. V pečiatkovom poli je trojdielny kopček a na ňom neskutočná palmovitá rastlina – strom. Po bokoch stromu je delený letopočet 17 – 13. V kolopise je legenda : Pecet – dediny – Velko – Kubre. Vonkajší okraj pečate tvorí vencovka.

Pečať Malej Kubry je v priemere 30 mm veľká a je datovaná rokom 1733. V pečatnom poli je zobrazený sv. Mikuláš, po bokoch má delený letopočet 17 – 33. V kolopise je legenda : Sigillum . Pagi . Mala . Kubra.

Podľa zachovaných dokladov bol zostavený tento neúplný menoslov richtárov Veľkej Kubry :

- 1550 – Benedikt Palyo
1596 – Ondrej Petrovič
1602 – Jakub Palič
1608 – Ondrej Mateják
1609 – Juraj Hlaváč
1613 – Martin Palio
1623 – Ondrej Duras
1635 – Ján Malan
1643 – Ján Malan
1651 – Martin Malan
1700 – Štefan Duras
1701 – Juraj Malan
1738 – Ondrej Ševcoviech
1750 – Ondrej Král
1770 – Ján Sokol
1779 – Ján Janíček
1790 – Ondrej Ševcech
1791 – Adam Masarech
1081 – Jan Malan
1811 – Ján Hlaváč
1841 – Ján Krátky
1843 – Adam Liška
1844 – Ondrej Hlaváč
1845 – Štefan Matejka
1859 – Ondrej Tvrdoň
1863 – Ján Matejka
1865 – Pavel Hlaváč
1867 – Pavel Hlaváč, Ján Matejka
1868 – Ján Matejka
1880 – Ondrej Matejka
- Menoslov richtárov Malej Kubry :
1550 – Ondrej Škultéty
1608 – Juraj Škultéty

1613 – Juraj Škultéty
1623 – Štefan Škultéty s bratom
1738 – Ondrej Straka
1770 – Adam Fabo
1801 – Ján Záhradník
1841 – Ján Sýkora
1844 – Adam Vlna
1847 – Ján Zaťko
1859 – Ondrej Tvrdoň
1863 – Ondrej Zaťko
1864 – Jozef Rehák
1866 – Adam Zaťko

Ešte niekoľko údajov o počte obyvateľstva oboch obcí uvádzané úradnými štatistikami :

- pri úradnom sčítaní v rokoch 1784 až 1787 vo Veľkej Kubre bolo zistených 80 domov, 92 rodín, 480 obyvateľov z toho 241 mužov a 239 žien
- pri úradnom sčítaní v rokoch 1784 až 1787 vo Malej Kubre bolo zistených 26 domov, 28 rodín a 148 obyvateľov, z toho 71 mužov a 77 žien.
- v roku 1930 mala Kubra 1.520 obyvateľov a Kubrica 199 obyvateľov.
- v roku 1940 bolo v Kubre 275 domov, 1.670 obyvateľov a chotár mal výmeru 764 ha. V Kubrici bolo 51 domov, 251 obyvateľov a chotár mal výmeru 580 ha.
- v roku 1950 bolo v Kubre 397 domov a 2.058 obyvateľov. V Kubrici bolo 61 domov a 275 obyvateľov.

Účelová publikácia vydaná pri príležitosti 720. výročia obce Kubra, r. 1985.